

การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ของ
พื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในโลกมุสลิม

: กรณีศึกษาชุมชนประตู่ชัยและชุมชนป่าตอง

อำเภอ พระนครศรีอยุธยา

**PARTICIPATORY ACTION RESEARCH OF THE LOCAL COMMUNITY FOR
ENVIRONMENTAL DEVELOPMENT ON MUSLIM CULTURAL TOURISM
ZONE : CASE STUDY ON PHATUCHAI AND PHATHONG COMMUNITIES,
PHRANAKHON SI AYUTTHAYA DISTRICT**

โดย

รศ.ดร.นพวรรณ ชีระพันธ์เจริญ

นางสาวนภัสนันท์ ลีมันติธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ปี พ.ศ. 2551

บทคัดย่อ

โครงการ การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ของพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน โลกมุสลิม : กรณีศึกษาชุมชนประจักษ์และชุมชนป่าตอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประจำปี 2551 จำนวนเงิน 543,609 บาท ระยะเวลาการวิจัย 1 ตุลาคม 2550- กันยายน 2551

หน่วยงานและผู้ดำเนินการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
รศ.ดร.นพวรรณ ชีระพันธ์เจริญ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
035-322-076-9-2702 หรือ 08-5811-9391

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ของพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน โลกมุสลิม : กรณีศึกษาชุมชนประจักษ์และชุมชนป่าตอง อำเภอพระนครศรีอยุธยาเป็นการศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ หนึ่ง ให้สิ่งแวดล้อมด้านสุขาภิบาลอาหาร น้ำดื่มและการกำจัดขยะมูลฝอยในพื้นที่เป้าหมายได้รับการพัฒนา จากการมีส่วนร่วมระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สองเพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้านสุขาภิบาลอาหาร น้ำดื่มและการกำจัดขยะมูลฝอยและ สามเพื่อให้สิ่งแวดล้อมด้านคุณภาพอาหาร น้ำดื่ม การกำจัดขยะมูลฝอยและสุขาภิบาลอาหารอยู่ในระดับที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ เครื่องมือที่ใช้คือ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview)กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) เก็บข้อมูลโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal) โดยการสังเกต การทำผังชุมชน รวมทั้งเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) การประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิคแผนที่ความคิด คัดเลือกพื้นที่โดยการเจาะจง ได้แก่ ชุมชนป่าตองและชุมชนประจักษ์ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ประชาชนนับถือศาสนาอิสลาม ศาสนาพุทธและบางส่วนนับถือศาสนาคริสต์ ประชากรตัวอย่างเป็นประชาชนใน 2 ชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิค Triangulation Method การวิเคราะห์เนื้อหา(content analysis)และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย(induction analysis) ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่มีทุนทางวัฒนธรรมมุสลิมเพียงพอ แต่ประชาชนยังขาดความรู้และพฤติกรรมที่ถูกต้องด้านสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่ม ปัญหาปริมาณขยะมูลฝอย ความสวยงามของพื้นที่ กระบวนการศึกษาทำให้ สุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่มได้รับการพัฒนา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้านสุขาภิบาลอาหาร น้ำดื่มและการกำจัดขยะมูลฝอยและมีความรู้และพฤติกรรม

ด้านสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่มดีขึ้น ส่วนสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่มอยู่ในระดับที่สามารถรองรับการ
ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ นอกจากนี้กลุ่มเป้าหมายมีการวางแผนในการพัฒนากิจกรรมด้าน
วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกัน

Summary

National Research Council of Thailand

Title: PARTICIPATORY ACTION RESEARCH OF THE COMMUNITY LEADER FOR
ENVIRONMENTAL DEVELOPMENT ON MUSLIM CULTURAL TOURISM ZONE
: CASE STUDY ON PHATUCHAI AND PHATHONG, PHRANAKHON SI AYUTTHYA
DISTRICT

Researcher: Assoc.Prof.Dr. Noppawan Theerapuncharoen

Affiliation : Rajabhat Prankhon Si Ayutthaya University

Duration: September 2007-October 2008

Objective: The purpose of this research study is to develop food-water sanitation and waste
handling, educate the local communities on the issues and develop the issues for cultural
tourism.

Methodology: Examining documents, focus-group discussions, in-depth interviews, knowledge
management method with community participation and mind-mapping. The specific selection
of the areas being studied are Pathong, and Prathuchai. Analysis Methods: Triangulation
Method, content analysis, and induction analysis.

Results: This area have cultural tourist resource. The significant problems are lack of proper
knowledge and behavior on food-water sanitation or environment. The research found that
the food-water sanitation have developed, the local communities in this study now have
educated and have a better understanding and handling about food-water sanitation. The food-
water sanitation were at the level for the tourism .The local communities plan to improve their
identity cultural activities and environment for the tourism.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ของพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน โลกมุสลิม : กรณีศึกษาชุมชนประจักษ์ และชุมชนป่าตอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา สำเร็จด้วยการสนับสนุนทุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและด้วยกรุณาจากผู้เกี่ยวข้องหลายท่านอาทิ คุณแววตา เส้นขาว คุณปัญญา เส้นขาวคุณสุวารี กนกนาค ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน อสม. และสมาชิกชุมชนป่าตองและประจักษ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่มีได้ระบุนาม ผู้เข้าร่วมกระบวนการศึกษาทุกท่าน และ น้องๆ ทุกคนในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ คุณ นภัสนันต์ ลิ้มสันติธรรม ที่ช่วยเหลืองานเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ สถาบันวิจัยและคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาที่สนับสนุน ให้มีโอกาศและเวลาในการศึกษา ขอขอบคุณคุณพ่อนพรัตน์ คุณแม่วิมลศรี เวชศาสตร์และครอบครัว ชีระพันธ์เจริญที่ส่งเสริม ให้กำลังใจและสนับสนุนการศึกษากครั้งนี้

รศ.ดร.นพวรรณ ชีระพันธ์เจริญ

กันยายน 2551

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ฉ
สารบัญแผนภูมิ	ช
สารบัญแผนที่	ซ
สารบัญตาราง	ซ
บทที่ 1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย และการทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศที่เกี่ยวข้อง	1-44
ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์โครงการวิจัย	4
ขอบเขตโครงการวิจัย	4
ทฤษฎี สมมติฐานหรือกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย	4
วิธีดำเนินการวิจัยและสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล	5
สถานที่ศึกษาและนิยามศัพท์เฉพาะ	6
ระยะเวลาทำการวิจัยและแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย	8
ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ	7
การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศที่เกี่ยวข้อง	9
แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม	9
การจัดการขยะมูลฝอย	12
สุขาภิบาลน้ำดื่ม	15
สุขาภิบาลอาหาร	18
ทฤษฎีการมีส่วนร่วม	20
แนวคิดด้านการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	23
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 2 วิธีดำเนินการวิจัยและผลการวิจัย	45-76
วิธีดำเนินการวิจัย	45
ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา	45
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	45
สถานที่ทำการวิจัย	46
ระยะเวลาทำการวิจัย	46
การดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย	46
การวิเคราะห์ข้อมูล	46
ผลการวิจัย	
ระยะเตรียมการวิจัย	47
ระยะดำเนินการวิจัย	51
ระยะหลังการวิจัย	73
บทที่ 3 อภิปรายผลการศึกษา	77-82
บทที่ 4 สรุปและข้อเสนอแนะ	83-90
สรุป	83
ข้อเสนอแนะ	89
บรรณานุกรม	91-95
ภาคผนวก	96-121

สารบัญภาพ

	หน้า
1 บรรยายภาพการนำเสนอวัตถุประสงค์ ขอบเขต และผลที่คาดว่าจะได้รับของโครงการ	55
2-4 บรรยายภาพขณะแบ่งกลุ่มเพื่อระดมสมองหาปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหา	56
5-6 การนำเสนอผลการระดมสมองโดยตัวแทนสมาชิกของกลุ่ม	57
7-10 บรรยายภาพขณะอบรมให้ความรู้เรื่องสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่ม	59
11-16 บรรยายภาพการประกวดอาหารและขนมเอกลักษณ์ ชาวมุสลิมชุมชนประตู่ชัย	62
17-24 บรรยายภาพการประกวดอาหารและขนมเอกลักษณ์ ชาวมุสลิมคลองตะเคียน	64
25-31 บรรยายภาพการศึกษาดูงาน ณ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม	68
33- 44 บรรยายภาพการประชาสัมพันธ์ผลการศึกษา	71
45 -46 การติดตามผลการศึกษารั้งที่ 1	74
47-48 การติดตามผลการศึกษารั้งที่ 2	75

สารบัญแผนภูมิ

		หน้า
1	แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	5
2	แสดงประโยชน์ของการวิจัยเชิงลึก	13

สารบัญแผนที่

		หน้า
1	แสดงที่ตั้งของชุมชนประจักษ์และชุมชนป่าตอง	6

สารบัญตาราง

		หน้า
1	สรุปผลการนำเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา จากกระบวนการระดมสมอง	86

บทที่ 1

ความสำคัญ และที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย และการทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศที่เกี่ยวข้อง

1.1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหา

ชาวมุสลิมที่อาศัยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจำนวนประมาณร้อยละ 15 ของประชากรทั้งหมด ประชาชนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะอาศัยรวมกันเป็นชุมชนและกระจายทั่วพื้นที่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเฉพาะอำเภอพระนครศรีอยุธยาจะพบว่ามีชาวมุสลิมอาศัยหนาแน่นบริเวณ ตำบลหัวแหลม ตำบลลุมพินี ตำบลคลองตะเคียน คลองคูงามและคลองเทศ แต่ละชุมชนมีสุเหร่าหรือมัสยิดประจำเพื่อประกอบศาสนกิจร่วมกัน โดยแต่ละชุมชนมีวิถีชีวิตของชาวมุสลิมที่ยังคงเอกลักษณ์บางประการที่สืบทอดต่อกันมานับชั่วหลายอายุคน สำหรับพื้นที่ชุมชนประจักษ์และชุมชนป่าตองซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา พื้นที่นี้มีเนื้อที่ประมาณ 4 ตารางกิโลเมตร มีประชาชนอาศัยอยู่ในชุมชนนี้ประมาณ 1,785 คน 244 หลังคาเรือน และส่วนหนึ่งของประชาชนในชุมชนนี้นับถือศาสนาอิสลาม โดยจะไปปฏิบัติพิธีทางศาสนาโดยการข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยาไปยังมัสยิดอิสลามวัฒนา ต.ท่าเสา ล้อมอ.พระนครศรีอยุธยาซึ่งตั้งไม่ไกลนัก

ชุมชนในพื้นที่นี้มีเอกลักษณ์พิเศษที่ต่างจากชุมชนมุสลิมอื่นๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ พื้นที่ตั้งติดพื้นที่มรดกโลก การตั้งบ้านเรือนส่วนใหญ่อยู่ริมถนนอุทงซึ่งเป็นถนนสายหลักที่วนรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา บ้านเรือนส่วนหนึ่งตั้งริมแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนหนึ่งอยู่ติดถนนประวัติศาสตร์สำคัญคือ ถนนศรีสรรเพชญ์ ตรงกันข้ามโรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยาโดยแทรกอยู่ท่ามกลางบ้านเรือนชาวพระนครศรีอยุธยาที่นับถือศาสนาพุทธ อาชีพที่สำคัญของชาวมุสลิมกลุ่มนี้ได้แก่ การค้าขาย รับจ้างและรับราชการ สินค้าที่มีชื่อเสียงคือ ไรตีสายไหม พื้นที่นี้มีจุดสนใจที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวมุสลิม ได้แก่ กุโบว์ ซึ่งเป็นสถานที่ฝังศพของเจ้าพระยาบวรราชนายก ซึ่งเป็นปฐมจุฬาราชมนตรีของประเทศไทย บุคคลดังกล่าวเป็นต้นสกุลสำคัญของมุสลิมสายชีอะห์ในประเทศไทยเช่น บุนนาค ฯลฯ กุโบว์แห่งนี้มีความสวยงามและเป็นศิลปกรรมที่แสดงความเป็นชนมุสลิมอย่างชัดเจนโดยได้รับการบำรุงรักษาโดยมูลนิธิเจ้าพระยาแฉกอหะหมัด ซึ่งสืบเชื้อสายจากท่านผู้

สถานที่นี้ตั้งอยู่ในพื้นที่ด้านตะวันออกของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีรั้วด้านหลังและด้านข้างส่วนหนึ่งติดกับชุมชนประดูชัย

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งซึ่งไม่ไกลจากแห่งแรกคือสะพานประตูเทพหมี ซึ่งเป็นสะพานรูปทรงยุโรปสะพานแรกในยุคกรุงศรีอยุธยา สะพานแห่งนี้มีความเชื่อต่อเนื่องกับสถานที่แห่งแรกคือ เป็นสะพานข้ามคลองชะโกรน้อย ซึ่งเชื่อมต่อทะเลออกมายังแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณชุมชนประดูชัย ซึ่งเรียกว่า “ท่ากาอี” ท่ากาอีนี้เคยเป็นท่าเรือที่สำคัญของชาวมุสลิมที่ใช้ในการขนถ่ายสินค้าในสมัยอยุธยา ปัจจุบันถูกถมจนตื้นเขินและมีบ้านเรือนของประชาชนตั้งประชิดทำให้สังเกตลำบาก จากการสัมภาษณ์ประชาชนชาวมุสลิมที่อาศัยแถบนี้กล่าวว่า เมื่อครั้งเป็นเด็ก ท่ากาอี ยังเป็นคลองสามารถนำเรือลำเล็กๆ เล่นเข้ามาได้ แต่เมื่อมีการตั้งบ้านเรือนมากขึ้นคลองนี้จึงถูกถมไปประมาณ 40 ปี ซึ่งคูโบว์แห่งนี้มักจะมีชาวมุสลิมจากพื้นที่อื่นๆแวะมาเคารพและท่องเที่ยวเสมอ(จังหวัดพระนครศรีอยุธยา:2542:38,129;การสำรวจพื้นที่จริง 15 พฤศจิกายน 2549,นางสาววงเดือน สง่างศ์ สัมภาษณ์ 14 พฤศจิกายน 2549)

แม้ว่าพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์บางส่วนถูกบุกรุกทำลายไปบ้างแล้ว แต่ยังมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะชาวญี่ปุ่นและชาวมุสลิมต่างพื้นที่เข้ามาพื้นที่แถบนี้เสมอ ทั้งเพื่อเคารพสถานที่สำคัญและชมวิถีชีวิตของผู้คน

สำหรับการดำเนินชีวิตโดยทั่วไปพบว่าประชาชนในชุมชนประดูชัยและชุมชนป่าดอนทุกศาสนาไม่ว่าไทยพุทธหรือไทยมุสลิมต่างมีความเป็นอยู่สมักรสามานสามัคคีทำมาหากินร่วมกันอย่างมีความสุข ในวันสำคัญทางศาสนาอิสลามจะได้ยินเสียงสวดในมัสยิดอิสลามวัฒนา ซึ่งตั้งคนละฟากแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นประจำ และมีชาวไทยพุทธร่วมพิธีกรรมบางประเภทของชาวมุสลิม เช่น พิธีแต่งงาน ส่วนชาวมุสลิมก็ได้ร่วมพิธีกรรมของชาวไทยพุทธด้วยเช่นกัน ภาพของชาวมุสลิมบางคนได้นำอาหารมอบให้พระสงฆ์ในพื้นที่นี้เป็นเรื่องปกติ(สัมภาษณ์รองเจ้าอาวาสวัดรัตนชัย 12 กรกฎาคม 2549) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนในชุมชนนี้มีการดำรงวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ตามความเชื่อของตนแม้จะมีการปรับหรือประยุกต์วัฒนธรรมของตนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และได้ยอมรับความแตกต่างของวัฒนธรรมดังกล่าวโดยตลอดและไม่ก่อให้เกิดปัญหาใดๆในการดำรงชีวิตในพื้นที่นี้

การที่ชุมชนทั้งสองนี้มีลักษณะพิเศษดังกล่าว ถือว่าเป็นต้นทุนทางสังคมที่มีคุณค่าอย่างยิ่งของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่หากมีการศึกษา บันทึกรวบรวมและส่งเสริมเอกลักษณ์ดังกล่าว นอกจากจะเป็นการรักษาสืบทอดสิ่งดีงามแล้ว หากมีการนำจุดแข็งดังกล่าวมาเผยแพร่ก็จะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของโลกมุสลิมในพื้นที่นี้ อย่างไรก็ตามจากการสำรวจพื้นที่นี้พบว่า จุดอ่อนของพื้นที่นี้คือสภาพแวดล้อมยังไม่สามารถรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้

เช่น มีขยะมูลฝอยทั่วไป สภาพที่อยู่อาศัยยังไม่สวยงามไม่เป็นระเบียบ ได้ดูบ้านมีน้ำขัง มีสุนัขจรจัด ไม่สะอาด สภาพการจราจรติดขัด ฯลฯ

ในขณะที่ชุมชนอื่นของอำเภอพระนครศรีอยุธยานอกจากชุมชนประตูลี้และป่าตองมีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว ทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของชาวชุมชนเหล่านั้นดีขึ้น แต่ประชาชนในชุมชนประตูลี้และป่าตองมีเพียงบางกลุ่มมีรายได้จากการจำหน่ายโรตี่ ในขณะที่กลุ่มซึ่งมีศักยภาพในการผลิตอาหาร เครื่องดื่ม ของคอง ขนม นานาชนิดหรือสินค้าเอกลักษณ์ของชาวมุสลิมกลับไม่ได้รับประโยชน์จากนักท่องเที่ยวหรือประชาชนทั่วไปนัก ทำให้ชาวชุมชนประตูลี้และป่าตองส่วนหนึ่งได้ข้อสรุปร่วมกับนักวิจัยว่า หากมีการพัฒนาพื้นที่ในสองชุมชนเป้าหมายให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งสองแห่ง สถาบันการศึกษา หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องก็จะสามารถสร้างรายได้เน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชาวชุมชนประตูลี้และป่าตองโดยรวมจากทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิม

การที่ชุมชนมีความต้องการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยเน้นจุดแข็งที่มีข้างต้น นักวิจัยซึ่งเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เห็นว่า หากมีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ดังกล่าวจะเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวให้กับพื้นที่นี้ นอกจากนั้นการที่ได้รับความร่วมมือจากภาคประชาชนจะเป็นการดำเนินการที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของภาคประชาชนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาศักยภาพของตนนอกเหนือจากการได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมหากการดำเนินงานนี้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด หากพิจารณาแล้วจะพบว่ากิจกรรมนี้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์และแผน พัฒนาของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เน้นให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นนครแห่งการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เน้นการรักษาและใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมในการเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยว เป็นการสนับสนุนประเด็นยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนกลุ่มที่ 1 ในด้านส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม นอกจากนั้นยังเป็นการสนับสนุนการพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพตามแผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551 อีกด้วย (<http://www.ayutthaya.go.th>)

ดังนั้น นักวิจัยจึงได้ทำการศึกษามีส่วนร่วมของชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในด้านสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่ม การกำจัดขยะมูลฝอย ซึ่งจะเป็นการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชาวมุสลิมซึ่งกระจายอยู่ในชุมชนประตูลี้และป่าตอง ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1.2.1 เพื่อให้สิ่งแวดล้อมด้านสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่ม การกำจัดขยะมูลฝอยของชาวมุสลิมในประตูลัยและชุมชนป่าตองได้รับการพัฒนา จากการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสถาบันการศึกษาในพื้นที่

1.2.2 เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้านสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่ม การกำจัดขยะมูลฝอย

1.2.3 เพื่อให้สิ่งแวดล้อมด้านสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่ม การกำจัดขยะมูลฝอยอยู่ในระดับที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมใหม่ได้

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

1.3.1 เป็นการพัฒนากำจัดขยะมูลฝอยโดยกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนมุสลิมเฉพาะชุมชนประตูลัยและชุมชนป่าตองเท่านั้น

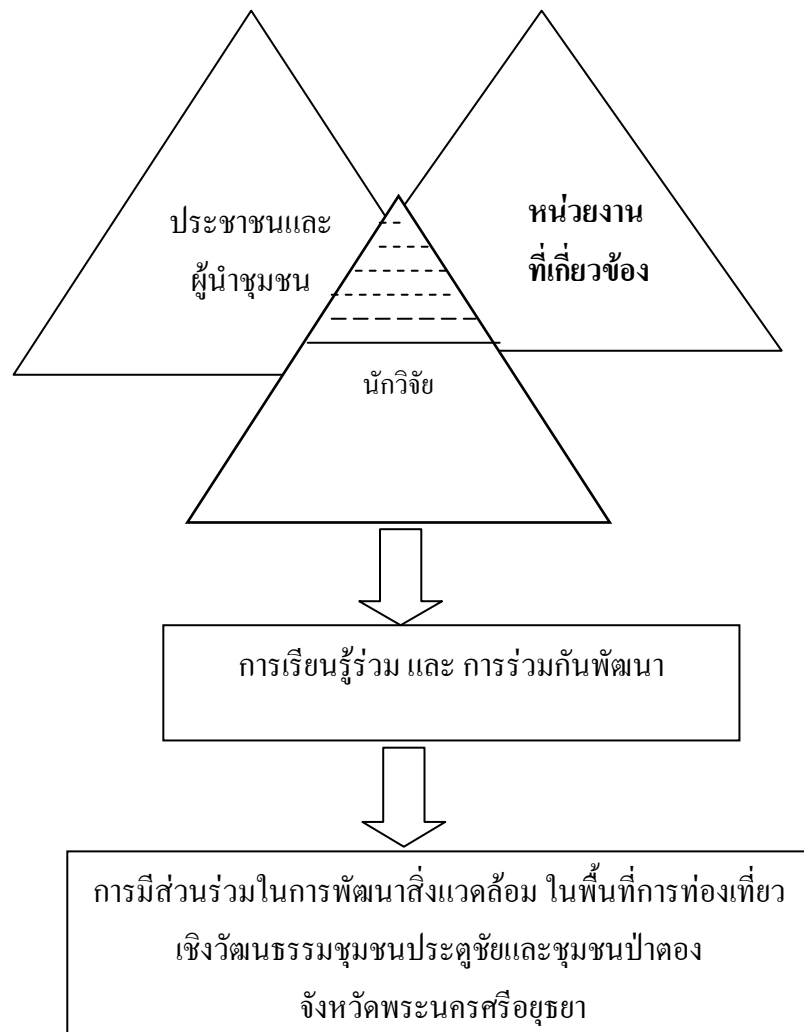
1.3.2 เป็นการพัฒนากำจัดน้ำดื่มและสุขาภิบาลอาหาร โดยกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนประตูลัยและชุมชนป่าตอง

1.3.3 เป็นการพัฒนาความสวยงามของพื้นที่โดยกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนประตูลัยและชุมชนป่าตอง

1.4 ทฤษฎี สมมติฐานหรือกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

จากทฤษฎีการมีส่วนร่วม การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม แนวคิดด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ระบุว่าหากประชาชน ผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและนักวิจัยได้ร่วมกระบวนการค้นหาปัญหา ร่วมการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาซึ่งเป็นการเรียนรู้ร่วมกันจะส่งผลให้เกิดกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยที่ทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียยอมรับ ซึ่งจะทำให้ปัญหาได้รับการแก้ไขอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชน ดังกรอบแนวคิดในแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย และสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

1.5.1 การเก็บข้อมูล โดยวิธีการ

1.5.1.1 สํารวจพื้นที่เบื้องต้น ร่วมกับชุมชนและสํารวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ก. ข้อมูลเชิงปริมาณ เก็บจากแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ซึ่งการเก็บข้อมูลเหล่านี้ชุมชนร่วมกับนักวิจัยเป็นผู้เก็บข้อมูลร่วมกันเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายทราบบริบท

ของชุมชนร่วมกันและเพื่อประเมินสภาพน้ำดื่ม การจัดการขยะมูลฝอยและสุขาภิบาลอาหารจากกลุ่มเป้าหมาย(ประชาชนในพื้นที่)

ข. ข้อมูลเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูลในการวิจัยรูปแบบนี้ใช้เครื่องมือ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview)กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) เก็บข้อมูลโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal) โดยการสังเกต การทำผังชุมชน รวมทั้งเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) การประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิคแผนที่ความคิด

1.5.2 การกำหนดพื้นที่ โดยการคัดเลือกพื้นที่แบบเจาะจง คือ ชุมชนป่าตองและชุมชนประจักษ์

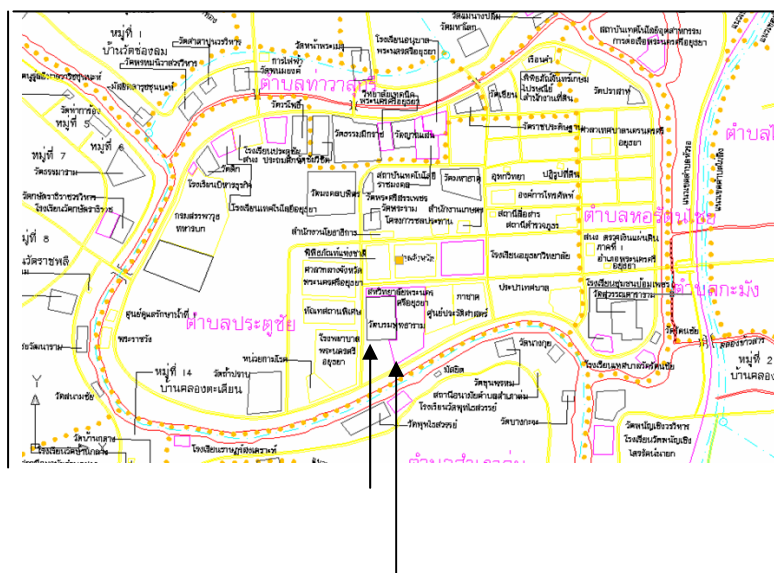
1.5.3 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนของชุมชนประจักษ์และชุมชนป่าตองที่เข้าร่วมกระบวนการ

1.5.4 การวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ การดำเนินงานในขั้นตอนนี้คือการพิจารณาความสอดคล้องและความถูกต้องของข้อมูลโดย Triangulation Method จากผู้ให้ข้อมูลหลัก และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา(Content analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย(Induction analysis)

1.6 สถานที่ศึกษาและนิยามศัพท์เฉพาะ

1.6.1 สถานที่ศึกษาได้แก่ ชุมชนประจักษ์และชุมชนป่าตอง ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา อำเภอพระนครศรีอยุธยา ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงที่ตั้งของชุมชนประจักษ์และชุมชนป่าตอง

พื้นที่ชุมชนป่าตอง

พื้นที่ชุมชนประจวบ

1.6.2 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.6.2.1 คุณภาพน้ำดื่ม หมายถึง น้ำที่ชาวชุมชนประจวบและชุมชนป่าตองใช้ในการดื่มโดยมีความสะอาดปราศจากเชื้อโรค ซึ่งน้ำดื่มเหล่านี้มาจาก น้ำที่ผ่านการต้ม น้ำดื่มบรรจุขวดที่ได้มาตรฐานของคณะกรรมการอาหารและยา

1.6.2.2 การจัดการขยะมูลฝอย หมายถึง ลักษณะการรวบรวม เก็บขน การกำจัดสิ่งของที่ไม่ใช้แล้วของชุมชนประจวบและชุมชนป่าตอง

1.6.2.3 หลักสุขภาพิบาล หมายถึง ข้อกำหนดของกระทรวงสาธารณสุขในการดำเนินการด้านที่เกี่ยวข้องกับส้วม น้ำดื่ม น้ำใช้ ขยะมูลฝอยและสิ่งแวดล้อม

1.6.2.4 ชุมชนมุสลิม หมายถึง ชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลามและตั้งถิ่นฐานในชุมชนประจวบและชุมชนป่าตอง ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.6.2.5 คุณภาพอาหาร หมายถึง ระดับความสะอาด รสชาติ ความอร่อยของอาหารคาวหวานที่ชุมชนมุสลิมปรุงเพื่อการบริโภคเองหรือจำหน่ายในชุมชนป่าตองและชุมชนประจวบ

1.6.2.6 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเยี่ยมชมศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม อาคารบ้านเรือน ซากโบราณสถาน โบราณวัตถุ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต การละเล่น มหรสพต่างๆ ของชุมชนมุสลิมในชุมชนประจวบและชุมชนป่าตอง

1.7 ระยะเวลาทำการวิจัยและแผนการดำเนินงานตลอดโครงการ

กิจกรรม	พศ. 2550-2551			
	ตค.50- ธค.50	มค.51- มีค.51	เมย.51- มิย.51	กค.51- กย.51
ประสานงาน เตรียมชุมชน วางแผน เก็บข้อมูลปฐมภูมิ-ทุติยภูมิ	→			
ประมวลผลข้อมูล	→			
เปิดเวที โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม และเทคนิคแผนที่ความคิด		→		
ดำเนินกิจกรรมที่ได้จากการเปิดเวที การศึกษาดูงานเรื่องสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม การอบรมให้ความรู้ เรื่องการปรับปรุงคุณภาพน้ำดื่ม เรื่องการให้ความรู้เรื่องการจัดขยะมูลฝอยและ การคัดแยกขยะมูลฝอย เรื่องการสุขาภิบาลอาหาร			→	
ติดตาม สรุป ประเมินผล ด้านการปรับปรุงคุณภาพน้ำดื่ม ด้านการกำจัดขยะมูลฝอย ด้าน การสุขาภิบาลอาหาร จัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้อง				→
จัดทำเอกสารและประชาสัมพันธ์นำเสนอผลงานในพื้นที่ ต่อผู้เกี่ยวข้อง			→	→

1.8 ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

1.8.1 มีการพัฒนาคุณภาพน้ำดื่ม มีการจัดการขยะมูลฝอยที่ถูกหลักสุขาภิบาลในชุมชน และคุณภาพอาหารในพื้นที่เป้าหมายดีขึ้น สำหรับรองรับศักยภาพพื้นที่เป้าหมายซึ่งเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.8.2 กลุ่มเป้าหมายมีการเรียนรู้ มีส่วนร่วม สามารถคิดอย่างเป็นระบบในการแก้ไขปัญหาในชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาคุณภาพอาหาร น้ำดื่ม และการกำจัดขยะมูลฝอย

1.8.3 การนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนมุสลิมอื่นๆ

1.9 การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ (information) ที่เกี่ยวข้อง

1.9.1 แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม PAR (Participatory Action Research)

1.9.2 การจัดการขยะมูลฝอย

1.9.3 สุขาภิบาลน้ำดื่ม

1.9.4 สุขาภิบาลอาหาร

1.9.5 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

1.9.6 แนวคิดด้านการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.9.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.9.1 แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม PAR (Participatory Action Research)

1.9.1.1 ความหมาย

วิลเลียม เอฟ ไวท์ (William F. Whyte, 1990:2) ให้ความเห็นว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยที่มีการกำหนดเป้าหมายของการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและแก้ปัญหาในระยะยาวรวมทั้งเป็นการเรียนรู้ในองค์กรขนาดใหญ่ นักวิจัยหรือผู้เกี่ยวข้องเป็นผู้เริ่มต้นการวิจัย รวมทั้งมีการวางรูปแบบและการพัฒนาการวิจัยร่วมกัน โดยนักวิจัยจะเป็นผู้ช่วยหรือเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดกระบวนการ และผลการวิจัยทำให้ได้รับความรู้อย่างกว้างขวางและสามารถนำไปแก้ปัญหาได้จริง นอกจากนั้นการศึกษานี้เป็นงานวิจัยประยุกต์ที่ผู้ศึกษาสามารถรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวิจัย แปลผลสิ่งที่ได้จากการศึกษารวมทั้งและให้คำแนะนำต่อกลุ่มเป้าหมายหรือองค์กรในพื้นที่ศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่กล่าวว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) เป็นกระบวนการทางประชาธิปไตยอย่างหนึ่ง ที่บุคคล

จำนวนหนึ่งนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยและการลงมือกระทำด้วยตนเองมาปรับปรุงแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงสังคมของตน (พันธุทิพย์ รามสูต,2540:1-10)

เดวิด เจ กรีนวูด วิลเลียม เอฟ ไวท์และ ไอรา ฮาร์คาวิ (Davydd J. Greenwood ;William Foote Whyte; Ira Harkavy 1993: [http://www. web.net/~rbrain/paper](http://www.web.net/~rbrain/paper)) ได้ร่วมกันสรุปว่า การวิจัยเช่นนี้เป็นการนำเสนอการศึกษาสังคม กระบวนการและเป้าหมายของการศึกษานี้ส่วนใหญ่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงประเด็น หลังจากอธิบายข้อชี้วัดและแนวทางที่ดำเนินการในกระบวนการ กลุ่มจะต้องมีการสรุป วิเคราะห์บทบาทในการส่งเสริมให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงผ่านทางกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการวิจัยนี้มักจะกระตุ้นให้ปรากฏผลของการทำงานร่วมกันอย่างเหนียวแน่น ในประเด็นการมีส่วนร่วม การขับเคลื่อนทางสังคม และการเรียนรู้ด้านทั่วไปร่วมกัน

แฟรงค์ ฟรายด์แลนเดอร์ (Frank Friedlander,2001:[http://www. web.net/~rbrain/paper](http://www.web.net/~rbrain/paper)) ได้กล่าวว่า การศึกษาชนิดนี้ เป็นกระบวนการพิจารณาปัญหาร่วมกัน วิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน เป็นการรวบรวมแนวคิดรวบยอดร่วมกัน มีการวางแผนและติดตามผลการดำเนินงานร่วมกันจากนั้นจึงนำผลการดำเนินการดังกล่าวกลับไปสู่วงจรของการมีส่วนร่วมตาม ลักษณะของวงจรเดิมอีกครั้ง

โรรี โอ เบรียน(Rory O'Brien,1998:[http://www. web.net/~rbrain/paper](http://www.web.net/~rbrain/paper)) ได้ให้ความหมายว่า การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกระจายความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาต่างๆ ของประชาชน และมีการกำหนดเป้าหมายของสังคมในเชิงวิทยาศาสตร์ร่วมกัน ผลที่เกิดจากการดำเนินการดังกล่าวถือว่าเป็นข้อตกลงที่จะขับเคลื่อนในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

ในที่นี้การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมหมายถึง วิธีการหนึ่งทางประชาธิปไตยซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนในการแสวงหาปัญหา สาเหตุของปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหา การดำเนินการแก้ไขปัญหา การประเมินผลการแก้ไขปัญหาร่วมกันในพื้นที่ของตนเองโดยอาศัยความรู้และศักยภาพของตน ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาทางความคิดของประชาชน เพื่อสังคมชุมชนของตนเอง และกระบวนการดังกล่าวจะขับเคลื่อนเป็นวงจรต่อไปเรื่อยๆ และมีผลต่อการแก้ปัญหาสังคมอย่างแท้จริง

1.9.1.2 ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR)

ศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ रामสูต ได้กล่าวว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมมีลักษณะที่ต่างจากการวิจัยอื่นๆ คือ การวิจัยแบบนี้เป็นการสร้างความรู้ (produce knowledge)ให้กับผู้ที่เข้าร่วมกระบวนการ ส่งเสริมความเข้าใจกันระหว่างกลุ่มผู้ร่วมวิจัยและยังทำให้เกิดการลงมือกระทำให้ความเข้าใจกันนั้นออกมาเป็นรูปธรรมเป็นความจริง (act to transform reality) สามารถสร้างความตระหนักความเป็นตัวของตัวเอง (self - awareness) เป็นกระบวนการเบ็ดเสร็จ (inclusive) ที่ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นการวิจัยที่กระตุ้นให้มองโลกในแง่ดี (optimistic) เป็นกระบวนการกระตุ้นให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์สภาพความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นในชุมชนในอนาคต (future oriented)จากฐานข้อมูลปัจจุบัน กระบวนการวิจัยประเภทนี้อยู่ในลักษณะปฏิสัมพันธ์ (interactive) และสหวิทยาการ (interdisciplinary) เป็นกระบวนการศึกษาที่มีชีวิตมีรูปร่าง (organic) เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ไม่มีเวลาจำกัด เป็นรูปแบบเปิดที่ไม่สามารถกำหนดแผนการล่วงหน้า ไม่สามารถทำนายผลล่วงหน้าได้ว่าจะเกิดผลอย่างไร และไม่มีกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์หรืออุดมการณ์เป็นกรอบกำหนด กระบวนการวิจัยนี้เป็นกระบวนการที่สนับสนุนการสร้างสังคมในชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยกัน และที่สำคัญคือผลของการวิจัยประเภทนี้สามารถใช้ความรู้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ(practical) ได้อย่างแท้จริง สอดคล้อง กับบริบทของพื้นที่นั้นๆ

1.9.1.3 จุดประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ रामสูต ได้สรุปว่า จุดประสงค์ของการวิจัยประเภทนี้ได้แก่

- ก. เพื่อเสริมสร้างความรู้และกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อกลุ่มของประชาชนผ่านกระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่และกิจกรรมต่างๆ
- ข. เพื่อทำให้การทำวิจัยเป็นทักษะชีวิต เป็นทักษะทั้งทางความคิด และทักษะทางปัญญา
- ค. เพื่อเสริมสร้างประชาชนให้เข้มแข็งผ่านกระบวนการเสริมสร้างและการใช้ภูมิปัญญาของตน
- ง. เพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อม ในที่นี้เน้นในด้านการจัดการขยะมูลฝอย น้ำดื่ม และสุขาภิบาลอาหาร

จากความหมาย ลักษณะสำคัญและจุดประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการข้างต้นสรุปได้ว่า การวิจัยนี้เป็นวิธีการหนึ่งทางประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนในการแสวงหาปัญหา สาเหตุของปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหา และแก้ไขปัญหารวมทั้งมีการประเมินผลการดำเนินการดังกล่าวร่วมกัน ซึ่งการวิจัยรูปแบบนี้มีลักษณะเด่นหลายประการ คือ

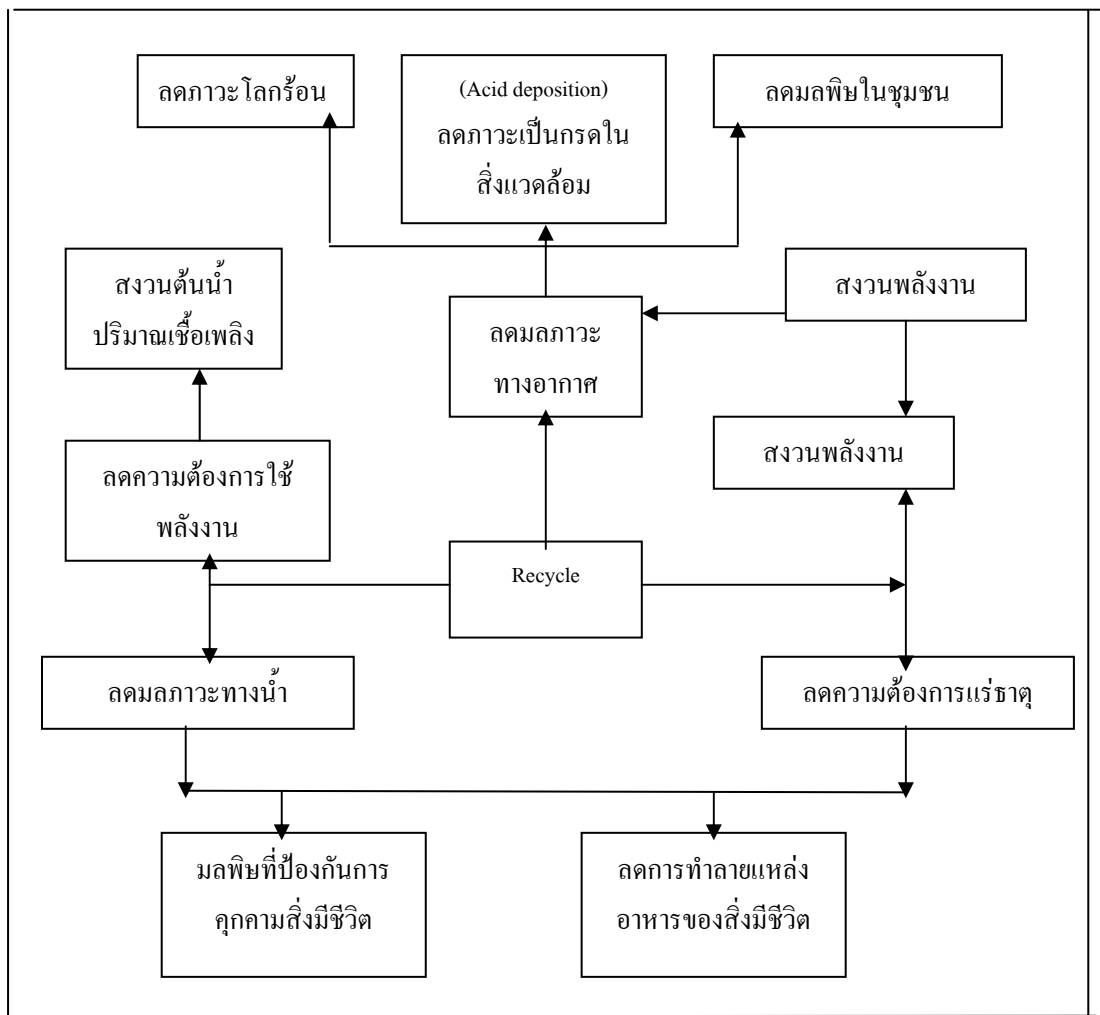
เป็นการสร้างความรู้ในรูปธรรม ในสภาพจริงของชุมชน ทำให้ชุมชนมองเห็นภาพที่จะเกิดในอนาคตได้ เป็นกระบวนการศึกษาที่มีชีวิตมีการขับเคลื่อนไปอย่างต่อเนื่องในลักษณะของการปฏิสัมพันธ์และการใช้ศาสตร์ต่างๆ ร่วมกัน โดยก่อให้เกิดการพัฒนาทางความคิด และการพัฒนาสังคมชุมชน กระบวนการดังกล่าวสามารถขับเคลื่อนเป็นวงจรต่อไปเรื่อยๆ และมีผลทางปฏิบัติในการแก้ปัญหาสังคมอย่างแท้จริง

1.9.2 การจัดการขยะมูลฝอย

การจัดการขยะมูลฝอย แนวทางการจัดการ ขยะมูลฝอยมีหลายวิธี แต่ละวิธีมีความเหมาะสม ข้อดี ข้อเสียต่างๆ กันซึ่งรายละเอียดของวิธีการต่างๆ ดังกล่าวมีดังนี้(นพวรรณธีระพันธ์เจริญ,2548:163-192)

1.9.2.1 การนำขยะมูลฝอยไปใช้ประโยชน์ใหม่ (recycle) การดำเนินการดังกล่าวเป็นการลดปริมาณขยะมูลฝอยวิธีการหนึ่ง โดยการนำขยะมูลฝอยบางประเภท กลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ เช่น การรีไซเคิลกระดาษ พลาสติก เหล็ก กระจก เป็นต้น การรีไซเคิล เป็นการสงวนทรัพยากรธรรมชาติที่จะต้องถูกนำมาใช้ในกระบวนการผลิตใหม่ นอกจากนั้นยังสามารถลดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดในกระบวนการผลิตสิ่งของต่างๆ ซึ่งประโยชน์ดังกล่าวสามารถสรุปได้แผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 แสดงประโยชน์ของการรีไซเคิล

ที่มา : จาก นพวรรณ ชีระพันธ์เจริญ:2548

1.9.2.1 การทิ้ง การทิ้งแต่ละวิธีมีความเหมาะสมกับแต่ละพื้นที่และชนิดของขยะมูลฝอยแตกต่างกันและทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมต่างกันดังนี้

ก. การทิ้งบนดิน(open dump) การกำจัดวิธีนี้เป็นการกำจัดขยะที่ไม่สามารถย่อยสลายและไม่สามารถเผาไหม้ได้ วิธีการคือทิ้งให้ห่างจากบ้านเรือนและชุมชน และเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะ การกำจัดขยะมูลฝอยวิธีนี้ไม่ถูกสุขลักษณะเท่าใดนัก เมื่อทิ้งแล้วหากไม่มีการบริหารจัดการที่ดีจะทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงได้

ข. การทิ้งทะเล(dumping at sea) การกำจัดขยะประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นการลักลอบทิ้งทำให้เกิดมลพิษต่อระบบนิเวศทางทะเล

ค. การเผากลางแจ้ง(open burning) การเผาขยะมูลฝอยกลางแจ้งเป็นการกำจัดขยะที่ไม่ถูกต้องแม้ว่าการกำจัดวิธีนี้ใช้งบประมาณค่อนข้างต่ำ เพราะทำให้เกิดมลพิษทางอากาศ ส่งเสริมให้เพิ่มปริมาณก๊าซเรือนกระจก รวมทั้งก๊าซที่เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อมและต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ รวมทั้งมนุษย์

ง. การเผาในเตา(incineration) การกำจัดขยะมูลฝอยวิธีนี้ใช้งบประมาณในการดำเนินการสูงและมีการปล่อยสารพิษที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพมนุษย์เช่นสารไดออกซินและซัลเฟอร์ไดออกไซด์ เถ้าถ่านพิษและมีของเสียต่างๆ เกิดขึ้นซึ่งต้องมีวิธีการเฉพาะไปบำบัดต่ออย่างเข้มงวด

จ. การหมักทำปุ๋ย การหมักขยะจะต้องคัดแยกขยะโดยใช้เฉพาะขยะที่มาจากซากพืชหรือสัตว์และตัดซากเหล่านั้นให้มีชิ้นเล็กกลง เพื่อให้ย่อยสลายง่ายขึ้นและใส่ลงไปในอุปกรณ์เช่นถังที่เตรียมไว้ การให้ความชื้นประมาณร้อยละ 40-60 จะเร่งกระบวนการย่อยสลายให้เร็วขึ้น

ช. การหมักก๊าซชีวภาพ (bio-gas digestion) เป็นการหมักอินทรีย์สาร โดยไม่ต้องการอากาศ วิธีการนี้จะเกิดปุ๋ยอินทรีย์ประมาณร้อยละ 40-75 และก๊าซมีเทนซึ่งสามารถใช้ในการหุงต้มและแสงสว่างภายในบ้านเรือน วิธีการนี้เหมาะสำหรับประเทศเกษตรกรรม

ซ. การกำจัดของเสียอันตราย การกำจัดขยะที่เป็นของเสียอันตรายมีหลายวิธีและวิธีที่นิยมได้แก่ การอัดของเหลวที่เป็นพิษลงใต้ดิน และการบำบัดของเหลวที่มีพิษโดยใช้บ่อเพิ่มอากาศ

ปัจจุบันประชาชนให้ความสนใจต่อการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ในพื้นที่ของตนมากเนื่องจากกระแสเรื่องโลกร้อน และผลจากการกระทำของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมกำลังได้รับความสนใจ การดำเนินการบริหารจัดการขยะจึงต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบ ทั้งในเรื่องของลักษณะพื้นที่ สภาพทางธรณีวิทยา ปริมาณ ประเภทของขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น วิธีการรวบรวมขยะมูลฝอย อุปกรณ์ในการรวบรวม การเก็บขน ยานพาหนะในการเก็บขน เวลาที่

เหมาะสมในการเก็บขน บุคลากรและทรัพยากรต่างๆที่เกี่ยวข้อง งบประมาณที่มีอยู่ มลพิษที่จะเกิดขึ้น หรือสิ่งที่จะเกิดต่อเนื่องจากการดำเนินการดังกล่าว ที่สำคัญที่สุดคือการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือการยอมรับของประชาชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยเหล่านั้น สำหรับการศึกษาครั้งนี้เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ก่อนที่จะรวบรวมขยะที่ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้วางในจุดที่เทศบาลนครนครศรีอยุธยา กำหนดในการเก็บขน

1.9.3 สุขาภิบาลน้ำดื่ม

1.9.3.1 ความสำคัญของน้ำดื่ม คุณลักษณะและ การปรับปรุง นักวิชาการได้ให้ความเห็นดังนี้ (นพวรรณ ชีระพันธ์เจริญ,2548:307-334)

ก. ความสำคัญของน้ำดื่ม ร่างกายของมนุษย์ใช้น้ำเพื่อให้กระบวนการต่างๆ ของร่างกายดำเนินไปอย่างปกติ น้ำเป็นตัวกลางที่ช่วยรักษาอุณหภูมิของร่างกาย เป็นตัวกลางในการลำเลียงสารอาหารและถ่ายเทของเสียออกจากร่างกาย น้ำถูกขับจากร่างกายโดยทางปัสสาวะ อุจจาระ ลมหายใจและทางผิวหนัง หากร่างกายได้รับน้ำในปริมาณที่น้อยเกินไปก็จะทำให้ระบบทางเดินอาหารผิดปกติรวมทั้งทำให้ระบบการทำงานของร่างกายอื่นผิดปกติไปด้วย และหากไม่สามารถบริโภคน้ำได้ก็ มนุษย์ก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ปัจจุบัน น้ำบริโภคได้รับความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตยิ่งขึ้น ราคาน้ำบริโภคสูงขึ้นและมีการผลิตน้ำดื่มหลายประเภทออกมาในรูปของน้ำดื่มหรือน้ำผสมสมุนไพร หรือสารปรุงแต่งต่างๆ ซึ่งน้ำดื่มดังกล่าวจำเป็นต้องมีมาตรฐานความสะอาดเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้บริโภค การที่น้ำจะมีคุณภาพดีจะต้องมีการจัดการหลายประการ เพื่อให้มีน้ำมีคุณภาพตามมาตรฐานตามที่กำหนด ปัจจุบันจะพบว่าคุณภาพน้ำจากแหล่งน้ำต่างๆ ที่สามารถนำมาบริโภคได้เลี่ยน้อยมาก เนื่องจากสภาพมลพิษด้านสิ่งแวดล้อมได้แพร่กระจายไปสู่ทุกพื้นที่

ข. คุณลักษณะของน้ำโดยทั่วไปแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ คุณลักษณะทางกายภาพ คุณลักษณะทางชีวภาพและคุณลักษณะทางเคมี ซึ่งคุณลักษณะต่างๆ มีดังนี้

1) คุณลักษณะทางกายภาพ(physical characteristics) คุณลักษณะดังกล่าวประกอบด้วยลักษณะของความขุ่น สี กลิ่นและรสชาติ อุณหภูมิ เป็นต้น ความขุ่น (turbidity) หมายถึง การที่น้ำมีสารแขวนลอยที่มีขนาด 0.2-1,000 ไมครอนอยู่ ทำให้ไม่สามารถมองเห็นน้ำในระดับที่ลึกได้สะดวก สารแขวนลอยดังกล่าวอาจเกิดจากแพลงตอน จุลินทรีย์อินทรีย์สารต่างๆ หรือ ดินละเอียด ความขุ่นโดยทั่วไปมีค่าน้อยกว่า 5 NTU (Nepelometric turbidity unit) สี(color) น้ำบริสุทธิ์จะมีสีใส แต่สีที่ปรากฏในน้ำผิวดินเกิดจากการหมักทับถม

ของอินทรีย์สารและอนินทรีย์สาร ซึ่งมีลิกนิน(lignin)เป็น องค์ประกอบ เมื่อสารเหล่านี้สลายตัว จะทำให้น้ำกลายเป็นสีน้ำตาลหรือสีชา เนื่องจากกลายเป็นแทนนิน(tannin) ฮิวเมต(humate) และ กรดฮิวมิก(humic acid) นอกจากนี้การที่มีธาตุต่างๆ ละลายในน้ำหรือการที่น้ำผ่านกระบวนการ ใช้ในชุมชน ภาคเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรมก็จะทำให้น้ำมีการปนเปื้อนและมีสีเปลี่ยนไปตาม กิจกรรมที่ได้กล่าวมาข้างต้น กลิ่น(odor) น้ำบริสุทธิ์จะไม่มีกลิ่น กลิ่นของน้ำเกิดจากการ ปนเปื้อนของน้ำทั้งจากแหล่งต่างๆ จากกิจกรรมของมนุษย์ จากจุลินทรีย์บางชนิดหรือการย่อย สลายของอินทรีย์สารในน้ำในภาวะที่ขาดออกซิเจนทำให้น้ำมีก๊าซไข่เน่า รสชาติ(taste) น้ำ บริสุทธิ์จะไม่มีรสชาติ การที่น้ำมีรสชาติเกิดจากน้ำมีเกลืออนินทรีย์ละลายอยู่เช่น เกลือของเหล็ก เกลือของทองแดง หรือเกลือโซเดียม เป็นต้น ดังนั้นน้ำอาจมีรสชาติทั้งเปรี้ยว หวาน ขมและเค็ม ทั้งนี้ขึ้นกับชนิดของสารละลายในน้ำนั้นๆ อุณหภูมิ(temperature) โดยทั่วไปน้ำจะมีอุณหภูมิ ตามสภาพดินฟ้าอากาศ การที่น้ำมีอุณหภูมิเปลี่ยนไปขึ้นกับการปนเปื้อนจากกิจกรรมต่างๆ ของ มนุษย์ สำหรับปริมาณของแข็งละลายในน้ำทั้งหมด(total dissolved solid: TDS) ส่วนใหญ่ ของแข็งที่ละลายน้ำเหล่านี้คือเกลืออนินทรีย์เช่น แคลเซียม โซเดียม คาร์บอเนต ไนเตรท คลอไรด์ และซัลเฟต ฯลฯ แต่อาจมีสารอินทรีย์ละลายอยู่ เช่น อินทรีย์สารจากของเสียจากกิจกรรมของ มนุษย์ในไร่นา หรือจากชุมชนหรือจากกระบวนการอุตสาหกรรม

2) คุณลักษณะทางเคมี(chemical characteristics) หมายถึง คุณสมบัติของน้ำทางเคมีซึ่งประกอบด้วย หนึ่ง ค่าความเป็นกรดเป็นด่าง(pH) ค่านี้เป็น พารามิเตอร์ในการตรวจวัดคุณภาพน้ำ ค่าพีเอช(pH) เป็นค่าวัดความเข้มข้นของไฮโดรเจนไอออน ที่เกิดขึ้นหรือความสามารถของกรดหรือด่างที่ทำปฏิกิริยากับน้ำแล้วให้ไฮโดรเจน ซึ่งหากน้ำมีค่า พีเอชต่ำมากน้ำจะมีความสามารถในการกัดกร่อนสูงและสามารถทำลายเชื้อโรคได้ดีและหากน้ำมี ค่าพีเอชสูงจะทำปฏิกิริยากับสารส้มได้น้อย น้ำจึงตกตะกอนได้ไม่ดี สอง ความกระด้างของน้ำ (hardness) หมายถึง ความสามารถของน้ำที่ทำปฏิกิริยากับฟองสบู่ ความกระด้างของน้ำเกิด จากการที่น้ำมีเกลือไบคาร์บอเนต เกลือซัลเฟต เกลือไนเตรทหรือเกลือคลอไรด์ของแคลเซียมหรือ แมกนีเซียมละลายอยู่ หากน้ำกระด้างมากทำให้รสชาติของน้ำเปลี่ยนแปลงและใช้ปริมาณสบู่หรือ ผงซักฟอกจำนวนมากกว่าน้ำอ่อน นอกจากนั้นน้ำกระด้างยังทำให้เกิดตะกอนในภาชนะบรรจุน้ำ สาม ปริมาณแร่ธาตุต่างๆ ปริมาณแร่ธาตุในน้ำมีหลายชนิด ทั้งนี้ขึ้นกับแร่ธาตุที่พบในพื้นที่ของ แหล่งน้ำแต่ละแหล่ง แร่ธาตุบางชนิดทำให้น้ำมี คุณภาพเสื่อมลง เช่น มีสี กลิ่นหรือรสชาติ เปลี่ยนแปลงหรือทำให้เกิดสีในอุปกรณ์ ข้วของเครื่องใช้ที่สัมผัสน้ำนั้นๆ

3) คุณลักษณะทางชีวภาพ (biological characteristics) หมายถึง

คุณลักษณะน้ำที่มีสิ่งมีชีวิตเจือปนอยู่ เช่น จุลินทรีย์ต่างๆ แพลงตอน พืชน้ำ สัตว์น้ำ ซึ่งบางชนิดสามารถก่อให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บกับมนุษย์ได้ บางชนิดใช้เป็นอาหารหรือใช้ทำประโยชน์อื่นๆ ต่อมนุษย์ เช่น จุลินทรีย์ที่ก่อโรค ได้แก่ หนึ่งแบคทีเรีย แบคทีเรียที่มีน้ำเป็นสื่อ เช่น อหิวาตกโรค ไข้รากสาดและบิด สองไวรัส ไวรัสที่มีน้ำเป็นสื่อ เช่น ไวรัสตับอักเสบบางชนิดเอ ทำให้เด็กมีอาการอุจจาระร่วงอย่างรุนแรง สาม โปรโตซัว เช่น บิดอมีบา ทำให้เกิดอาการท้องเสีย ปวดท้อง มีไข้ คลื่นไส้ ฯลฯ สี่ หนอนพยาธิ หนอนพยาธิบางตัวสามารถเข้าสู่ร่างกายได้ทั้งทางผิวหนังและทางการรับประทาน หนอนพยาธิมี 3 ประเภทคือ พยาธิตัวกลม พยาธิตัวแบนและพยาธิใบไม้ ซึ่งล้วนทำให้เกิดปัญหาสุขภาพต่อมนุษย์เช่น พยาธิใบไม้ในปอด พยาธิตัวจิ๊ดและพยาธิปากขอ

นอกจากนั้นในน้ำยังมีจุลินทรีย์ที่ไม่ก่อโรค ได้แก่แบคทีเรีย โปรโตซัว ราหรือ สาหร่ายบางชนิดที่ทำหน้าที่เป็นผู้ย่อยสลายสิ่งสกปรกในน้ำ อย่างไรก็ตามมาตรฐานของน้ำดื่มและน้ำใช้ก็จะไม่ยอมรับให้มีจุลินทรีย์ประเภทนี้ในน้ำดื่มหรือให้มีในระดับน้อยมาก

ค. การปรับปรุงน้ำดื่ม การทำให้น้ำสะอาดมีหลายวิธี แต่ละวิธีสามารถทำให้น้ำมีความสะอาดแตกต่างกันตามลักษณะการนำไปใช้ประโยชน์ สำหรับการปรับปรุงคุณภาพน้ำมีรายละเอียดดังนี้

1) การปรับปรุงคุณภาพน้ำทางกายภาพ ได้แก่

- การต้ม(boiling) น้ำที่ผ่านการต้มให้เดือดประมาณ 20 นาทีสามารถทำให้น้ำกระด้างชั่วคราวจะหายไปรวมทั้งสามารถทำลายไข่พยาธิและเชื้อโรคได้
- การกรอง(filtration) การกรองเป็นกระบวนการที่ทำให้สารแขวนลอยในน้ำถูกจับโดยผิวของตัวกรอง ตัวกรองอาจทำด้วยแผ่นโลหะ แท่งกรองหรือใยสังเคราะห์และการกรองแบบติดค้างในชั้นกรอง การกรองประเภทนี้ทำให้น้ำไหลผ่านเมื่อดั้วสุ เช่น ถ่าน ทราชและแอนทราไซต์เป็นต้น การกรองสามารถลดเชื้อโรคได้ประมาณร้อยละ 95-99

2) การปรับปรุงคุณภาพน้ำทางเคมี สามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่

- การฆ่าเชื้อโรคโดยใช้คลอรีน(chlorination) คลอรีนที่ใช้ในการฆ่าเชื้อโรคในน้ำสามารถใช้ในรูปแบบของก๊าซ แคลเซียมไฮโปคลอไรด์และโซเดียมไฮโปคลอไรด์ การเติมคลอรีนจะเกิดปริมาณคลอรีนอิสระในน้ำซึ่งปริมาณคลอรีนอิสระนี้จะเป็นสัดส่วนโดยตรงกับปริมาณสารนี้ที่เดิมในน้ำ วิธีการนี้นิยมใช้ในระบบประปา
- การใช้ด่างทับทิม วิธีนี้สามารถทำลายจุลินทรีย์บางชนิดได้ เช่น อหิวาตกโรค แต่ไม่นิยมใช้กับน้ำดื่มเนื่องจากมีสี อัตราการใช้คือ 1 ส่วนต่อน้ำ 2,000 ส่วน

- การใช้โอโซน(O₃) โอโซนเป็นก๊าซที่ละลายน้ำได้และมีคุณสมบัติเป็น Oxidizing agent เช่นเดียวกับด่างทับทิม จึงสามารถทำลายเชื้อโรคได้และไม่ตกค้างในน้ำ อัตราการใช้โอโซนคือ 0.05-0.45 มิลลิกรัม/ น้ำ 1 ลิตร

- การใช้ทิงเจอร์ไอโอดีน ทิงเจอร์ไอโอดีนมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับด่างทับทิม วิธีการทำลายเชื้อโรคในน้ำโดยหยดทิงเจอร์ไอโอดีนจำนวน 6 หยดในน้ำ 1 ลิตร และทิ้งไว้ประมาณ 20-25 นาที ก็สามารถนำน้ำนั้นมาดื่มได้

การให้ความสำคัญต่อสุขาภิบาลน้ำดื่มเป็นประเด็นหนึ่งที่ผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวจะต้องนำมาเป็นลำดับต้นๆ เนื่องจากน้ำมีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งในการอุปโภค บริโภค หากน้ำที่นำมาบริการนักท่องเที่ยวขาดคุณภาพ ไม่ผ่านการปรับปรุงที่เหมาะสมหรือไม่เพียงพอ ก็จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพของทั้งนักท่องเที่ยวและประชาชนในชุมชน รวมทั้งส่งผลเสียโดยรวมต่อการท่องเที่ยวอีกด้วย

1.9.4 สุขาภิบาลอาหาร

1.9.4.1 ความสำคัญของสุขาภิบาลอาหารการบริโภคอาหารที่ไม่สะอาดหรืออาหารที่ไม่ปลอดภัยจะมีผลต่อสุขภาพผู้บริโภค เพราะนอกจากจะทำให้เกิดความเจ็บป่วยซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของประเทศแล้ว ยังส่งผลเสียต่อการท่องเที่ยวซึ่งเป็นแหล่งรายได้หลักแหล่งหนึ่งของประเทศ ความสำคัญดังกล่าวสามารถสรุปความสำคัญของการสุขาภิบาลอาหารได้ดังนี้ (นพวรรณ วีระพันธ์เจริญ ,2548:231-266)

- ก. ด้านความสะอาดและความปลอดภัยของอาหาร
- ข. ด้านการส่งเสริมสุขภาพของผู้บริโภค
- ค. ด้านการป้องกันและควบคุมการเกิดโรคที่มีอาหารและน้ำเป็นสื่อ
- ง. ด้านการรักษาคุณภาพของอาหาร
- จ. ด้านการผลิตและจำหน่ายอาหารที่สะอาดปลอดภัยมีคุณภาพและ

มาตรฐาน

- ฉ. ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวและการส่งออกสินค้า

อาหาร

1.9.4.2 ขอบเขตของงานสุขาภิบาลอาหาร ประกอบด้วย

- ก. การสุขาภิบาลตลาดสด
- ข. การสุขาภิบาลที่จำหน่ายอาหาร
- ค. การสุขาภิบาลอาหารนมและผลิตภัณฑ์จากนม
- ง. การสุขาภิบาลการผลิตน้ำบริโภคและเครื่องดื่ม

- จ. การสุขาภิบาลน้ำแข็ง
- ฉ. การสุขาภิบาลอาหารทะเล
- ช. การสุขาภิบาลการฆ่าสัตว์เพื่อจำหน่าย
- ซ. การสุขาภิบาลการผลิตอาหารกระป๋อง
- ฅ. การสุขาภิบาลการผลิตอาหารกึ่งสำเร็จรูป
- ฉ. การสุขาภิบาลการถนอมอาหาร
- ฎ. การสุขาภิบาลการผลิตเครื่องปรุงรสอาหาร
- ฏ. การสุขาภิบาลการผลิตวัตถุดิบอาหาร

ผลกระทบต่อสุขภาพจากความบกพร่องของการสุขาภิบาล สาเหตุของปัญหาดังกล่าวมีหลายประการทั้งจากการปนเปื้อนหรือจากพิษของแบคทีเรีย ไวรัส หนอนพยาธิ เชื้อรา พืชและสัตว์ ทำให้ผู้บริโภคอาหารที่มีการปนเปื้อนเกิดความเจ็บป่วยของระบบทางเดินอาหาร ระบบทางเดินหายใจ ระบบกล้ามเนื้อ ระบบประสาทรวมทั้งเป็นมะเร็งที่อวัยวะต่างๆ

การปนเปื้อนของอาหารเกิดจากการปนเปื้อนตามธรรมชาติและจากการกระทำของมนุษย์

การปนเปื้อนของอาหารสด เกิดจากจุลินทรีย์ในอาหารสด สารพิษในอาหารสด การปนเปื้อนจากการขนส่ง การจัดเก็บ การเตรียม การปรุงและการขายอาหารสด

การปนเปื้อนของอาหารปรุงสำเร็จ เกิดจากภาชนะและอุปกรณ์ที่สัมผัสอาหาร ผู้สัมผัสอาหาร สถานที่ปรุงหรือผลิต การปนเปื้อนจากอากาศ

การเสื่อมคุณภาพของอาหาร มีสาเหตุจาก การเสื่อมทางกายภาพ ทางชีวภาพและทางเคมี ซึ่งมีผลต่อผู้บริโภคทั้งสิ้น

การควบคุมป้องกัน สามารถดำเนินการได้โดย การป้องกันที่ผู้สัมผัสอาหารที่อุปกรณ์และภาชนะสัมผัสอาหาร โดยการเลือกใช้อุปกรณ์และการทำความสะอาดและเก็บภาชนะอุปกรณ์ ที่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล

ปัจจัยหนึ่งที่จะส่งเสริมให้การท่องเที่ยวประสบความสำเร็จประการหนึ่งคือการที่นักท่องเที่ยวมีอาหารสะอาดรสชาติอร่อยบริโภคนอกเหนือจากการที่ส่วนประกอบต่างๆ ของอาหารปราศจากการปนเปื้อนจากสิ่งก่อโรคต่างๆ รวมทั้งอาหารนั้นๆ จะต้องมีความปลอดภัยเฉพาะที่บ่งบอกเอกลักษณ์ของพื้นที่ท่องเที่ยวดังกล่าว การพัฒนาให้ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจึงต้องให้ความสนใจกับการพัฒนาทั้งคุณภาพ รูปลักษณ์ของอาหารให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ ได้ประโยชน์ ไม่ก่อผลเสียต่อสุขภาพรวมทั้งเป็นการเผยแพร่

วัฒนธรรมผ่านอาหารที่นักท่องเที่ยวจะจดจำ ซึ่งนำมาสู่รายได้ของผู้ประกอบการและความเข้าใจอันดีของความแตกต่างในวัฒนธรรมแต่ละชาติแต่ละภาษาของผู้เกี่ยวข้อง

1.9.5 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

1.9.5.1 ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน (public participation) หมายถึง การเปิดโอกาสให้หน่วยงานของภาครัฐบาล ภาคเอกชน องค์กรเอกชน กลุ่มประชาชน หรือประชาชนได้มีโอกาสร่วมรับรู้ข่าวสาร รับฟังและร่วมแสดงความคิดเห็นในรูปแบบ ต่าง ๆ ต่อการเตรียมการของโครงการหรือกิจการที่จะเกิดขึ้น (ทวิวงศ์ ศรีบุรี,2541:182) ความหมายหนึ่งคือ กระบวนการของการแสวงหาความรู้ร่วมกันของผู้คนที่หลากหลายที่ยึดหลักของการร่วมคิด ร่วมทำร่วมตัดสินใจ และร่วมเรียนรู้ ร่วมรับผิดชอบจากสิ่งที่คิดร่วมกันร่วมกันตัดสินใจร่วมกัน (ปรีชา อุตระกุล โนนลินี กังสิดิกุล,2547:4)

1.9.5.2 รูปแบบการมีส่วนร่วม องค์การอนามัยโลกได้เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ถือว่าเป็นรูปแบบที่แท้จริงต้องประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอนดังนี้คือ (WHO,2002:5)

ก. ร่วมวางแผน (planning) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตาม ประเมินผลและร่วมตัดสินใจ

ข. การดำเนินงาน (implementation) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมการเงินและบริการ

ค. การใช้ประโยชน์ (utilization) ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม

ง. การได้รับผลประโยชน์ (obtaining benefits) ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ฐานที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัวในสังคมหรือวัตถุก็ได้

แนวความคิดดังกล่าวจะเห็นว่าสอดคล้องกับแนวคิดของโคเฮน(Cohen อ้างถึงใน ปารีชาติ สถาปัตตานท์และคณะ,2549:21) ที่กล่าวว่าเป็นการร่วมในเชิงการกระทำ และในการตัดสินใจ แต่โคเฮนได้กล่าวรวมไปถึงว่าหากมีส่วนร่วมในด้านความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นจะเป็น

ประเด็นที่ทำให้เชื่อมโยงไปถึงร่วมการดำเนินงานและร่วมในเชิงทุนทรัพย์ที่อุทิศในการดำเนินกิจกรรมด้วย ซึ่งในแนวคิดของไวท์(William F .Whyte,1990:21) ว่าการมีส่วนร่วมมีทั้งแบบเทียมและแบบแท้ซึ่งการร่วมแบบเทียมเป็นเพียงการจัดการแบบเบ็ดเสร็จโดยตรง การบำบัดรักษา การให้ข้อมูลข่าวสารและให้คำปรึกษาเท่านั้น

ส่วนในมุมมองของซิงห์ฮาล(Singhal,2549:21) ซึ่งกล่าวถึงหลักการ 6Cของการมีส่วนร่วม ซึ่ง C ตัวหนึ่งซึ่งเป็นการร่วมเทียมคือ การให้คำปรึกษา แต่สิ่งที่อาจกล่าวว่ามี การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนักวิชาการท่านนี้ได้เพิ่มเติมจากที่กล่าวมาคือ การร่วมมือ ซึ่งไม่ได้ระบุว่าร่วมชนิดใดและการยินยอม ส่วนที่ผู้วิจัยเห็นว่าหากมีการร่วมในลักษณะต่อไปนี้จะทำให้เกิดผลอย่างยั่งยืน ได้แก่ การเรียนรู้ร่วมกัน การลงมือกระทำร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินงานตามแผน การร่วมประเมิน และการรับผลที่จะเกิดขึ้นร่วมกัน ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของสถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่ต่างเพียงแต่องค์กรทั้งสองได้ระบุว่าเพิ่มจากแนวคิดของผู้วิจัยคือ การใช้ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น แต่หากพิจารณาแล้วก็ไม่แตกต่างกันเท่าใดเพราะการรับผลที่จะเกิดขึ้นผู้วิจัยเห็นว่าอาจจะได้รับทั้งผลด้านลบและผลด้านบวก

1.9.5.3 แนวทางการจัดให้มีมีส่วนร่วม แนวทางการจัดการการมีส่วนร่วมในแต่ละชุมชนอาจมีแนวทางต่างๆ กัน เนื่องจากแต่ละชุมชนมีเงื่อนไขการมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างไรก็ตามแนวทางหลักๆ ในการจัดการการมีส่วนร่วมมีดังนี้

- ก. ต้องยึดหลักการการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
 - ข. หากมีปัญหาระหว่างการดำเนินการ จะต้องมีการสื่อสารระหว่างผู้เกี่ยวข้องทันที เพื่อให้ปัญหาได้รับการแก้ไขตามความเห็นของกลุ่ม
 - ค. ระหว่างการดำเนินการจะต้องมีการรวบรวมและสรุป ทบทวนผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง
 - ง. มีการร่วมในการจัดทำข้อตกลงในการดำเนินงานอย่างชัดเจนอย่างครอบคลุมทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ระยะเวลา ขั้นตอนการดำเนินงานงบประมาณ การประเมินผล รวมทั้งบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด
 - จ. มีการดำเนินงานในพื้นที่ร่วมกันและมีการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน
- นอกจากแนวทางข้างต้นนี้แล้ว ศ.น.พ.ประเวศ วะสีได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพของการสื่อสารที่ถึงกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชนรากหญ้าและนักวิชาการซึ่งอยู่ในรูปของเบญจภาคีจะเป็นการส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้า

สู่กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างครบถ้วนยิ่งขึ้น(วันชัย วัฒนศัพท์ อ้างถึงในสุชาวัลย์เสถียรไทย และ คณะ,2548:71-72) นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมดังนี้คือ(นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์,2527:183)

ก. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพ นับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะกระทำตาม

ข. อำนาจบังคับที่เกิดจากคนที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ

ค. ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

ดังนั้น จะเห็นว่า การมีส่วนร่วมหากให้มีผู้มีอิทธิพลเข้ามาร่วมกับกลุ่มด้วยโอกาสแล้วจะทำให้การตัดสินใจของกลุ่มถูกชักจูงได้ ดังนั้นในจัดกระบวนการมีส่วนร่วมหากต้องการให้เกิดการมีส่วนร่วม นอกจากจะต้องมีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงแล้ว ยังจะต้องคำนึงถึงอำนาจ/อิทธิพลที่จะเกิดขึ้นในกระบวนการดังกล่าว และกำหนดแนวทางป้องกันไว้ล่วงหน้า

1.9.5.4 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม หากพิจารณาในระบบของการปกครองแบบประชาธิปไตยแล้ว องค์ประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วม ครอบคลุมถึง การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองและการบริหาร มีการกระจายอำนาจในการ ตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ นั้น จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน มีการเพิ่มการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มีความยืดหยุ่นได้ โดยประกอบด้วย มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส และคำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกระดับ(บวรศักดิ์ อุวรรณโณอ้างถึงในสุชาวัลย์ เสถียรไทยและคณะ,2548:43-50)

1.9.5.5 ลักษณะของการมีส่วนร่วม ลี เจ เครี(Lee.J.Cary)(อ้างถึงในปาริชาติ วลัยเสถียร,2543:5-10) ได้กล่าวถึง ลักษณะของการมีส่วนร่วม โดยแบ่งตามบทบาทและหน้าที่ของผู้เข้าร่วมได้แก่ เป็นสมาชิก(membership) เป็นผู้เข้าประชุม (attendance at meeting) เป็นผู้บริจาคเงิน (financial contribution) เป็นกรรมการ (membership on committees)และเป็นประธาน (leader)

1.9.5.6 ความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในกระบวนการประชาธิปไตย จะเกิดการต่อเนื่องหากมีการดำเนินการให้ครบถ้วนตามลำดับขั้นตอน ดังนี้(วันชัย วัฒนศัพท์ อ้างถึงใน สุธาวัลย์ เสถียรไทยและคณะ,2548:67)

- ก. กำหนดวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วม
- ข. ประชาสัมพันธ์ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทราบ(inform)
- ค. ให้ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายให้ครอบคลุมและเหมาะสม(educate)
- ง. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง(gather information)
- จ. ร่วมปรึกษาหารือกันในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง(consult on reaction)
- ช. ร่วมพิจารณาประเด็นที่กลุ่มนำเสนอ(define issues)
- ซ. ทดสอบแนวความคิดที่กลุ่มนำเสนอว่า หากนำไปปฏิบัติจะเกิดผลอย่างไร และหากเกิดปัญหาขึ้นจะต้องป้องกันและแก้ไขอย่างไรให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ (test idea - seek advise)
- ฅ. แสวงหามติร่วม(seek consensus)
- ญ. กระจายอำนาจสู่ประชาชนเพื่อนำไปสู่การลงประชามติร่วมกัน (delegate and referendum)

1.9.5.7 ข้อจำกัดของการมีส่วนร่วม ข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมมีหลายประการ ตั้งแต่ขาดนโยบายที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ผู้ปฏิบัติงานขาดความเข้าใจ วัตถุประสงค์และกระบวนการมีส่วนร่วม ขาดการประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องรับทราบ เป็นเหตุการณ์ที่เป็นกรณีเร่งด่วนที่ไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมได้ หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่สามารถกำหนดผลสุดท้ายของการตัดสินใจได้ หรือไม่สามารถกำหนดการสนับสนุนของสาธารณะได้

ดังนั้นการป้องกันปัญหาดังกล่าวสามารถดำเนินการได้โดย การเรียนรู้ภูมิหลังและบริบทของพื้นที่ก่อนที่จะลงมือทำงานใดๆ (profile) จากนั้นจึงให้การศึกษาชุมชนเหล่านั้นเกี่ยวกับประเด็นและทางเลือกที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะต้องตัดสินใจ ซึ่งอาจผ่านกระบวนการจัดการความรู้ในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสม(educate) จากนั้นจึงร่วมมือกับชุมชนเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการศึกษาร่วมกันตลอดไปจนถึงการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน (participate) (2548:77)

1.9.5.7 การประเมินผลการมีส่วนร่วม แคสเปอร์สันและบริทแบท (Kasperson & Breitbat , 1985 อ้างถึงใน นพวรรณ ธีระพันธ์เจริญ,2549:13) ได้กล่าวถึงแนวทางการประเมินระดับการมีส่วนร่วมไว้ 3 ข้อดังนี้

ก. วัตถุประสงค์การทำโดยแต่ละบุคคลซึ่งไม่ใช่โดยกลุ่ม

ข. ความถี่ของการมีส่วนร่วม

ค. ระยะเวลาของการมีส่วนร่วมและคุณภาพของการมีส่วนร่วม โดยพิจารณาจากผลและผลกระทบของการมีส่วนร่วมนั้น

หากพิจารณาในการประเมินผลการมีส่วนร่วมดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า การกระทำของบุคคลมีความสัมพันธ์กับกลุ่ม เพราะหากบุคคลใดขาดการมีส่วนร่วมและบุคคลดังกล่าวเป็นแกนหลักในการดำเนินงานแล้ว การที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ย่อมเกิดอุปสรรค นอกจากนั้นการประเมินควรประเมินว่าเป็นการมีส่วนร่วมแบบแท้เท่าใดและแบบเทียมเท่าใดด้วย เพราะมีผลต่อความต่อเนื่องและความยั่งยืนของงาน

การมีส่วนร่วมเป็นประเด็นที่จะส่งผลกระทบต่อความสำเร็จใดๆ ในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมมีหลายลักษณะหลายรูปแบบ และแนวทางที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมก็มีหลายแนวทาง ซึ่งแต่ละแนวทางอาจเหมาะกับบริบทของชุมชนที่มีวิถีชีวิตหรือมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีอย่างหนึ่ง สำหรับการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาพื้นที่ของตนเองให้มีคุณลักษณะเหมาะสมทั้งด้านสภาพพื้นที่ อาหารการกิน น้ำดื่ม ฯลฯ จะต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งการร่วมคิด เสนอปัญหา ตลอดไปจนถึงการร่วมดำเนินการ การร่วมรับผลที่จะเกิดขึ้นและร่วมประเมินผล เพื่อที่จะนำไปเข้าสู่กระบวนการปรับปรุงการดำเนินงานให้เกิดผลดีต่อชุมชนต่อไป

1.9.6 แนวคิดด้านการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.9.6.1 ความสำคัญของการท่องเที่ยว ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ และ นิคม จารุมณี ได้สรุป ความสำคัญของการท่องเที่ยวหลายประการ ดังนี้(อ้างถึงในคำธร ศรีน้อย,2544:15-30)

ก. การท่องเที่ยวทำให้เกิดความเจริญในภูมิภาคต่างๆ คนในท้องถิ่นได้รับความสะดวกสบายจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับการท่องเที่ยว

ข. การท่องเที่ยวทำให้มนุษย์ มีโอกาสร่วมกิจกรรมกับผู้คนจากที่ต่าง ๆ มีโอกาสเรียนรู้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการแลกเปลี่ยนขนบธรรมเนียม ประเพณีซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจบริบทของแต่ละชนชาติ

ค. การท่องเที่ยวสามารถช่วยยกมาตรฐานการครองชีพให้แก่คนในท้องถิ่นให้ดีขึ้น โดยเป็นการเพิ่มการสร้างรายได้ ก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ รายได้จากการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการรักษาเสถียรภาพให้กับดุลการชำระเงินของประเทศ

ง. การท่องเที่ยวสามารถลดช่องว่างระหว่างประเทศที่ร่ำรวย และประเทศที่ยากจน ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมใจและเห็นอกเห็นใจกันรวมทั้งยังช่วยส่งเสริมถึงความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทำให้สะดวกรวดเร็วขึ้น ทั้งยังมีส่วนสร้างสัมพันธ์ภาพไมตรี

ระหว่างชาติ เกิดความเข้าใจและรู้จักกัน จะนำไปสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกัน และเกิดสันติแห่งความเข้าใจภายในโลก

จ. การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากร นันทนาการ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี นาฏศิลป์ การละเล่นของท้องถิ่นก่อให้เกิดการค้นคว้า อนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม และธรรมชาติให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม

ฉ. การท่องเที่ยวทำให้เกิดความรู้สึกรักหวงแหนคุณค่าของชาติตนเอง มีความภูมิใจและสามารถสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในชาติได้ นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังสามารถช่วยฟื้นฟูวัฒนธรรมให้คงอยู่

ช. การท่องเที่ยวเป็นการศึกษาประการหนึ่ง เพราะทำให้เกิดโลกทัศน์ที่กว้างขวาง มีความรู้และประสบการณ์ที่ได้พบเห็นด้วยตนเอง ทำให้มนุษย์สามารถนำความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้อย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของตน

ซ. การท่องเที่ยวยังช่วยส่งเสริมความปลอดภัยและความมั่นคงให้แก่พื้นที่ เพราะพื้นที่การท่องเที่ยวจะได้รับการพัฒนา

ฅ. การท่องเที่ยวมีบทบาทกระตุ้นให้เกิดการผลิตและสำรองทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ญ. การท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในการจำหน่าย กล่าวคือ ไม่มีขีดจำกัดของสินค้า นักท่องเที่ยวสามารถใช้แล้วยังคงอยู่หรือที่เรียกว่า “limitless industry”

1.9.6.2 นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(2540) ได้ร่างนโยบายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ecotourism) ปี พ.ศ. 2540 เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดให้เป็นนโยบายแห่งชาติต่อไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก. หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จะต้องมีการควบคุมดูแลรักษาการจัดการทรัพยากรให้คงสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรืองดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งอ่อนไหวง่ายต่อการถูกรบกวนกระเทือน และพื้นด้วยาก

ข. การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต้องคำนึงถึง ศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ การจัดกิจกรรมที่เหมาะสม รวมถึงการปรับความสมดุลให้เข้ากับรูปแบบ และกิจกรรมที่มีอยู่ พึงหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ หากแต่เน้นในการแปรประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สู่การจัดการท่องเที่ยวโดยรวม

ค. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต้องคำนึงถึง การพัฒนาด้านการให้การศึกษ สร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกัน มากกว่าการมุ่งเน้นด้านความเจริญทางเศรษฐกิจ และการมีรายได้เพียงอย่างเดียว

ง. การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้ และวัฒนธรรม รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา หรือเป็นกรรมการร่วมในทุกระดับ

จ. จัดลำดับความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ ความจำเป็นในการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ ให้องค์กรต่าง ๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และกำหนดการจัดการที่เหมาะสม

ข. นำแผนการพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาภาค

ค. สนับสนุนการศึกษาวิจัย และประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการ การแก้ไขปัญหา และการปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน

ด. มีการใช้กฎหมายในการควบคุม ดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด โดยเน้นการแนะนำตักเตือน และสร้างวินัยในการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย

ด. จัดทำแนวปฏิบัติ แก่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างถูกต้อง

ฉ. จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยมีการประสานด้านข้อมูล ข่าวสารและการจัดการร่วมกันในทุกระดับ

1.9.6.3 แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่น (local community participation)

ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ (อ้างถึงใน บุษกร พรหมมาโนช, 2541:45-57) มีความเห็นว่า การที่ชุมชนท้องถิ่นจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์สำคัญ 3 ประการ คือ

ก. ต้องมีเงื่อนไขและโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้ดำเนินการในด้านการปกครองตนเอง ทั้งในเรื่องการจัดเก็บภาษี การดูแลเรื่องงบประมาณ การเงินการคลัง และการควบคุมการดำเนินการ รวมทั้งมีการผลักดันสื่อมวลชนท้องถิ่นให้มีบทบาทมากขึ้นในการเสนอข่าวท้องถิ่นของตนเองอย่างบูรณาการทุกด้านซึ่งจะทำให้คนท้องถิ่นรู้จัก และเข้าใจในท้องถิ่นของตนเองได้มากขึ้น

ข. ชุมชนต้องมีแนวทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่นให้ยั่งยืน หลักสำคัญก็คือการรักษาคุณภาพระหว่างคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นกับ

รายได้จากการท่องเที่ยว การที่จะรักษาคุณภาพชีวิตกับรายได้ให้ได้นั้น ชุมชนท้องถิ่นจะต้องปฏิบัติดังนี้

- 1) ป้องกันมิให้พัฒนาการท่องเที่ยวเกินขีดจำกัด จนทำลายรากฐานของท้องถิ่นตน ทั้งด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาชาวบ้าน
- 2) การช่วยรักษา และพัฒนาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตนเอง ซึ่งส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวประทับใจได้ทั้งสิ้น
- 3) คนในชุมชนต้องมีความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม การจัดการ การทำการตลาด ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ เพื่อนำมาพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเองให้ยั่งยืน ทั้งนี้ ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากชุมชนภายนอกท้องถิ่น

1.9.6.4 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ก. ความหมายของคำที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่ง que แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย นักท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้ (<http://webhost.most.go.th> 20 สิงหาคม 2551)

นอกจากนั้น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังหมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีการให้ความรู้และความภูมิใจที่เน้นเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคมและให้ทุกฝ่ายร่วมกันรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548:329)

การท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ (alternative) หมายถึง การท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแนวคิดไปจากเดิมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ขึ้น (2548:329)

ในการศึกษาครั้งนี้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมค่อนข้างเป็นการท่องเที่ยวที่เป็นทางเลือกใหม่และเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งในที่นี้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมสิ่งที่เป็นเกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรม นามธรรม ซึ่งมีทั้งสิ่งที่บอกความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ สำหรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในโลกมุสลิมนี้เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถเยี่ยมชมโบราณสถาน โบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับคนมุสลิม เช่น สถานที่ฝังศพ

ของเจ้าพระยาเอกะหมัด ปฐมจุฬาราชมนตรีของประเทศไทย ซึ่งตั้งในมหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา มัสยิดโกสีย์เคียง การแสดงวิถีของชาวมุสลิม เช่น การแต่งกาย การรับประทานอาหารคาวหวาน การแสดงการละเล่น เป็นต้น ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ความเข้าใจแบบแผนการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมที่อาศัยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นานนับร้อยปี และสามารถอาศัยร่วมกับชาวไทยพุทธ อย่างมีสันติสุข

ข. แนวคิด ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากกระแสความต้องการของการอนุรักษ์ระดับ โลกจนกระทั่งถึงระดับท้องถิ่น กับแนวโน้มความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสูงขึ้น โดยเฉพาะ นักท่องเที่ยวทางตะวันตกให้ความสำคัญกับการศึกษาประเพณี วัฒนธรรมของประเทศที่กำลังพัฒนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มขึ้น(นิศา ชัชกุล,2550 :41) นอกจากนั้นนโยบายการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศ(บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ,2548:285) รวมทั้งการที่ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ยอมรับในแผนปฏิบัติการ 21(Agenda 21) ซึ่งสนับสนุนให้มีการดำเนินการเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ที่อาศัยคนในพื้นที่ได้มีโอกาสใช้ทุนทางสังคมที่มีเสริมสร้างรายได้รวมทั้งเป็นการชำระรักษาสืบสานวัฒนธรรมถิ่นของตนให้คงอยู่ต่อไป วัตถุประสงค์ขั้นต้นผนวกกับการที่ประเทศไทยให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นรายได้หลักอันดับต้นของประเทศ ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับได้จัดนโยบาย แผนงาน กิจกรรมรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างแพร่หลาย

ค. วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม(บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ,2548:284)

- 1) ให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจมากที่สุดในขณะที่เคารพวัฒนธรรมของพื้นที่นั้นๆ ด้วย
- 2) มุ่งเน้นคุณค่าของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่
- 3) ให้ชุมชนในพื้นที่ได้รับประโยชน์ตอบแทนเหมาะสมและสอดคล้องกับการระดับคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่
- 4) ให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญกับการธำรงรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณค่าของวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ง. หลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีหลักการดังนี้(2548:286-287)

- 1) เป็นการท่องเที่ยวที่เคารพวัฒนธรรมของท้องถิ่นอื่นรวมถึงการเคารพวัฒนธรรม ศักดิ์ศรีของตนเอง

2) เป็นการท่องเที่ยวที่ศึกษารวบรวมความรู้ด้านความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของพื้นที่นั้นให้นักท่องเที่ยวซึ่งส่งผลให้นักท่องเที่ยว ซาบซึ้งในการท่องเที่ยวมากขึ้นและส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่นั้นตระหนักถึงคุณค่าของ ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพื้นที่ของตน

3) เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความเข้าใจ ความเพลิดเพลินและเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

4) เป็นการท่องเที่ยวที่ปลูกฝังจิตสำนึกการหวงแหนรักษา วัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งจะสามารถผลักดันให้คนในท้องถิ่นต้องการมีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวรวมทั้งได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวด้วย

จ. ลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีลักษณะสำคัญดังนี้(2548:287-288)

1) เป็นการท่องเที่ยวที่คงไว้ของวิถีชีวิตด้านสังคมและวัฒนธรรม ของคนในท้องถิ่นซึ่งจะเป็นจุดเด่นที่ทำให้ให้นักท่องเที่ยวเห็นความแตกต่างและความหลากหลาย ทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น

2) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการบริการการท่องเที่ยวครบตาม หลักเกณฑ์ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

3) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีส่วนร่วม ในระดับต่างๆ รวมทั้งได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวนั้น

4) เป็นการท่องเที่ยวที่ยึดหลักการบริหารจัดการที่ยั่งยืน และ ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวให้น้อยที่สุด

5) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยวรวมทั้งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการ ท่องเที่ยวกลุ่มนี้

6) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของชีวิต และทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว

7) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นระดับความสามารถในการรองรับการ ท่องเที่ยวทุกๆด้าน เช่น ด้านความสะอาด

8) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับความพึงพอใจของ นักท่องเที่ยวแต่ต้องสอดคล้องกับความคาดหวังและวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

9) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้กับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งชุมชนเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวรวมทั้งนักท่องเที่ยว โดยให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

จ. องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามเกณฑ์ขององค์ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนดังนี้

1) องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่เหลืออยู่ โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถาน งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ในท้องถิ่น ผังเมือง พิธีกรรม ศาสนา คณิตศาสตร์ การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ ภาษา วรรณกรรม วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อาหารและวัฒนธรรมการรับประทานอาหาร ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน เทศกาล รวมทั้งลักษณะวัสดุอุปกรณ์ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ที่มีในท้องถิ่น

2) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยชุมชนในพื้นที่การท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวรวมทั้งการร่วมผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว

3) องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว โดยผู้ประกอบการด้านนี้นอกจากจะคำนึงถึงผลตอบแทนแล้วควรให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้วย

4) องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา โดยการท่องเที่ยวจะต้องมีกระบวนการด้านการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างจิตสำนึกต่อนักท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศในพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

5) องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อให้บุคคลดังกล่าวเกิดความรู้สึกรัก ห่วงเห่นและเห็นคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

6) องค์ประกอบด้านตลาดการท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวประเภทนี้ต้องคำนึงถึงตลาดการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ทั้งคุณภาพของพื้นที่การท่องเที่ยวและคุณภาพของนักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้ผู้คนได้ศึกษาผู้คนที่มิบริบทต่างจากตนเอง ซึ่งนอกจากผู้ศึกษาจะเกิดความรู้ความเข้าใจบริบทของผู้อื่นแล้วยังจะก่อให้เกิดการสร้าง

รายได้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนทั้งสองกลุ่ม เพราะการท่องเที่ยวจะเป็นการศึกษาที่สามารถทำให้ผู้ศึกษาได้ประจักษ์จากข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งแตกต่างจากข้อมูลที่ได้จากวิธีการอื่น ซึ่งอาจจะถูกแปลผลไปตามปัจจัยหลายด้าน หากนักท่องเที่ยวสามารถนำข้อคิดสิ่งที่ได้ศึกษามาพัฒนาหรือมาประยุกต์ใช้ก็จะเกิดผลดีโดยรวม และแหล่งท่องเที่ยวเองหากมีการกำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆ เพื่อมิให้เอกลักษณ์ของตนสูญหายไป มีการอบรมชุมชนให้รู้จักการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสภาพอาคารบ้านเรือน รวมทั้งสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทุกชั้นตอนก็จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งยืนต่อทั้งนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน

สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมถือว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ประการหนึ่งที่ก่อให้เกิดทั้งผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวแล้ว ชุมชนเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังได้รับประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นในด้านเศรษฐกิจของชุมชนหากรวมถึงการที่ชุมชนเกิดความรัก ความหวงแหนและตระหนักถึงความสำคัญของทุนทางการท่องเที่ยวชนิดนี้ ซึ่งจะส่งผลไปถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวดังกล่าวต่อไป

ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนมุสลิมในพื้นที่ของชุมชนประจักษ์และชุมชนป่าตอง ซึ่งพื้นที่นี้มีทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชาวมุสลิมหลากหลายไม่ว่าจะเป็นส่วนที่เป็นสิ่งก่อสร้าง เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ มัสยิด หรือประเพณี วิถีชีวิต อาหารการกิน การละเล่นที่เป็นเอกลักษณ์และชาวมุสลิมในชุมชนประจักษ์และป่าตองได้สืบทอดจากบรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน

1.9.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุธน เพ็งคุ้มและบุษรา ผลทวี(2544:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์สถานการณ์สุขภาพโภชนาการส่งเสริมการท่องเที่ยว สนับสนุนเศรษฐกิจไทย(Clean Food Good Taste) พื้นที่เขต 9 ปี 2542 – 2544 เป็นการศึกษาแบบ descriptive study และ analytical study เพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมต่อการดำเนินงานสุขภาพโภชนาการ ของสถานที่จำหน่ายอาหาร โดยวิเคราะห์ประเมินกระบวนการดำเนินการ ประเมินผลความสำเร็จและปัจจัยความสำเร็จ ประชากรได้แก่ร้านอาหารและแผงลอยจำหน่ายอาหารในจังหวัดพื้นที่เขต9 ตามเขตราชการกระทรวงสาธารณสุข ข้อมูลรวบรวมจากรายงานการปฏิบัติงานตามโครงการฯ การตรวจราชการและนิเทศงาน ปี 2542 – 2544 นำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยสถิติแบบพรรณนาโดยการหาค่าเฉลี่ยร้อยละ ข้อมูลมาตรฐานสถานประกอบการด้านอาหาร ความสำเร็จของกระบวนการดำเนินงาน

ผลการศึกษาพบว่า เริ่มดำเนินงาน ปี 2542 ใน 1 จังหวัด และครอบคลุม 6 จังหวัด ปี 2543 จนถึง ปี 2544 มีร้านอาหารและแผงลอย 3,890 แห่ง สมัครร่วมโครงการ 1,237 แห่ง คิดเป็น 31.90% ได้มาตรฐาน 449 แห่ง คิดเป็น 11.54% การตรวจติดตามประกันคุณภาพระดับจังหวัด/ท้องถิ่นตรวจร่วมกับศูนย์อนามัยสิ่งแวดล้อม ครอบคลุมเป้าหมาย 22.05% และ 73.88% ตามลำดับ ผลตรวจติดตามมีสถานประกอบการผ่านตามเกณฑ์ 47.92% สถานประกอบการที่ไม่ผ่านเกณฑ์ พบทั้งจากปัจจัยด้านกายภาพและแบคทีเรีย ได้แก่สาเหตุจาก ด้านแบคทีเรีย 60.78% ทั้งสองปัจจัยร่วมกัน 29.41% และด้านกายภาพ 9.80% ปัจจัยกายภาพพบปัญหาด้านสุขวิทยาส่วนบุคคลของผู้สัมผัสอาหารมากที่สุดคิดเป็น 84.21% การตรวจติดตามการปนเปื้อนแบคทีเรียขึ้นต้น 101 ตัวอย่าง พบว่า ได้มาตรฐาน 84.16% กิจกรรมการจัดเทศกาลอาหารกระตุ้นให้มีการปรับปรุงสถานประกอบการอาหารได้มากขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p - \text{value} < 0.05$) (ศูนย์อนามัยที่ 9 พิษณุโลกอ้างถึงใน <http://hpc9.anamai.moph.go.th> 10 สิงหาคม 2551)

สุพัตรา แก้วมุกดา(2545:101-108) ได้ศึกษาเรื่อง วิสัยทัศน์ / สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล / การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา วิสัยทัศน์ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จังหวัดนครนายก รวมทั้งศึกษาตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับวิสัยทัศน์ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือและเก็บรวบรวมข้อมูลจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลจาก 6 องค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก จำนวนทั้งสิ้น 126 คน

ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลพรหมณี เขาพระสาริกา และบ้านใหญ่ มีความคาดหวังที่จะเห็นการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เน้นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีการประชาสัมพันธ์ มีการเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชน ด้วยการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้อง และต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ รวมทั้งมีการตรวจติดตามการทำงานของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างต่อเนื่อง ตัวแปรที่นำมาศึกษาได้แก่ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง การเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสาร และความรู้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่มีความสัมพันธ์กับวิสัยทัศน์ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

สุพัตรา กลับลี(2545:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีการล่องเรือ ที่ตลาดริมน้ำดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม การศึกษานี้

มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสถานภาพการจัดการของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 2) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ตลาดริมน้ำคอนหวายอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

วิธีการศึกษาใช้การเก็บข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key-informant) จำนวน 12 คน จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยว โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐทำหน้าที่รับผิดชอบพื้นที่ 2) กลุ่มผู้ประกอบการที่ดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว 3) กลุ่มผู้นำชุมชนที่อยู่ในพื้นที่และ 4) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวทางเรือที่ตลาดริมน้ำคอนหวาย และได้นำมาวิเคราะห์โดยแยกหมวดหมู่ทำการวิเคราะห์ควมคู่บริบท โดยใช้สถิติพรรณนา (descriptive statistics) ในรูปของร้อยละ (percentage) และค่าเฉลี่ย (mean) มาประกอบในการวิเคราะห์ทำข้อสรุป

ผลการศึกษาพบว่า สภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตลาดริมน้ำคอนหวายมีศักยภาพสูงสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพราะมีความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุด รองลงมาเป็นแหล่งจำหน่ายอาหารและสินค้าทางการเกษตรที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม(วิถีชีวิต) ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ ตามลำดับ การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จากการศึกษาพบว่าชุมชนมีการจัดการด้านการป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมยังอยู่ในระดับต่ำ การจัดการด้านกิจกรรมและการจัดการนักท่องเที่ยว ชุมชนมีการจัดการอยู่ในระดับปานกลาง รูปแบบขององค์กรในการจัดการ พบว่าชุมชนสามารถจัดการได้อยู่ในระดับสูง เพราะมีการรวมตัวกันเพื่อจัดระเบียบการท่องเที่ยวในรูปแบบของคณะกรรมการ และให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมให้เห็นในการจัดการท่องเที่ยว

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ตลาดริมน้ำคอนหวาย พบว่าชุมชนยังขาดทักษะและความรู้ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีมาตรฐานการให้บริการแตกต่างกัน มักคุเทศก์ส่วนใหญ่มีความรู้แต่ไม่ได้จดทะเบียนที่ถูกต้องตามกฎหมาย ชุมชนขาดการประสานงานและการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเข้ามาดูแลเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และไม่สามารถควบคุมผู้ประกอบการบางรายที่ไม่เคารพกฎระเบียบของชุมชน ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนดังนี้

1 สนับสนุนส่งเสริมพัฒนาบุคลากรท่องเที่ยวในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และวิธีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพิ่มขึ้น

- 2 ส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพิ่มขึ้น
- 3 แนวทางการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว ควรจำกัดพื้นที่ควบคุมขนาดการพัฒนาและควบคุมกิจกรรม เพื่อป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
- 4 กำหนดกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรในพื้นที่อย่างชัดเจน ควรมีข้อกำหนดในการปฏิบัติตัวสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน
- 5 แนวทางการจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาสื่อความหมายในรูปเอกสารประกอบการท่องเที่ยว ควรจัดโครงการอบรมแก่มัคคุเทศก์ และจดทะเบียนที่ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้การบริการมีคุณภาพได้มาตรฐานองค์กรประชาชนควรจัดการท่องเที่ยวโดยสร้างระบบ และคืนผลประโยชน์สู่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างมีแผนและการจัดการอย่างชัดเจน
- 6 ชุมชนและผู้ประกอบการ ควรมีการวางแผนนำเที่ยวให้สอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และควรเพิ่มความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

ชัยสิทธิ์ เถлимมีประเสริฐ กิตติ อมตชีวิน ศิริรัตน์ แอดสกุล สุพจน์ ทรายแก้ว และ ยุทธนา ประทุมเวียง(2546:107-108) ได้ศึกษาเรื่องสภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกและพฤติกรรมการรักษาแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทรัพย์สินส่วนร่วม การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกและพฤติกรรมการรักษาแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทรัพย์สินส่วนร่วมของประชาชนชาวไทย ศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างของสาเหตุที่ก่อปัญหาและความเสียหายให้เกิดขึ้นต่อแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทรัพย์สินส่วนร่วมของชาติ และเพื่อแสวงหากลยุทธ์ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทรัพย์สินส่วนกลาง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือ แบบสำรวจข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับสภาพการณ์ของจิตสำนึกต่อส่วนร่วมในด้านการรับรู้ปัญหา และพฤติกรรมการรักษาแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการรวบรวมและสังเคราะห์ความเห็นจากผู้เกี่ยวข้องและข้อมูลจากเอกสารและฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า คนไทยมีความเป็นมนุษยนิยมและมีความเป็นตัวตนของตนเองมากขึ้น มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้นและขาดจิตสำนึกสาธารณะ ส่งผลให้โอกาสในการโต้ตอบกับการกระทำที่ไม่เหมาะสมกับสาธารณสมบัติของผู้อื่นน้อยลง แม้ว่าระบบการศึกษาจะมีการส่งเสริมด้านนี้

ด้านนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยวและทราบแนวทางการรักษาสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวจากสื่อต่างๆ และมีพฤติกรรม

รักษาแหล่งท่องเที่ยวระดับปานกลาง เช่น การไม่ทำลายธรรมชาติ การช่วยรักษาความสะอาด การติดตามและช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมในการดูแลบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว

การศึกษานี้ได้มีข้อเสนอแนะที่น่าสนใจคือ การสร้างเสริมจิตสำนึกและพฤติกรรมการรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้คนไทย จำเป็นต้องใช้กรอบการมองปัญหาแบบองค์รวม ให้เข้าใจอิทธิพลของโครงสร้างของเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สถาบันทางสังคมทุกระดับจำเป็นต้องร่วมมือกันกับนักท่องเที่ยว ชุมชนและท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์ในการสร้างจิตสำนึกและพฤติกรรมการรักษาแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสาธารณสมบัติพร้อมๆ กับการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านสื่อมวลชน ครอบครั้ว ชุมชน กระบวนการศึกษาและพัฒนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

นพดล ปราศราภิ(2547:115-124) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์:กรณีศึกษาประชาชนในเขตเทศบาลนครนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลนครนครศรีอยุธยาในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลนครนครศรีอยุธยาในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเพื่อศึกษาปัญหาความต้องการและข้อเสนอแนะเพื่อให้ประชาชนในเขตเทศบาลนครนครศรีอยุธยามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือประชาชน จำนวน 10 ชุมชนเป้าหมายซึ่งเลือกแบบเจาะจงจำนวน 245 คนในพื้นที่เขตเทศบาลนครนครศรีอยุธยา และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านบุคคลที่ทำให้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ครั้งนี้ได้แก่ ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง มีอาชีพรับราชการ รัฐวิสาหกิจ ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่นี้ ระหว่าง 16-25 ปี การเป็นสมาชิกของกลุ่มกิจกรรมในชุมชน จะมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากกว่ากลุ่มที่แตกต่าง ส่วนกลุ่มที่ได้รับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมาก มีความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาก กลับมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้านนี้น้อย

สำหรับระดับการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วยระดับสูงในการดูแลรักษาสถานที่ท่องเที่ยว เช่นการสังเกตความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว การแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบเมื่อมีการบุกรุกทำลายแหล่งท่องเที่ยว และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือหากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องแจ้งให้ทราบ

นพวรรณ ชีระพันธ์เจริญ(2548:121-133) การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการและส่งเสริมสุขภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.ให้ผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมเรียนรู้ปัญหา สามารถวิเคราะห์ปัญหา วางแผนการแก้ปัญหาหารือร่วมกันในด้านการบริหารจัดการและส่งเสริมสุขภาพสิ่งแวดล้อม ในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2.เพื่อให้ผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่เกี่ยวข้องและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับการท่องเที่ยวพื้นที่มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3.เพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 4.เพื่อหาวิธีการพัฒนามาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการการท่องเที่ยวพื้นที่มรดกโลก ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 5.เพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเพื่อเพิ่มรายได้แก่ประชาชนและภาคเอกชนที่ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การศึกษานี้ได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) ในพื้นที่ที่เลือกแบบเจาะจง กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาคือผู้นำชุมชนทุกชุมชนในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสารการสำรวจพื้นที่(survey) การสัมภาษณ์เชิงลึก(in-depth interview) และใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม(focus group discussion) และประยุกต์ใช้กระบวนการ A-I-C(Apreciation-Influence-Control)ในกระบวนการประชุมกลุ่มวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา(content analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย(induction analysis)

ผลการศึกษา พบว่า

1 บริบทของชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมทั้งสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม วิถีชีวิตของประชาชนฯลฯ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สำหรับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการและส่งเสริมสุขภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่ามีค่อนข้างน้อยทุกระดับ

2 ปัญหาของชุมชน ได้แก่ การทำลายสิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ท้องถิ่น ความจำกัดของพื้นที่ ความขัดแย้งของหน่วยงานที่รับผิดชอบ การแสวงหาผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ยังจำกัดในกลุ่มนักธุรกิจเอกชนบางกลุ่ม การขาดการประสานงานของหน่วยงานในพื้นที่ ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างเป็นรูปธรรม ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและปัญหาเรื่องความโปร่งใสในการบริหารจัดการงบประมาณด้านสิ่งแวดล้อม

3 ผลจากการเสวนาของชุมชน ผู้นำชุมชนได้รับความรู้จากกระบวนการศึกษา และสามารถเสนอแนวทางบริหารจัดการการส่งเสริมสุขภาพสิ่งแวดล้อมโดยรวมอย่างครบวงจร และเหมาะสมกับบริบทของชุมชน ผู้นำชุมชนทั้งหมดทุกกลุ่มให้ความสนใจทุกกระบวนการในการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

4. การก่อเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน กระบวนการศึกษา ทุกขั้นตอนกระตุ้นให้ผู้นำชุมชนเกิดความรู้สึกว่าปัญหาของพื้นที่ตนสามารถแก้ไขได้ เพราะมีทรัพยากรและทุนทางสังคมมากมาย หากมีการดำเนินการอย่างจริงจังจะเป็นการสืบสานสิ่งดีงามด้านสิ่งแวดล้อมไปยังอนุชนรุ่นหลัง และทำให้รายได้จากนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นด้วย

5 ปัจจัยที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ได้แก่ การที่นำประเด็นที่ผู้นำชุมชนสนใจมาดำเนินการ ผู้เกี่ยวข้องกับปัญหามีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็นทุกระดับ กระบวนการศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนเปรียบเทียบประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขกับพื้นที่อื่น นักวิจัยเป็นบุคลากรในพื้นที่และมีประสบการณ์ดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกับผู้นำชุมชนหลายครั้ง ระยะเวลาในการดำเนินงาน กระบวนการศึกษามีเวลาดำเนินการจัดประชุมกลุ่มหลายครั้ง และการได้รับการสนับสนุนจากผู้นำ

เพชร บุดสีทา (อ้างถึงในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่,2548:215) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมในเขตภูมิภาคเหนือล่าง:การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมในเขตภูมิภาคเหนือล่าง พื้นที่ศึกษาคือหมู่บ้านชาวเขา 5 แห่ง ในอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร โดยใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วม การทดลองปฏิบัติจริงร่วมกับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตการณ์ และการใช้แบบสอบถามอ้าง

ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพของชุมชนมีเพียงพอไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม เช่น ประเพณีวัฒนธรรม ลักษณะบ้าน การแสดงประจำเผ่า วิถีชีวิต ผลิตภัณฑ์ของชาวเขา รูปแบบของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนประกอบด้วย การวิเคราะห์สิ่งจูงใจด้านวัฒนธรรม การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการศึกษาปัจจัยภายนอก สำหรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนประกอบด้วยการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ การปฏิบัติการ การตรวจสอบและการประเมินผล และการศึกษาปัจจัยภายนอกประกอบด้วยการศึกษานโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้อง สถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบัน แนวโน้มการท่องเที่ยว และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

ส่วนปัญหาในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาได้แก่ การใช้ภาษาในการสื่อสาร การขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี การละเล่นที่มีจำนวนน้อย การแต่งกายที่ขาดเอกลักษณ์ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สนใจ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ(2548:2-57) ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจรวบรวมข้อมูล องค์ความรู้ การดำเนินงานของสถานศึกษา ภูมิปัญญาไทยต่างๆที่มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน คือ เกษตรกรรม อุตสาหกรรมและหัตถกรรม การแพทย์แผนไทย การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กองทุนและธุรกิจชุมชน ศิลปกรรม ภาษาและวรรณกรรม ปรัชญา ศาสนา ประเพณีและโภชนาการ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือ แบบสอบถาม แบบสำรวจ การศึกษาดูงานในพื้นที่ และเชิญผู้แทนหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องมาระดมความคิด และได้นำข้อมูลมาเรียบเรียง

ผลการศึกษาพบว่า ในประเด็นปัญหาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีภูมิปัญญาไทยของครูภูมิปัญญาคือขาดผู้นำหรือแกนนำที่มีวิสัยทัศน์และความรู้ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ขาดองค์ความรู้ ขาดประสบการณ์ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ต้องเรียนรู้จากปัญหาและประสบการณ์เอง นอกจากนี้รัฐสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมนี้ค่อนข้างน้อย ไม่ต่อเนื่อง ทำให้เกิดผลเสียต่อการบวนการเรียนรู้ในชุมชน ส่วนการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ได้แก่ สถานที่ต้อนรับ ห้องน้ำที่สะอาด การจัดเอกสารแนะนำ การจัดห้องบรรยายสรุป ฯลฯ

สำหรับรูปแบบการจัดแหล่งท่องเที่ยวแหล่งภูมิปัญญาไทยด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี ได้แก่การจัดเตรียมสถานที่ การจัดบริการอำนวยความสะดวกต่างๆ การจัดทำแผ่นพับ แผ่นภาพ เพื่อแสดงปรัชญา ประเพณี วัฒนธรรม ของที่ระลึกและสมุดเยี่ยมชม ส่วนรูปแบบการจัดกิจกรรมด้านนี้คือ การบรรยาย เพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านนี้แก่นักท่องเที่ยว การนำชมแหล่งภูมิปัญญา การเขียนบทความผ่านสื่อต่างๆ

เลิศชัย เจริญธัญรักษ์ พรนภา ศุกรเวทศิริ พัทรินทร์ ฤชวรารักษ์และสมคิด ปราบภัย (2549:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการขยะมูลฝอย น้ำเสีย ห้องน้ำ ห้องส้วม น้ำดื่มน้ำใช้ การสุขาภิบาลอาหาร การสุขาภิบาลที่พักอาศัย และค้นหาปัญหาแนวทางแก้ไข วิธีการศึกษาเป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจสภาพสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่ง ชาติภูเวียง จ.ขอนแก่น อุทยานแห่งชาติภูเรือ จังหวัดเลย อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา อุทยานแห่งชาติตาโคตร จังหวัดชัยภูมิ และอุทยานแห่งชาติ

เขาพระวิหาร จังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้วิธีการตรวจรายการ แบบสอบถาม สังเกตการณ์ สัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติที่เกี่ยวข้อง ในช่วงระหว่างเดือนมกราคม-มิถุนายน 2549

ผลการศึกษาพบว่า สภาพโดยรวมของการสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมด้านที่พักอาศัย ห้องน้ำ ห้องส้วม น้ำเสีย ขยะมูลฝอย อาหาร น้ำดื่มและน้ำใช้อยู่ในเกณฑ์ดี สำหรับที่พักอาศัยและสถานที่สำหรับกางเต็นท์ ทุกอุทยานแห่งชาติ มีปริมาณพอเพียง สะอาด มั่นคง แข็งแรงและปลอดภัย ด้านการสุขาภิบาลห้องน้ำห้องส้วม ส่วนใหญ่พบอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานส้วมสาธารณะของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ทั้งสามประการคือ สะอาด เพียงพอ และปลอดภัย เว้นแต่บางห้องบางพื้นที่ไม่มีสบู่ล้างมือพร้อมให้ใช้ ซึ่งอุทยานแห่งชาติตาไถ่ ยังได้รับรางวัลชนะเลิศของการประกวดส้วมสาธารณะอุทยานแห่งชาติของเขต 5 พ.ศ.2548

ด้านการสุขาภิบาลน้ำเสีย พบว่าทุกอุทยานแห่งชาติ มักใช้วิธีผ่านการบำบัดในบ่อซึมบ่อเกรอะก่อนระบายให้ซึมลงดินต่อไป แต่บางที่พบน้ำเสียไหลล้นบ่อซึมบ่อเกรอะ เนื่องจากการใช้งานมากและขาดการดูแลเอาใจใส่ ด้านการสุขาภิบาลขยะมูลฝอย พบปัญหาอยู่บ้างเกี่ยวกับการไม่ทิ้งขยะมูลฝอยลงถัง และปัญหาขยะล้นถัง มักพบมากในช่วงเทศกาลวันหยุดติดต่อกันหลายวันที่มีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ด้านการสุขาภิบาลอาหาร พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ประกอบการผ่านการอบรมกิจกรรมอาหารสะอาด รสชาติอร่อยของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้รับป้ายอาหารสะอาด รสชาติอร่อย (Clean Food Good Taste) มีเพียงบางร้าน บางพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติบางแห่งยังอยู่ในระหว่างดำเนินการเข้าร่วมกับกิจกรรมนี้

ด้านน้ำดื่ม พบว่าส่วนใหญ่บริโภคน้ำดื่มบรรจุขวดที่มีเครื่องหมายของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยารับรอง สำหรับน้ำใช้นั้นมาจากแหล่งน้ำซับน้ำซึมตามธรรมชาติ นำมาผ่านระบบการปรับปรุงคุณภาพน้ำ แต่เนื่องจากขาดผู้มีความรู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการควบคุมดูแลระบบอย่างต่อเนื่อง จึงยังพบปัญหาน้ำใช้มีกลิ่นเหม็น อุณหภูมิสูงก็อกน้ำรั่วซึม โดยคณะผู้วิจัยมีความเห็นว่า ปัญหาเหล่านี้สามารถแก้ไขให้หมดไปได้ด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลรักษาให้มากขึ้น ทั้งในแง่ของการมอบหมายผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน และเพิ่มความถี่ของการบำรุงรักษาให้พอเพียงต่อความต้องการ(<http://ora.kku.ac.th>)

สุชน เฝ้าคุ้ม(2550:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางท่องเที่ยวพิชญ์โลก-หล่มสัก การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพจากการท่องเที่ยวในเส้นทางพิชญ์โลก - หล่มสัก พื้นที่ศึกษาคครอบคลุมประชากร 11 ตำบล ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 เริ่มจากตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิจญ์โลก ถึงตำบลหล่มสัก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยโดยศึกษา ทบทวนจากเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จัดเวทีระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการสำรวจผลกระทบ

สุขภาพ 1 ครั้ง มีผู้เข้าร่วม 65 คน สอบถามกลุ่มตัวอย่างประชาชนในพื้นที่ศึกษา จำนวน 11 ตำบล 1,198 คน สัมภาษณ์กลุ่มสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 5 ตำบล จำนวน 100 คน และจัดเวทีระดมความคิดเห็นผู้มีส่วนได้เสียเพื่อนำเสนอและสรุปผลการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ 1 ครั้งมีผู้เข้าร่วมประชุม 65 คน

ผลการศึกษาพบว่าเส้นทางพิษณุโลก - หล่มสัก จากตำบลวังทอง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลกถึงตำบลหล่มสัก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ครอบคลุม 11 ตำบล เนื้อที่ 1,491.38 ตารางกิโลเมตร หมู่บ้าน 146 หมู่ ประชากร 122,228 คน ครั้วเรือน 37,521 หลังคาเรือน ครั้วเรือนส่วนใหญ่ มีน้ำสะอาดสำหรับบริโภคเพียงพอตลอดปี มีน้ำใช้พอเพียง หมู่บ้านส่วนใหญ่ ไม่มีปัญหาขยะมูลฝอยหรือน้ำเสีย แต่มีหมู่บ้านบางส่วนมีปัญหาขยะมูลฝอย และน้ำเสีย (ร้อยละ 22.9 และ 12.2) หมู่บ้านดังกล่าวส่วนใหญ่ยังไม่มีการจัดการปัญหา หรือจัดการปัญหาไม่เหมาะสม โรคที่มีความสำคัญกับการท่องเที่ยวได้แก่โรคอุจจาระร่วงโรคไข้เลือดออกและมาลาเรีย

การท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบทั้งบวกและลบและไม่มีความเปลี่ยนแปลง ซึ่งผลกระทบที่ดีขึ้นได้แก่ ด้านการศึกษา การสื่อสาร รายได้เพิ่มขึ้น สุขภาพ ระบบประปา วัฒนธรรมความเป็นอยู่ การแก้ไขปัญหาเสด็จ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเพิ่มขึ้น มีการควบคุมป้องกันอุบัติเหตุดีขึ้น มีอาชีพหลากหลาย สามารถเข้าถึงสินค้าและบริการ ลดการย้ายถิ่น เกิดการรวมกลุ่มและฟื้นฟูศิลปะ วัฒนธรรม ทักษะอาชีพเรียนรู้ ระบบสาธารณสุขปลอดภัยครอบคลุมมากขึ้น ผลกระทบที่เห็นว่าแย่ลง ได้แก่ การกระจายรายได้ไม่ทั่วถึง ขาดทักษะในอาชีพใหม่ มีสินค้าฟุ่มเฟือย หรือสินค้าเป็นอันตรายต่อสุขภาพ เกิดการจ้างงานแรงงานต่างถิ่น แรงงานต่างด้าว ปัญหาการถือครองที่ดิน สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ขยะและน้ำเสียเพิ่มขึ้นและไม่มีการจัดการที่เหมาะสม ค่าใช้จ่ายครัวเรือนสูงขึ้น การขยายตัวของระบบสาธารณสุขปลอดภัยขาดแคลนในบางแห่ง เกิดค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง ผลกระทบที่ไม่มีความเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ถนน การคมนาคม และไฟฟ้า

สิ่งที่ต้องการพัฒนาเพิ่มเติมได้แก่ ถนนหนทาง ไฟฟ้า แสงสว่าง และห้องน้ำห้องส้วม ซึ่งหน่วยงานหรือผู้ที่ควรรับผิดชอบในการพัฒนา คือ เทศบาล/องค์การบริหารส่วนตำบล ประชาชนเจ้าของสถานที่ และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ โดยต้องร่วมกันเป็นเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวให้ต่อเนื่อง ร่วมกันป้องกัน แก้ไขเพื่อลดผลกระทบด้านลบ สร้างนโยบายร่วมกันในการพัฒนาเส้นทางพิษณุโลก - หล่มสัก เป็นเส้นทางที่สวยงามที่สุดในประเทศไทย และพบว่า ในมิติกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณนั้นเส้นทางท่องเที่ยวพิษณุโลก- หล่มสัก มีผลกระทบต่อสุขภาพทั้งด้านบวกและลบ(ศูนย์อนามัยที่ 7 พิษณุโลกอ้างถึงใน snkchan@anamai.moph.go.th 3 มิถุนายน 2551)

อโนชา เจริญพรกิจวัฒนา(2550:<http://chuankin.com/new>) ได้ศึกษา เรื่อง สถานการณ์การจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยเลือกศึกษาในแหล่งท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติ วนอุทยานแห่งชาติ ในความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในความรับผิดชอบกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) ประเภทละ 1 แห่ง ในพื้นที่ 4 ภาค ภาคละ 3 แห่ง รวมจำนวน 12 แห่ง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสำรวจ สัมภาษณ์ บันทึกภาพ สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ ในช่วงเวลาที่ไม่ใช่ฤดูกาลท่องเที่ยว เพื่อศึกษาด้านการจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในเรื่องการจัดการมูลฝอยสิ่งปฏิกูล การจัดการน้ำดื่ม น้ำใช้ การบริการร้านค้าอาหารและบริการที่พักนั้น

ผลการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 12 แห่ง มีนักท่องเที่ยวมากกว่า 1,000 คนต่อวัน ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมากกว่าชาวต่างประเทศ โดยภาพรวมการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับควรปรับปรุง ร้านอาหารส่วนใหญ่เป็นของภาคเอกชน และเป็นร้านอาหารที่เข้าโครงการอาหารสะอาด รสชาติอร่อย (clean food good taste) ของกรมอนามัย จากการเก็บตัวอย่างอาหารและผู้สัมผัสอาหารเฉพาะร้านที่ไม่เข้าร่วมโครงการ เพื่อตรวจหาการปนเปื้อนโคลิฟอร์มแบคทีเรีย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ พบการร้อยละ 50 มีการปนเปื้อนของโคลิฟอร์มแบคทีเรียที่ภาชนะอุปกรณ์ใส่อาหาร เช่น จานข้าว ที่ลืมน้ำแข็ง มีผู้ปรุง ผู้เสิร์ฟ อาหาร ซึ่งจะทำให้ผู้บริโภคท้องเสีย เกิดอาการอาหารเป็นพิษ ส่วนที่พักมีความสะอาด ถูกสุขลักษณะอยู่ในระดับดี

ด้านการให้บริการน้ำดื่ม ส่วนใหญ่เป็นการบริการน้ำบรรจุขวด ส่วนน้ำใช้ส่วนใหญ่ใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ จึงมีปัญหาในช่วงฤดูแล้งหรือในช่วงมีนักท่องเที่ยวมาก และจากข้อมูลการเก็บตัวอย่างน้ำตรวจพบการปนเปื้อนของโคลิฟอร์มแบคทีเรียที่จุดถังเก็บน้ำและจุดกรองน้ำ ด้านการจัดการขยะ พบว่า 75 % ไม่มีการคัดแยกขยะและการกำจัดไม่ถูกวิธี เช่น ขุดหลุมฝังโดยไม่ปกปิด มีสัตว์ไปคุ้ยเขี่ยได้ กรณีที่มีการแยกขยะ พบว่า ทุกแห่งแยกเฉพาะขยะที่นำไปรีไซเคิลหรือนำไปขายได้เท่านั้น

อีริกสัน แพทริเซีย พิริชี่(Erikson, Patricia Pierce)(2003:<http://vnweb.hwwilsonweb.com/hww/results>) ได้ศึกษาเรื่อง “Welcome to this house :A century of Makah people Honoring identity and negotiating culture tourism ” ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในลักษณะที่นักท่องเที่ยวสามารถถ่ายภาพได้ในพิพิธภัณฑ์สถานกำลังเป็นที่นิยม การท่องเที่ยวประเภทนี้ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและประชาชนเจ้าของพื้นที่

เนสเปอร์ ลาร์รี่ (Nesper, Larry) (2002: <http://vnweb. Hwwilson web. com/hww/results>) ได้ศึกษาเรื่อง . “ Simulating culture: being Indian for tourists in Lac du Flambeau’s Wa –Swa-Gon Indian bowl” ผลการศึกษาสรุปได้ว่า หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเพื่อพักผ่อนและความสนุกสนานในพื้นที่ของนอร์ทวู้ด (Northwoods) ในรัฐวิสคอนซินมีจำนวนมากขึ้น เนื่องจากชนชาวอินเดียนได้ดำเนินการสาธิตวิถีชีวิตของชนเผ่า โดยจัดให้มีการสาธิตด้านการตกปลา และการสร้างที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะคงความดั้งเดิมในยุค ค.ศ. 1951 นอกจากนี้ยังได้มีการแสดงการเต้นรำและการแสดงต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า

ริชาร์ด เกรย์และวิลสัน จูลี (Richards, Greg; Wilson Julie) (2003: <http://vnweb. Hwwilson web. com/hww/results>) ได้ศึกษาเรื่อง “The impact of cultural event on city image : Rotterdam, cultural capital of Europe 2001” เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือ แบบสอบถาม กับ ประชากร 2,000 คน และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งใช้กับผู้กำหนดนโยบาย ผลการศึกษาพบว่า การใช้เหตุการณ์การวัฒนธรรมเป็นการยกระดับภาพพจน์ของพื้นที่ในชนบทที่ต้องการพัฒนา หรือ ต้องการให้มีนักท่องเที่ยวหรือการลงทุน แต่ลักษณะทางกายภาพและอาคารสถานที่ที่เป็นภาพลักษณ์ของเมืองไม่ว่าจะเป็นลักษณะสถาปัตยกรรมใหม่ แม่น้ำและวิถีชีวิตของผู้คนในเมืองทำให้การพื้นที่การท่องเที่ยวดังกล่าวไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ เพราะได้บังคับสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเมือง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ในประเทศไทยยังมีการสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่มที่ได้มาตรฐานไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ ผู้นำมีวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการด้านนี้ค่อนข้างน้อย นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมเรื่องของคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวห้องน้ำห้องส้วมก็ยังเป็นปัญหาเช่นกัน ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวยังอยู่ในระดับต่ำ บุคคลที่ทำให้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่วนใหญ่เป็นผู้มีระดับการศึกษาสูง มีอาชีพรับราชการ รัฐวิสาหกิจ มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่มากกว่า 15 ปีขึ้นไป หรือ การเป็นสมาชิกของกลุ่มกิจกรรมในชุมชน จะมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากกว่ากลุ่มที่แตกต่าง สำหรับระดับการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าควรดูแลรักษาสถานที่ท่องเที่ยว

จากการที่ระดับการสุขาภิบาลอาหาร น้ำดื่มและการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลไม่เหมาะสมทำให้พบว่าโรคที่มีความสำคัญกับการท่องเที่ยวได้แก่โรคอุจจาระร่วง โรคไข้เลือดออก และมาลาเรีย

สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศพบว่า การที่พื้นที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่ของตนไม่ว่าจะเป็นด้านลักษณะทางกายภาพ การแสดง หรือวิถีชีวิต จะสามารถสร้างแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเพิ่มขึ้น และการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและประชาชนเจ้าของพื้นที่

บทที่ 2

วิธีดำเนินการวิจัยและผลการวิจัย

2.1 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ของพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน โลกมุสลิม : กรณีศึกษาชุมชนประตูลี้และชุมชนป่าตอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมเพื่อให้สิ่งแวดล้อมด้านคุณภาพน้ำดื่ม การกำจัดขยะมูลฝอยและสุขาภิบาลอาหารอยู่ในระดับที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมใหม่ได้สำหรับวิธีการดำเนินการวิจัยประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

2.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

ประชากรในการศึกษาคือ ประชาชนในชุมชนประตูลี้และชุมชนป่าตอง จำนวน 1780 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนของชุมชนประตูลี้และชุมชนป่าตองที่เข้าร่วมกระบวนการ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นการเลือกอย่างเจาะจง โดยแบ่งเป็นกลุ่มผู้นำที่เป็นกรรมการ สมาชิกในชุมชนที่เข้าร่วมกระบวนการและผู้ประกอบการร้านค้า ร้านอาหาร จำนวน 80 คน

2.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) เก็บข้อมูลโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม (participatory rural appraisal) โดยการสังเกต การทำผังชุมชน รวมทั้งเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) การประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิคแผนที่ความคิด

2.1.3 สถานที่ทำการวิจัย

ได้แก่ ชุมชนป่าตองและชุมชนประตู่ชัย ตำบลประตู่ชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.1.4 ระยะเวลาทำการวิจัย

ระหว่าง ตุลาคม 2550 – กันยายน 2551

2.1.5 การดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

2.1.5.1 ระยะเตรียมการวิจัย

ในระยะเตรียมการวิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น โดยศึกษาข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสำรวจสภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ตั้งสภาพทั่วไปของชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างโดยศึกษาข้อมูลทั่วไปและความเป็นมา

2.1.5.2 ระยะดำเนินการวิจัย

ในระยะดำเนินการวิจัยนี้มีการเก็บรวบรวมและศึกษาข้อมูลใน 2 ด้าน คือ ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ

- ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยชุมชนร่วมกับนักวิจัยเป็นผู้เก็บข้อมูลร่วมกัน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายทราบบริบทของชุมชนร่วมกันและเพื่อประเมินสภาพน้ำดื่ม การจัดการขยะมูลฝอยและสุขาภิบาลอาหารจาก ประชาชนในพื้นที่ว่ามีสภาพอย่างไร

- ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) เก็บข้อมูลโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม (participatory rural appraisal) โดยการสังเกต การทำผังชุมชน การอบรมให้ความรู้ รวมทั้งเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) การประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อระดมความคิดจากกลุ่มผู้นำชุมชนและสมาชิกที่เข้าร่วมกระบวนการ รวมถึงผู้ประกอบการร้านค้าและร้านอาหาร

2.1.5.3 ระยะหลังการวิจัย

เป็นการติดตามผลจากกระบวนการศึกษาที่เกิดขึ้นว่า มีกิจกรรมอะไรเกิดขึ้นและเกิดขึ้นอย่างไร ส่งผลอย่างไรในพื้นที่ที่ศึกษา

2.1.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (induction analysis) สรุปความ แปลผลจาก

ปรากฏการณ์ต่างๆ ทุกขั้นตอนที่เกิดขึ้นในกระบวนการศึกษา และใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation method) เพื่อยืนยันความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพและใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ S.D. ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

2.2 ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ของพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในโลกมุสลิม : กรณีศึกษาชุมชนประตูลี้และชุมชนป่าตอง อำเภอ พระนครศรีอยุธยา

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัยจะเสนอแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.2.1 ระยะเวลาเตรียมการวิจัย

2.2.2 ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

2.2.3 ระยะเวลาหลังการวิจัย

2.2.1 ระยะเวลาเตรียมการวิจัย

ระยะนี้ได้มีการเตรียมทรัพยากรในการวิจัย คือการเก็บข้อมูลจากเอกสารและสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาวิจัยดังนี้

2.2.1.1 ชุมชนป่าตอง

ชุมชนป่าตอง เป็นชุมชนที่อาศัยทางด้านใต้ของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ดิคมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ทิศใต้ ดิคมแม่น้ำเจ้าพระยาและชุมชนประตูลี้

ทิศตะวันออก ดิคมชุมชนป้อมเพชร

ทิศตะวันตก ดิคมชุมชนประตูลี้และโรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา

ประชากร ชุมชนนี้มีประชากร 833 คน ชาย 332 คน หญิง 501 คน มี

จำนวนหลังคาเรือนรวม 144 หลังคาเรือน

อาชีพของประชาชนส่วนใหญ่คือ รับจ้างและค้าขายเนื่องจากมีถนนอุทงตัดผ่านส่วนหนึ่งของชุมชน ขณะเดียวกันชาวชุมชนส่วนหนึ่งซึ่งมีถิ่นฐานบ้านเรือนริมถนนอุทง จะผลิตและจำหน่ายโรตีสายไหม ของฝากลือชื่อของอำเภอพระนครศรีอยุธยา โดยตั้งร้านค้าหรือเป็น

รถเข็นริมถนนศรีสรรเพชญ์ นอกจากนั้นยังมีการค้าขายอาหารการกินทั่วไปทั้งอาหารไทยและอาหารมุสลิมสำหรับบ้านที่ติดริมถนน ส่วนบ้านที่อยู่ในซอย(ป่าตองหรือเคยมีอีกชื่อว่า ซอยเม็กซิโก)หากมีอาชีพค้าขายก็จะนำรถเข็นนำสินค้ามาขายริมถนนซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรตีสายไหม สีสันสดใส และมีการปรับรูปแบบแป้งห่อสายไหมโดยผสมสีและความหอมของใบเตย เผือกหรือพืชผักอื่น ๆ อย่างไรก็ตามลูกค้าส่วนใหญ่จะนิยมโรตีสายไหมชนิดดั้งเดิมที่ไม่ผสมสีหรือส่วนประกอบอื่น นอกจากนั้นภายในชุมชนยังมีหอพักราคาถูกซึ่งมีผู้อาศัยเป็นนักเรียน นักศึกษา หรือลูกจ้างสถานประกอบการ ราคาห้องละประมาณ 700-1000 บาทต่อเดือนไม่รวมค่าน้ำและค่าไฟฟ้า และบางหอพักเป็นห้องเช่าในบ้าน ซึ่งก่อนที่จะได้รับการพัฒนาในช่วง 5-6 ปีที่ผ่านมาชุมชนนี้เป็นชุมชนแออัด มีปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมทั้งการจำหน่ายและการเสพ

ด้านศาสนา ชาวชุมชนบางส่วนนับถือศาสนาอิสลาม เนื่องจากพื้นที่นี้ในอดีตเป็นพื้นที่ของชาวมุสลิมที่อาศัยตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยปรากฏ กุโบว์ ซึ่งเชื่อว่าเป็นสถานที่ฝังศพของพระยาบวรราชนายก(เฉกอะหมัด) ปฐมจุฬาราชมนตรี ตั้งอยู่ในพื้นที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับชุมชน อย่างไรก็ตามชาวชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและมีประธานชุมชนนับถือศาสนาพุทธ

ลักษณะอาคารบ้านเรือนเนื่องจากพื้นที่นี้ตั้งอยู่ติดกับอุทยานประวัติศาสตร์จึงถูกจำกัดความสูงของอาคาร คือไม่เกิน 8 เมตร ทำให้บ้านของชาวชุมชนนี้เป็นบ้านไม้หรือบ้านปูนชั้นเดียวและสองชั้นได้ดูแลพื้นที่ บางส่วนดัดแปลงเป็นหอพักราคาถูกสำหรับนักศึกษา หรือดัดแปลงบ้านเป็นห้องเช่าราคาถูก ซึ่งปลูกสร้างกันอย่างหนาแน่นและขาดการวางแผนการระบายน้ำทำให้มีน้ำขังได้ดูแลบ้านในช่วงฤดูฝน นอกจากนั้นหลายบ้านยังทิ้งขยะลงได้ดูแลบ้านทำให้ขยะไปอุดตันท่อระบายน้ำ ซึ่งส่งผลให้ระดับน้ำสูงขึ้นและสัตว์เลื้อยคลานประเภทหนึ่ง(ตัวเหี้ย)ที่อาศัยได้ดูแลบ้านต้องอพยพไปอาศัยบนบ้านของชาวชุมชนซึ่งเป็นข่าวหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์หลายฉบับในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2551

การจัดการขยะมูลฝอย ชาวชุมชนที่มีบ้านเรือนติดริมถนน จะทิ้งขยะโดยบรรจุถุงพลาสติกแล้วนำไปทิ้งในถังขยะที่เทศบาลนำมาวางไว้ แต่มีประชาชนจำนวนมากทิ้งขยะโดยไม่มีถุงรองรับทำให้ขยะปลิวเกลื่อนกลาด นอกจากนั้นมียุคคนที่ยึดถือขยะได้มาคุ้ยขยะและไม่เก็บขยะที่สิ้นใส่งถึง รวมทั้งปริมาณถังที่วางไว้ไม่เพียงพอกับปริมาณขยะของชุมชนและทุกๆ บ้านปฏิเสธไม่ให้วางถังขยะหน้าบ้านตนเองเนื่องจากทำให้สกปรกและมีกลิ่นเหม็นทำให้พื้นที่ที่วางถังจะมีขยะจำนวนมากกองล้นถึงขยะเสมอ แม้ว่าเจ้าหน้าที่ของเทศบาลจะเก็บขนขยะวันละ 2 ครั้งก็ตาม จากการสัมภาษณ์พบว่า ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีการคัดแยกขยะ มีชาวชุมชนจำนวนไม่มากนักคัดแยกเฉพาะขวดพลาสติก ขวดแก้ว กระป๋องและหนังสือพิมพ์ไว้ขายให้กลุ่ม

คนที่มาคุยขยะ สำหรับขยะพิษไม่มีการคัดแยกแต่อย่างใด ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ปริมาณขยะมาก บางบ้านทิ้งขยะลงใต้ถุนบ้านแม้ว่าจะมีการคัดแยกจากผู้นำชุมชนแล้วก็ตาม ทำให้ขยะไปอุดตันท่อระบายน้ำทำให้เกิดน้ำขังใต้ถุนบ้าน น้ำที่ขังเป็นน้ำเสียเป็นที่เพาะพันธุ์ของยุงและสัตว์นำโรคต่างๆ

ลักษณะสุขภาพโภชนาการและน้ำดื่ม ชาวชุมชนส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพในบ้านจะปรุงอาหารเอง มีบางส่วนที่ทำงานนอกบ้านจะซื้ออาหารปรุงสำเร็จรูปบรรจุถุงพลาสติกเข้ามารับประทาน ขั้นตอนการทำความสะอาดพืชผักที่ใช้ในการปรุงอาหาร ส่วนใหญ่ล้างประมาณ 2 ครั้งหลังจากเด็ดส่วนที่ไม่ใช้ทิ้ง โดยใช้น้ำประปาซึ่งมีครอบคลุมทุกบ้าน สำหรับน้ำดื่มส่วนใหญ่ดื่มน้ำจากน้ำบรรจุขวดพลาสติก มีบางบ้านที่มีเครื่องกรองน้ำ และบางบ้านดื่มน้ำประปาที่ไม่ผ่านการต้ม

ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว มีเฉพาะร้านค้าที่จำหน่ายอาหารมุสลิมและร้านค้าโรตีสายไหมริมถนน ส่วนสถานที่ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนด้านการท่องเที่ยวไม่มี

2.2.1.2 ข้อมูลชุมชนประจักษ์

ชุมชนประจักษ์เป็นชุมชนมุสลิมและพุทธที่ตั้งบ้านเรือนริมถนนอุทงด้านตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ชุมชนประจักษ์มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดโรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา และชุมชนป่าตอง

ทิศใต้ ติดแม่น้ำเจ้าพระยา

ทิศตะวันออก ติดชุมชนป้อมเพชร

ทิศตะวันตก ติดชุมชนศรีสรรเพชญ์

ประชากรในชุมชนนี้มีจำนวน 950 คน เป็นชาย 450 คนและหญิง 502 คน และมี 100 หลังคาเรือน ทุกบ้านมีส้วม ไฟฟ้าและน้ำประปาใช้ มีถนนอุทงคั่นระหว่างชุมชนป่าตองและชุมชนประจักษ์ ซึ่งถนนแถบนี้เป็นถนนที่ค่อนข้างแคบ หากมีรถบรรทุกเล่นเข้ามาและมีรถจอดข้างถนน รถที่วิ่งสวนไปมาต้องหลบเพื่อป้องกันอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้น

อาชีพ ชาวชุมชนนี้ประกอบอาชีพไม่ต่างจากชุมชนป่าตอง นอกจากลักษณะของหอพักที่มีคุณภาพสูงกว่าเนื่องจากมีการสร้างหอพักใหม่ระหว่างถนนอุทงและแม่น้ำเจ้าพระยาหลายแห่ง นอกจากนั้นระดับเศรษฐกิจของชุมชนนี้ในภาพรวมดีกว่าในชุมชนป่าตองเนื่องจากบ้านเรือนตั้งริมถนนอุทงทำให้สามารถค้าขายและทำธุรกิจต่างๆ ได้ ตั้งแต่การขายอาหาร ขนม โรตีสายไหม ซักรีดเสื้อผ้า เสริมสวย ฯลฯ ชุมชนนี้มีร้านสะดวกซื้อถึง 2 แห่งและมีร้านอาหารริมแม่น้ำเจ้าพระยาจำนวนมาก

ศาสนา ชาวชุมชนนี้นับถือศาสนาอิสลามจำนวนมากกว่าชุมชนป่าตอง การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาจะกระทำในบ้านหรือนั่งเรือข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปยังมัสยิดตรงกันข้ามซึ่งอยู่ในพื้นที่ของชุมชนคลองตะเคียนซึ่งมีมุสลิมจำนวนมากเช่นกัน อย่างไรก็ตามชุมชนนี้หากมองภายนอกอาจไม่เห็นความแตกต่างจากศาสนา เนื่องจากไม่มีความต่างในด้านการแต่งกาย แต่หากสังเกตจะพบความแตกต่างในด้านอาหารการกิน รูปแบบการเตรียม ที่ถือปฏิบัติตามศาสนาอย่างเคร่งครัด ชุมชนนี้ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมสุขภาพในการรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนและการทำงานน้ำมันไบโอดีเซล รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากผู้วิจัยในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลในปี พ.ศ. 2550 สำหรับผู้นำชุมชนนับถือศาสนาอิสลามและรับราชการในหน่วยงานใหญ่ด้านสุขภาพที่ตั้งในชุมชน

ลักษณะอาคารบ้านเรือน เนื่องจากชุมชนนี้เป็นชุมชนที่ตั้งชิดพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ทำให้ความสูงของอาคารถูกจำกัดเพียง 8 เมตร ลักษณะของบ้านเป็นบ้านไม้หรือไม้ผสมปูนชั้นเดียวติดพื้นหรือสองชั้นไม่มีใต้ถุนตั้งอยู่อย่างหนาแน่นริมแม่น้ำเจ้าพระยา ด้านหน้าคือถนนอุทงซึ่งเป็นถนนรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ด้านที่ติดกับถนนอุทงส่วนใหญ่จะเป็นร้านค้าซึ่งเป็นร้านอาหาร ร้านสะดวกซื้อ ร้านขายโรตีสถานีประกอบธุรกิจขนาดย่อม ถัดเข้าไปจะมีหอพักหลากหลายเช่น สีเขียว สีม่วง มองเห็นแต่ไกล ขนาด 20-50 ห้อง 3-4 ชั้นแทรกอยู่โดยทั่วไป นอกจากนั้นอาคารจำนวนมากที่มีทอระบายของเสียจากห้องน้ำลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาที่อยู่ด้านหลังโดยไม่ผ่านกระบวนการบำบัดที่ถูกต้อง ส่งผลให้น้ำบริเวณนั้นสกปรกโดยเฉพาะในฤดูแล้ง

การจัดการขยะมูลฝอย มีลักษณะเช่นเดียวกับชุมชนป่าตองยกเว้น การมีน้ำโสโครกขังใต้ถุนบ้าน เนื่องจากลักษณะลาดของพื้นที่ที่ตั้งริมแม่น้ำเจ้าพระยา มีเพียงบางบ้านที่ประสบปัญหาน้ำขัง

ลักษณะสุขภาพโภชนาการและน้ำดื่ม มีลักษณะเช่นเดียวกับชุมชนป่าตอง
 ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนนี้ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้อากาศไม่ร้อนนักและภูมิทัศน์ด้านหลังทั่วไปดี เนื่องจากมองเห็นสถานที่สำคัญทางศาสนาทั้งศาสนาพุทธ อิสลามและคริสต์ นอกจากนั้นยังคงเห็นวิถีชีวิตชาวบ้านซึ่งยังปรากฏอยู่ คือการใช้เรือเป็นพาหนะข้ามฟาก การประมงขนาดเล็ก นอกจากนั้นชุมชนยังมีการอนุรักษ์การเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ทางศาสนาอาทิ การฝึกเยาวชนให้ขับเพลงนาเสบ การเล่นกิลีสรู และสอนลูกหลานบางกลุ่มให้เล่นลำตัดซึ่งเป็นศิลป์พื้นบ้านของคนภาคกลาง รวมทั้งพื้นที่บางส่วนมีบ้านทรงไทยสวยงามหลายหลังตั้งริมน้ำ ส่วนจุดค้อยของทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนได้แก่การมีทัศนียภาพจากบางจุดจากบ้านหรือหอพักบางแห่งทาสีม่วงสด สีส้ม รวมทั้งอาคาร หลายแห่ง

ยังต่อท่อระบายน้ำเสียลงแม่น้ำสายหลักนี้ หรือขยะมูลฝอยลงน้ำ ทำให้เห็นสิ่งปฏิกูลและขยะลอย อ้อยอิงริมน้ำทั้งปี และหากเป็นฤดูแล้งจะพบว่ามีคราบน้ำสกปรกเป็นฟอง รวมถึงคราบน้ำมัน บริเวณปลายท่อน้ำทิ้งดังกล่าว

2.2.2 ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

ระยะแรกได้มีการดำเนินการดังนี้คือ

2.2.2.1 การประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มเป้าหมาย ในพื้นที่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากพื้นที่เป้าหมายและนักวิจัย จำนวน 60 คน ซึ่งนอกจากจะมี ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ในพื้นที่เป้าหมายแล้ว เจ้าหน้าที่จาก สำนักงานอุทยานประวัติศาสตร์ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ผู้นำชุมชนจากพื้นที่อื่นในเขต เทศบาลนครนครศรีอยุธยา เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเทศบาลนครนครศรีอยุธยา แม้ค่าของที่ระลึก ได้เข้าร่วมกิจกรรมนี้ใน วันที่ 25 พฤศจิกายน 2550 ณ ห้องประชุมต้นโมก มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา โดยมีรายละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมครั้งนี้เพื่อ

- ก. สนับสนุนการมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา วิเคราะห์สาเหตุ ของปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย
- ข. สนับสนุนให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างกลุ่มเป้าหมายและ คณะนักวิจัย

ค. ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่ม

ขั้นตอนการดำเนินการ

ปรากฏตามกำหนดการดังนี้

กำหนดการประชุมชี้แจงโครงการความร่วมมือของชุมชนในการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรมในโลกมุสลิม : กรณีศึกษาชุมชนประจักษ์
และชุมชนป่าตอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา
วันที่ 25 พ.ย. 2550
ห้องประชุมต้นโมก
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

08.30 - 09.00 น.	ลงทะเบียน พิธีเปิด ต้อนรับผู้นำชุมชน
09.00 -10.30 น.	แนะนำตนเอง (กิจกรรมละลายพฤติกรรม)
10.30- 10.45 น.	ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขอบเขต และผลที่คาดว่าจะได้รับของโครงการใน ภาพรวม (รศ.ดร.นพวรรณ ชีระพันธ์เจริญ)
10.45-11.00 น.	ชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการย่อย (รศ.ดร.สมพร แมลงภู รศ.กฤษดา เทียรทอง ผศ.จรรยา รัตนกาล ผศ.ดร.ศรินา จิตต์จรัส รศ.ลำยอง ปลั่งกลาง อ.ชัชฎาพร องอาจ รศ.ดร.นพวรรณ ชีระพันธ์เจริญ ผศ.อร่าม ชนะโชติ ดร.วิรัชกร ภัทรกุล)
11.00-12.00. น.	แบ่งกลุ่ม ระดมความคิดหาปัญหา แลกเปลี่ยนความเห็น/เสนอแนวทาง แก้ไข/วางแผนการดำเนินงาน สรุป

จากกำหนดการดังกล่าวพบว่า ขณะที่มีการแนะนำตัวทำให้ทั้งนักวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย
รู้จักมักคุ้นกันขึ้น ในขณะที่ชุมชนเป้าหมายทั้งสองเกือบทั้งหมดรู้จักกันเป็นอย่างดีแล้ว จากนั้น
นักวิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขอบเขตการศึกษา ขอบเขต และผลที่คาดว่าจะได้รับของโครงการ
ในภาพรวม และเปิดโอกาสให้คณะนักวิจัยในโครงการมีโอกาสพูดคุยกับกลุ่มเป้าหมายถึง
โครงการย่อยที่จะดำเนินงานร่วมกัน จากนั้นจึงแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมดเป็น 3 กลุ่มเพื่อ
ระดมสมองหาปัญหาที่เกิดขึ้นและเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา รวมทั้งให้กลุ่มส่งตัวแทนนำเสนอ
แนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

จากการสังเกตพบว่า ขณะที่นักวิจัยชี้แจงประเด็นที่เกี่ยวข้องข้างต้น กลุ่มเป้าหมายได้ให้ความสนใจรับฟังดีมากโดยกลุ่มเป้าหมายได้สอบถามข้อสงสัยและไม่มีผู้ใดลุกไปที่อื่น ขณะแบ่งกลุ่มและใช้เทคนิคการระดมสมองเพื่อหาปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหา พบว่า สมาชิกแต่ละกลุ่มมีส่วนร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอนเป็นอย่างดี เริ่มจากนักวิจัยประจำกลุ่มได้แจกกระดาษและให้ทุกคนเขียนปัญหาที่เกี่ยวข้องกับโครงการ โดยกำหนดเวลาประมาณ 10 นาที จากนั้นให้สมาชิกในกลุ่มเล่าสู่กันฟังแล้วจึงรวบรวมทุกปัญหา เพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ขณะดำเนินการพบว่า สมาชิกแต่ละกลุ่มได้เสนอความเห็นและอภิปรายแต่ละประเด็นอย่างกว้างขวาง จนสรุปได้ประเด็นสำคัญเพื่อเตรียมนำเสนอ จากนั้นนักวิจัยได้แจกกระดาษให้สมาชิกเช่นเดิมแต่เปลี่ยนประเด็นเป็นแนวทางแก้ไขปัญหา โดยใช้เวลา 10 นาที สุดท้ายกลุ่มมีการเสนอแนวทางแก้ไขร่วมกันโดยใช้ข้อมูลที่ได้จากปัญหาที่กลุ่มเสนอ และมีการทบทวนเพื่อสรุปแต่ละหัวข้อในการนำเสนอต่อสมาชิกทุกกลุ่มต่อไป

การนำเสนอของกลุ่มที่ 1 จากตัวแทนชุมชนประจักษ์

1 ปัญหาและสาเหตุของปัญหา

หอพักในพื้นที่ต่อท่อน้ำเสียลงในแม่น้ำเจ้าพระยาโดยไม่ผ่านระบบบำบัด ทำให้แม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณนั้นเน่าเสียโดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อน สาเหตุคือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ได้ตรวจสอบ การกำจัดขยะไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะขยะจากหอพักไว้ด้านหน้าหอพัก เมื่อมีใครทิ้งกันบูหรือก็จะทำให้ไฟไหม้ได้ นอกจากนั้นการทิ้งขยะหน้าบ้านชาวชุมชนบางส่วนไม่ทิ้งลงถังที่เทศบาลฯ จัดไว้ทำให้เกิดภาพที่ไม่น่าดู สาเหตุเนื่องจากความมั่งง่ายเห็นแก่ตัว และปัญหาร้านอาหารในชุมชนสกปรกไม่มีอุปกรณ์ป้องกันแมลงวัน เนื่องจากทั้งผู้ขายและผู้บริโภคขาดความรู้และความตระหนัก

2 แนวทางแก้ไขปัญหา

ควรจะมีระบบกำจัดน้ำทิ้งรวมก่อนจะปล่อยลงแม่น้ำ และควรใช้น้ำหมักชีวภาพเทใส่ในระบบเพื่อมิให้มีกลิ่นเหม็น ชุมชนจะต้องมีการทำความสะอาดถนนร่วมกันทุกเดือน และควรอบรมให้ความรู้ผู้เกี่ยวข้องกับการจำหน่ายอาหารในชุมชน

การนำเสนอของกลุ่มที่ 2 จากตัวแทนชุมชนประจักษ์

1 ปัญหาและสาเหตุของปัญหา

1.1 น้ำเสียจากการทำแป้งโรตีสูกปล่อยลงแม่น้ำเจ้าพระยา น้ำเสียดังกล่าว

ขาดการกำจัดที่ถูกต้องทำให้แม่น้ำบริเวณนั้นมีกลิ่นเหม็น นอกจากนั้นน้ำมันจากการทอดลูกชิ้นข้างถนนหน้าชุมชนก็เป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาน้ำเน่าเสียเช่นกัน สาเหตุเกิดจาก ขาดความรู้และขาดจิตสำนึก

2 แนวทางแก้ไขปัญหา

หน่วยงานที่รับผิดชอบควรมาดำเนินการแก้ไขและควรถักเตือนผู้ที่เป็นต้นเหตุของการทำให้น้ำเน่าเสีย

การนำเสนอของกลุ่มที่ 3 จากตัวแทนชุมชนป่าตอง

1 ปัญหาและสาเหตุ ได้แก่

1.1 ปัญหาขยะมูลฝอย เกิดจากชาวชุมชนยังทิ้งไม่เป็นที่แม้ว่าจะมีการจัดตั้งธนาคารขยะในชุมชนแต่ชาวชุมชนจำนวนมากยังทิ้งขยะลงใต้ถุนบ้าน และตามถนน สาเหตุเกิดจาก ประชาชนยังขาดความตระหนักและขาดความสามัคคี

1.2 ปัญหาฮาเสพติดในเยาวชน เนื่องจากเยาวชนขาดสถานที่ออกกำลังกาย ขาดการดูแลเอาใจใส่จากพ่อแม่ผู้ปกครอง

1.3 น้ำดื่มไม่สะอาด แม้ว่ามีเครื่องกรอง 2 จุดในชุมชน เนื่องจากระบบประปาไม่สามารถจัดการให้น้ำสะอาดได้และขาดเครื่องกรองในชุมชน

1.4 อาหารการกินไม่สะอาด ไม่มีพื้นที่จำหน่ายอาหารขาดอุปกรณ์ในการจำหน่ายอาหาร เนื่องจากผู้ขายและผู้ซื้อขาดความรู้ ขาดความตระหนักและภาวะสังคมทำให้เร่งรีบ

2 แนวทางแก้ไขปัญหา ได้แก่

ให้ความรู้แก่ประชาชนให้ทั่วถึง โดยเฉพาะด้านสุขาภิบาลอาหาร จัดให้ชุมชนศึกษาดูงาน รวมทั้งการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน

ผลการดำเนินการ

จากปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาที่กลุ่มเป้าหมายได้นำเสนอพบว่า หลายประเด็นตรงกับขอบเขตของการศึกษาอย่างไรก็ตามเนื่องจากพื้นที่ทั้งสองได้รับการสนับสนุนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยไปในปี พ.ศ. 2550 แล้ว กลุ่มเป้าหมายจึงเน้นให้ความสนใจที่จะแก้ปัญหาเรื่องสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่มก่อน นอกจากนั้นคณะนักวิจัยในโครงการบางท่านได้ดำเนินการเรื่องการบำบัดน้ำเสียในชุมชนทั้งสอง ดังนั้นที่ประชุมจึงสรุปว่าควรจะอบรมให้ความรู้กลุ่มที่จำหน่ายอาหารและอบรม อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในชุมชน เพื่อให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านนำความรู้ที่ได้ไปถ่ายทอดแก่คนในชุมชนที่ตนรับผิดชอบต่อไป และสมาชิกที่ประชุมบางท่านยังได้เสนอแนะว่าปัญหามีหลายปัญหาแต่ที่ต้องการทำก่อน

คืออบรมเรื่องสุขภาพโภชนาการและน้ำดื่ม และควรมีการประกวดอาหารเพื่อกระตุ้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญด้วยดังกล่าวที่ว่า

“ปัญหามีเยอะแยะแต่อยากอบรมเรื่องทำอาหาร น้ำดื่มที่สะอาดก่อน จะได้นำความรู้ไปบอกต่อ...ถ้ามีการประกวดอาหารด้วยก็น่าจะดี ชุมชนจะได้กระตือรือร้น สนใจเรื่องนี้...”

บทเรียนจากการดำเนินการ

1 การที่นักวิจัยได้ดำเนินการศึกษาเรื่องขยะมูลฝอยในชุมชนทั้งสองนี้ในปี พ.ศ. 2550 ทำให้กลุ่มเป้าหมายทราบกระบวนการระดมสมองเป็นอย่างดี ดังนั้นหากมีแนวทางดำเนินงานชัดเจนก็จะสามารถทำให้กระบวนการกลุ่มลื่นไหลอย่างเป็นธรรมชาติมากขึ้น ดังที่พบว่ากลุ่มเป้าหมายได้นำเสนอแนวคิดต่างๆ ของตนอย่างหลากหลาย แม้ว่าจะมีบางส่วนที่ไม่ใคร่เสนอความเห็น

2 การสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาตลอดไปจนถึงการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหานั้น จะต้องมีนักวิจัยที่มีความรู้ความชำนาญในกระบวนการกลุ่มเพื่อสนับสนุนให้กลุ่มสามารถเสนอความคิดโดยไม่มีอิทธิพลเรื่องใดมาชักนำ

ภาพที่ 1 บรรยากาศการนำเสนอวัตถุประสงค์ ขอบเขต และผลที่คาดว่าจะได้รับของโครงการ

ภาพที่ 2-4 บรรยายลักษณะแบ่งกลุ่มเพื่อระดมสมองหาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา

ภาพที่ 5-6 การนำเสนอผลการระดมสมองโดยตัวแทนสมาชิกของกลุ่ม

2.2.2.2 การอบรมด้านสุขาภิบาลอาหารแก่ผู้นำและผู้จำหน่ายอาหารวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2551 ณ ห้องประชุมต้นโมก มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา มีผู้ร่วมเข้ารับการอบรม 60 คน โดยมาจากทั้งพื้นที่เป้าหมายและกลุ่มชุมชนคลองตะเคียนที่ต้องการเข้าร่วมในโครงการ

วัตถุประสงค์

ก เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ และพฤติกรรมที่ถูกต้องด้านสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่ม

ข เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถระบุวิธีการเลือกซื้ออาหาร พืชผัก และเครื่องปรุงได้ถูกต้อง

ค เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถระบุขั้นตอนการตรวจสอบการปนเปื้อนของอาหารได้ถูกต้องและสามารถดำเนินการตรวจสอบการปนเปื้อนนั่นได้

ง เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถทำความเข้าใจสาเหตุที่ประกอบอาหารได้

ขั้นตอนการดำเนินการ

หลังจากกลุ่มเข้ากระบวนการละลายพฤติกรรมแล้ว นักวิจัยได้จัดให้มีการทดสอบความรู้ก่อนการอบรม ผลการทดสอบความรู้ก่อนอบรมมีคะแนนสูงสุด 10 คะแนนจาก 15 คะแนน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 6 คะแนน

หลังจากการทำแบบทดสอบก่อนการอบรมแล้ว นักวิจัยได้จัดวิทยากรให้ความรู้เรื่องสุขภาพอาหารและน้ำดื่ม จากนั้นผู้เข้าอบรมได้แบ่งกลุ่มเพื่อชมการสาธิตการล้างผักสด การทดสอบการปนเปื้อนของฟอร์มาลิน และบอแรกซ์ในอาหาร และฝึกการเลือกซื้อวัสดุปรุงแต่งอาหารที่มีคุณภาพแล้วจึงสรุปประเด็นสำคัญให้จากนั้นจึงทดสอบความรู้หลังการอบรม

ผลการดำเนินการ

ผลการทดสอบความรู้หลังการอบรมพบว่า คะแนนสูงสุดคือ 11 คะแนน ค่าเฉลี่ยของคะแนนเท่ากับ 10 คะแนน จากการเก็บข้อมูลด้านทัศนคติของกลุ่มเป้าหมายพบว่า กลุ่มให้ความสนใจกระบวนการให้ความรู้ทั้งภาคการบรรยาย การสาธิตและการฝึกปฏิบัติ จากการสังเกตเห็นว่าแต่ละกลุ่มซักถามวิทยากรและขอทดสอบการปนเปื้อนของอาหารเอง รวมทั้งมีการพูดคุยในกลุ่มเกี่ยวกับการอบรมครั้งนี้ว่ามีประโยชน์สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ อาทิ

“ไม่รู้มาก่อนเลยว่าของที่กินทุกวันจะมีสารพิษปน...ต่อไปเวลาเลือกซื้ออาหารก็ต้องระวัง ต้องดูทั้งวันหมดอายุ เครื่องหมาย อย. มอก. ให้ดี แต่เครื่องหมายพวกนี้มันเล็กมากมองไม่ค่อยเห็น ”

“เดิมล้างผักด้วยน้ำเปล่า 2-3 ครั้งก็เข้าใจว่าสะอาดแล้ว ต่อไปต้องล้างอย่างที่อาจารย์สอน ถ้ามีน้ำยาล้างผักก็จะช่วยได้มากผงฟูที่ใช้ใส่น้ำเพื่อล้างผักนี้ก็ดีหาง่าย...กินผักมีพิษเดียวเป็นมะเร็ง...”

บทเรียนจากการดำเนินการ

ก การให้ความรู้ชุมชนไม่ควรเน้นการบรรยาย แต่ควรเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการอบรมไม่ว่าจะเป็นการร่วมฝึกปฏิบัติ การสาธิต เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีกิจกรรมร่วมกัน และสามารถปฏิบัติได้จริง

ข การจัดอบรมในหน่วยงานมักจะได้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้นำ ส่วนผู้ประกอบการมักจะติดภารกิจต้องค้าขายมาร่วมไม่ได้

ภาพที่ 7-10 บรรยากาศขณะอบรมให้ความรู้เรื่องสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่ม

2.2.2.3 การประกวดอาหารเอกลักษณ์ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2551
วัตถุประสงค์

ก เพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญของอาหารเอกลักษณ์ในพื้นที่

- ข เพื่อให้ชุมชนแสดงศักยภาพนำเสนออาหารเอกลักษณ์ในพื้นที่
 ค เพื่อประเมินคุณภาพ รสชาติ รูปลักษณ์ของอาหารเอกลักษณ์ในพื้นที่
 ขั้นตอนการดำเนินการ

ประชุมร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชนพื้นที่เป้าหมายและคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วยคณบดี นักวิจัย อาจารย์จากสาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เจ้าหน้าที่ฝ่ายสุขภาพและสิ่งแวดล้อม สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าหน้าที่จากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประธานคณะกรรมการมุสลิมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวม 9 คน ในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2551 กำหนดหลักเกณฑ์การประกวด ชนิดอาหารที่จะประกวด วันเวลาสถานที่การประกวด

หลักเกณฑ์การประกวด ประกอบด้วย

สีของอาหาร-ขนม	10 คะแนน
กลิ่นรสของอาหาร-ขนม	25 คะแนน
เนื้อสัมผัสของอาหาร-ขนม	25 คะแนน
การจัดและการตกแต่งของอาหาร-ขนม	15 คะแนน
สุขอนามัยของอาหาร-ขนม	25 คะแนน

อาหาร ของข้าวและของหวานที่จะประกวด ได้แก่ ซุปหางวัว ข้าวหมกไก่ สลัดแขก โรตีมะตะบะ แกงมัสมั่น และขนมบดิน(ของหวานคล้ายขนมไข่รสชาติหวานมัน)

วันเวลาที่จะประกวดคือวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2551 ณ ชุมชน 2 แห่งคือประตูดุ๊ย และคลองตะเคียน ส่วนชุมชนป่าตองขอถอนตัวเนื่องจากผู้ประกวดติดภาระ

กิจกรรมการประกวด ชุมชนประตูดุ๊ย พบว่าในช่วงเช้าคณะกรรมการได้เดินทางไปยังชุมชนประตูดุ๊ย โดยชาวชุมชนได้จัดอาหารที่ผ่านการคัดเลือกจากชุมชนเข้าประกวด มีกลุ่มเป้าหมายจากชุมชนนี้ร่วม 15 คนและภายหลังชาวชุมชนป่าตองประมาณ 10 คนได้มาร่วมให้กำลังใจและช่วยชิมอาหารที่ส่งประกวด อาหารและขนมเอกลักษณ์ที่จะประกวดทั้งหมดวางเรียงในภาชนะอย่างสวยงาม กลิ่นหอม สีสดใสสวยงามชวนรับประทาน ส่วนอาหารบางประเภท เช่น โรตีมะตะบะ บางส่วนแม่ครัวกำลังทอดบนเตาส่งกลิ่นหอมยั่วน้ำลาย มีชาวชุมชนนั่งบั้งยืน บ้างส่งเสียงกระเช้าการทำอาหาร เสียงเรียกเพื่อนบ้านให้ไปชิมอาหารทั้งสลัดแขกและโรตีมะตะบะดังเป็นระยะ นอกจากนั้นชาวชุมชนยังได้ทำข้าวต้มมัดโดยให้ความเห็นว่า “กลัวกรรมการไม่ชิม” และขณะที่กรรมการได้ดำเนินการตัดสินโดยใช้เกณฑ์ข้างต้นแล้ว นักวิจัยได้เชิญผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ ผู้สื่อข่าวของโทรทัศน์ท้องถิ่นได้ถ่ายทำเพื่อออกอากาศ

ประชาสัมพันธกิจกรมครั้งนี้ด้วย ทำให้บรรยากาศการประกวดก็คึกคักยิ่งขึ้น สมาชิกบางคนได้ไต่ถามเวลาการออกอากาศเพื่อจะติดตามชมรายการและมีการนำขนมมมเนยบรรจุถุงให้นักข่าวกลับไปปรับประทานอีกด้วย และหลังจากกรรมการตัดสินแล้วชุมชนทั้งสองได้ร่วมกันรับประทานกันท่ามกลางบรรยากาศความสัมพันธที่ดี

ผลการตัดสินของคณะกรรมการ ซึ่งมีทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิม ปรากฏว่า อาหารทุกประเภทได้รับคะแนนอยู่ในเกณฑ์สูงกว่า 80 คะแนนอย่างเป็นเอกฉันท์

ผลการดำเนินการ พบว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทุกประการ จากการสังเกตพบว่า ชาวชุมชนตั้งใจในการดำเนินการจัดทำอาหารประกวดครั้งนี้มากเพราะอาหารบางประเภทไม่ได้ทำเป็นประจำหากแต่จะจัดทำในช่วงเทศกาลเท่านั้น เช่น ขนมบดิน และโรตีมะตะบะ ส่วนซูปหางวัว ข้าวหมกไก่และมัสมั่นนั้นทุกครัวเรือนทำรับประทานเป็นประจำ แม่ครัวที่มาปรุงนั้นเป็นแม่ค้าที่จะทำขายเฉพาะใน โอกาสสำคัญๆ เท่านั้นและทำเป็นปริมาณมาก เพื่อนๆ ชาวชุมชนให้ข้อมูลว่า ทำอร่อย ทำปริมาณมากก็ขายหมด และหากทางจังหวัดมีงานก็มักจะเชิญแม่ครัวท่านนี้ไปร่วมทำอาหารมุสลิมจำหน่าย ดังคำกล่าว

“เจ้านี้เค้าทำอร่อย เวลาจัดงานกาชาด ปีใหม่ พวกจังหวัดก็จะมาเรียกให้ไปทำขาย ทำเท่าไรก็ขายหมด เค้าทำสะอาด...ทำที่เป็นร้อยๆ โหล...”

นอกจากนั้น แม่ครัวและลูกมือต่างกล่าวว่า อาหารดังกล่าวใช้สิ่งปรุงแต่งตามที่ได้รับการอบรมจากโครงการ โดยบางท่านนำขวดน้ำปลา น้ำมันพืชมาให้ดูว่านอกจากจะมีเครื่องหมายฮาลาล(เครื่องหมายที่องค์กรศาสนาอิสลามรับรองอาหารที่มีการปรุงถูกต้องตามหลักศาสนา)แล้วยังควันหมดอายุ การล้างผักก็ได้ใช้น้ำยาล้างผักล้างและล้างต่อด้วยน้ำสะอาดอีก 2 ครั้งตามขั้นตอน โดยกล่าวว่า

“ตอนนี้รู้จักวิธีดูพวกขวดน้ำปลา น้ำมัน แล้ว ตอนแรกดูไม่เป็น ที่บ้านก็มีพวกนี้ถูกต้องหมดแล้ว... ผักนี่ก็ล้างอย่างที่อาจารย์บอกเลย ...”

ภาพที่ 11-16 บรรยากาศการประกวดอาหารและขนมเอกลักษณ์ชาวมุสลิมชุมชนประตู่ชัย

ชุมชนคลองตะเคียน ชุมชนนี้แม้ไม่ใช่ชุมชนเป้าหมายแต่มีความสนใจร่วมโครงการทั้งการร่วมอบรมด้านสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่ม และต้องการให้นักวิจัยไปพัฒนาความรู้ด้านอื่นๆ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวในชุมชนนี้ สถานที่ในการประกวดตั้งริมแม่น้ำเจ้าพระยา ไม่ไกลจากสถานที่สำคัญทางศาสนาของชุมชนนักทำทิวทัศน์ดี อากาศไม่

ร้อน กรรมการทุกคนต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า หากจัดการท่องเที่ยวทางเรือสามารถใช้พื้นที่นี้ จำหน่ายอาหารได้และสามารถพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี สำหรับผลการประกวด พบว่า อาหารและขนมของชุมชนนี้ผ่านคะแนน 80 ทุกรายการ กรรมการบางท่านให้ความเห็นว่ารสชาติอาหารบางชนิดใกล้เคียงกัน บางชนิดค้อยกว่าของชุมชนประจวบฯเล็กน้อยและบางชนิดมีรสชาติและความนุ่มของอาหารดีกว่าชุมชนแรก อย่างไรก็ตามในภาพรวม กรรมการเห็นว่า อาหารและขนมของ แต่ละชุมชนผ่านเกณฑ์ที่ดีเป็นที่น่าพอใจ

หลังจากการประกวด ชุมชนต่างขอให้ช่วยประชาสัมพันธ์ร้านอาหารให้ อย่างไรก็ตามมีข้อจำกัดคือ ผู้ประกวดบางท่านไม่มีร้านอาหารประจำเป็นของตนเอง หากแต่เป็นการรับเหมาทำอาหารในการจัดเลี้ยงต่างๆ ซึ่งนักวิจัยได้เสนอว่า ต้องมีการประชาสัมพันธ์และระบุสถานที่แน่ชัด และต้องทำจำหน่ายสม่ำเสมอ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถนัดหมายมาซื้อหาอาหารได้สะดวก

จากการสังเกต พบว่าปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองตะเคียนมีความสนใจและร่วมกิจกรรมการประกวดครั้งนี้ตลอดเวลา ส่วนชาวชุมชนเองมีความกระตือรือร้นมาก โดยกล่าวว่า ชุมชนนี้มีสถานที่สำคัญทางศาสนาอิสลาม เช่น ตะเกีย และมัสยิดต่างๆ มีการสืบทอดวัฒนธรรมวิถีความเป็นอยู่ที่เป็เอกลักษณ์ มีการปักผ้าคลุมหน้าของสตรีมุสลิมและส่งไปจำหน่ายต่างประเทศ แต่ปัญหาของชุมชนนี้คือขาดความรู้ที่จะพัฒนาพื้นที่บริเวณนี้รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทราบ

บทเรียนจากการดำเนินการ

การประกวดเป็นกิจกรรมหนึ่ง ซึ่งเป็นการทดสอบการปฏิบัติของชาวชุมชนที่นักวิจัยได้ให้ความรู้เรื่องของสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่ม และการที่ชุมชนให้ความสนใจเนื่องจากทราบวัตถุประสงค์ร่วมกันว่า อาหารในวัฒนธรรมของตนมีความสำคัญและหากนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปใช้จะทำให้เกิดประโยชน์

ดังนั้นปัจจัยที่ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมครั้งนี้คือ การที่ชุมชนได้รับประโยชน์จากกิจกรรม เนื่องจากชาวชุมชนที่เป็นมุสลิมเห็นว่าหากพื้นที่ของตนได้รับการพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจะทำให้อาหารการกินซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของตนจำหน่ายได้ ปัจจัยต่อมาคือความเอาใจใส่ของผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่สนับสนุน และดึงให้ชาวชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ การให้ความสำคัญกับผู้นำชุมชนในวาระที่เหมาะสม จึงเป็นสิ่งที่นักวิจัยจะต้องพิจารณาหาช่องทางเพื่อที่จะให้การขับเคลื่อนกิจกรรมเป็นไปด้วยดี

ภาพที่ 17-24 บรรยากาศการประกวดอาหารและขนมเอกลักษณ์ชาวมุสลิมคลองตะเคียน

2.2.2.4 การศึกษาดูงาน การบริการในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม วันที่ 10 พฤษภาคม 2551

วัตถุประสงค์

ก เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีประสบการณ์และมีความรู้ด้านการพัฒนาอาหารและเครื่องดื่มและการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ

ข เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถนำประสบการณ์ดังกล่าวไปพัฒนาเรื่องสุขภาพอาหารและน้ำดื่ม รวมทั้งการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชนของตน

ขั้นตอนการดำเนินการ

นักวิจัยได้นัดหมายพื้นที่คือ อาจารย์สมทรง แสงตะวัน ซึ่งเป็นผู้นำกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม สำหรับผู้ศึกษาดูงานประกอบด้วยผู้นำชุมชนจากพื้นที่เป้าหมายทั้งสองแห่งจำนวน 20 คนและคณะนักวิจัย 10 คน เดินทางโดยรถโดยสารปรับอากาศของมหาวิทยาลัย ระหว่างการเดินทางได้แวะที่พุทธมณฑล อำเภอศาลายา จังหวัดนครปฐมเพื่อให้ชาวพุทธในคณะได้กราบไหว้พระเพื่อเป็นสิริมงคลต่อตนเอง ส่วนชาวมุสลิมก็ได้ลงมาชื่นชมความสวยงามความร่มรื่นของพื้นที่ จากนั้นคณะทั้งหมดได้เยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์รัชกาลที่ 2 ทุกคนต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า สวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อยและไม่สกปรก หากต้องการให้ชุมชนตนเองเป็นสถานที่ท่องเที่ยวก็ต้องพัฒนาตามแนวทางนี้และที่สำคัญคือต้องร่วมมือกันทุกคน ดังที่ชุมชนท่านหนึ่งได้กล่าวว่า

“ถ้าบ้านเราสะอาด ร่มรื่นปลูกดอกไม้จะหน้อยก็จะสวยขึ้น ถ้ามีแต่ขยะใครจะมาเที่ยว...ทำบ้านเดียวกันไม่ได้ต้องช่วยกันทำ...”

จากนั้นจึงไปฟังการบรรยายของอาจารย์สมทรง แสงตะวัน ครูภูมิปัญญาของพื้นที่ ซึ่งกล่าวว่า สถานที่นี้เป็นศูนย์การเรียนรู้มหาวิทยาลัยภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน โดยเริ่มจากการรวมกลุ่มในการพัฒนาการปลูกส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่ ซึ่งต้องอาศัยความรู้ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษและพัฒนาต่อยอด โดยอาศัยการสังเกต จดจำและเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่นการใช้จี๊ดแคดมาเกลือมาใส่ดินส้มโอเพื่อให้รสหวานและเนื้อส้มโอไม่แฉะ ทำให้สารนี้มีราคาหลังจากที่ไม่มีราคาเลย ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้ชาวนาเกลือเมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงพัฒนาพื้นที่บริเวณนี้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีการบริหารจัดการโดยชุมชนและชาวชุมชนทุกคนได้ประโยชน์ไม่เฉพาะสถานที่ที่จัดเป็นที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยว (home stay) มีการพัฒนาแหล่ง/ฐานการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การเพิ่มมูลค่าพืชผักโดยการเชื่อมจากพืชผักผลไม้รสจัดเช่น บอระเพ็ด ตะลิงปลิง มะกรูด การทำน้ำส้มควันไม้ การทำถ่านจากผลส้มอ่อนเพื่อใช้คูกลิ้น การทำปุ๋ยชีวภาพ ฯลฯ จากนั้นจึงขยายพื้นที่ต่อไป ผลการดำเนินการทำให้ชุมชนทุกคนแถบนั้นมีรายได้แบ่งปันกันถ้วนหน้า อย่างไรก็ตามวิทยากรได้กล่าวว่า ชุมชนต้องสามัคคีกัน ต้องติดตามสนใจงานให้ตลอดและอดทนต้องจัดให้ครบถ้วนตามบริบทของชุมชน เช่นมาพักแล้วจะได้ดูการทำเกษตรช่วงเช้า เย็นล่องเรือชมหิ่งห้อยและเช้าวันรุ่งขึ้นสามารถนำอาหารมาทำบุญใส่บาตร(ราคารวมกับค่าบริการทั้งหมด) ซึ่งการจัดการการท่องเที่ยวชนิดนี้จะไม่จัดตามใจนักท่องเที่ยวที่ต้องการความสะดวกสบายเกินสิ่งที่ชุมชนจัด เช่น การมีคาราโอเกะ การใช้เครื่องขยายเสียงดัง จึงจะทำให้การท่องเที่ยวเช่นนี้ประสบความสำเร็จ

ระหว่างการบรรยายพบว่า กลุ่มผู้ศึกษาดูงานทุกคนสนใจและซักถามผู้บรรยาย โดยตลอดทั้งในด้านการจัดที่พักอาศัยและอาหารการกินซึ่งอาศัย ความปลอดภัย สะอาด ราคาไม่แพงและรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน จากนั้นคณะทั้งหมดจึงเดินทางไปชมลักษณะการจัดที่พักอาศัย การทำสวนส้ม และฐานการเรียนรู้เรื่องอาหาร/ผลไม้เชื่อม กลุ่มผู้ศึกษาดูงานต่างอุดหนุนส้มโอและสินค้าด้านการเกษตรจากพื้นที่ในบริเวณบ้านของวิทยากร ระหว่างการศึกษาดูงานพบว่าทุกคนไม่บ่นเรื่องอากาศร้อนหรือต้องเดินไกลๆ ในสวนส้ม มีแต่เสียงซักถามประเด็นการให้บริการนักท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเช่นนี้ รวมทั้งบันทึกภาพการศึกษาดูงานตลอดเวลา

ในที่สุดผู้ศึกษาดูงานได้กล่าวว่า ชุมชนของตนก็สามารถจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เพราะมีทุนทางการท่องเที่ยวหลากหลายเช่น สถานที่สำคัญทางศาสนาหลายแห่ง มีบ้านทรงไทยสวยๆ ริมแม่น้ำเจ้าพระยา มีอาหารเอกลักษณ์ และหากนั่งเรือข้ามฟากมาทางชุมชนคลองตะเคียนสามารถชมวิถีชีวิตของชาวน้ำ วัดไทย มัสยิดและโบสถ์ของชาวคริสต์ที่สวยงาม ไร่ต่างๆ ตามหลายคนเห็นพ้องกันว่า ต้องทำฐานความรู้ เช่น ฐานความรู้ด้านศาสนา ฐานความรู้เรื่องการถนอมอาหาร เนื่องจากมีผู้ศึกษาดูงานบางท่านมีความสามารถในการทำจึงคองและการถนอมอาหารอื่นๆ ดังคำกล่าว

“บ้านเรามีที่เกี่ยวเยอะ วัดไทยก็มี มัสยิดก็หลายแห่ง แกรมโบสถ์นักบุญยอแซฟ อีก มาที่เดียวเที่ยวได้หลายเรื่อง มีทั้งให้เดิน ข้ามเรือ อาหารไทยก็มี อาหารมุสลิมก็มี...”

“ป่าสมก็ทำอาหารได้หลายอย่างทั้งอาหารไทย อาหารมุสลิม แกรมทำจึงคองก็อร่อยสู้เค้าได้ไม่อาย อร่อยจริงๆ นะอาจารย์...”

“กลับไปเราน่าจะทำฐานความรู้ เรื่องศาสนา อาหาร... ไม่น่าทำยากขอทุนจาก SMLก็น่าจะได้...”

“ตอนแรกคิดว่าทำโฮมสเตย์จะยาก ภูเขาไปแล้วไม่น่ายาก กลับไปทำได้...”

ผลการดำเนินการ

พบว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนด เนื่องจากการซักถามและการสังเกต อย่างมีส่วนร่วมพบว่า กลุ่มเป้าหมายมีความรู้และทัศนคติรวมทั้งได้รับประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดีขึ้น สิ่งที่สนับสนุนประเด็นดังกล่าวคือ กลุ่มเป้าหมายระบุว่าสามารถปรับใช้ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ของตน โดยการจัดฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับ บริบทของพื้นที่ร่วมกับการจัดทำบ้านพักอาศัยเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเช่นนี้

บทเรียนจากการดำเนินการ

การที่ชุมชนได้ศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีลักษณะการจัดการท่องเที่ยวใกล้เคียงกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน หลังจากได้รับความรู้ด้านการพัฒนาพื้นที่ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพอาหารและน้ำมาแล้วนั้น เป็นกิจกรรมหนึ่งซึ่งผลักดันให้กลุ่มเป้าหมายได้กำหนดเป้าหมายการดำเนินงานในพื้นที่ของตนและเกิดกำลังใจที่จะดำเนินการ เนื่องจากเห็นว่าสามารถทำได้ไม่ยากนัก

ภาพที่ 25-32 บรรยากาศการศึกษาดูงาน ณ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

2.2.2.5 การประชาสัมพันธ์ผลการศึกษา วันที่ 24 พฤษภาคม 2551 ณ ได้อาคาร 317
ในมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

วัตถุประสงค์

ก ให้กลุ่มเป้าหมายได้นำเสนอเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตหรือสิ่งที่เกิดจากผลการวิจัย

ข ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน นิสิต นักศึกษา ครูอาจารย์ที่สนใจได้ร่วมรับทราบและเสนอข้อเสนอแนะที่จะนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชาวมุสลิมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขั้นตอนการดำเนินการ

ก ประชุมร่วมกันระหว่างนักวิจัยและตัวแทนผู้นำชุมชน เพื่อกำหนดรูปแบบ วันเวลา สถานที่การนำเสนอ ซึ่งตรงกับวันเสาร์ที่ 24 พฤษภาคม 2551 ณ พื้นที่ได้อาคาร 317 ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เนื่องจากวันนั้นมีการเรียนการสอน

นักศึกษาภาคเสาร์อาทิตย์และมีผู้คนมาจับจ่ายใช้สอยในตลาดนัดของมหาวิทยาลัยจะทำให้มีผู้ชมมาก

ข รูปแบบการนำเสนอ ได้แก่การนำเสนอผลงานวิชาการในรูปแบบโปสเตอร์ ภาพและการสรุปผลการศึกษา รวมทั้งมีการแสดงการอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน การแสดงเพลงนาเสบ ลีเกฮูรู และลำตัดของเยาวชนมุสลิมของชุมชนประจวบ การสาธิตอาหารที่ชนะการประกวด นักวิจัยจะเป็นผู้ประสานงาน ส่วนแขกที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการชมคือ นักเรียนนักศึกษา ครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่ ประชาชนที่สนใจและเจ้าหน้าที่จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผลการดำเนินการ

พบว่า มีผู้เข้าชมกิจกรรมเป็นชาวชุมชน นักวิจัย ผู้บริหาร ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวภาคกลาง เขต 6 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และผู้สื่อข่าวของหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ท้องถิ่น(ATV)รวมจำนวน ประมาณ 60 คนนอกจากนี้ยังมีประชาชนชาวมุสลิมจากชุมชนลุมพินีและคลองตะเคียนร่วมกิจกรรมครั้งนี้ด้วย ทุกคนให้ความสนใจกับกิจกรรมทุกกิจกรรมเป็นอย่างดี โดยเฉพาะการชิมอาหารที่ชนะการประกวด และการแสดงต่างๆ ของเยาวชน ในกิจกรรมครั้งนี้มีการสาธิตการรำกระบองเพื่อออกกำลังกายของชุมชนประจวบด้วย หลังจากการพูดคุยกับผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวภาคกลาง เขต 6 จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้วพบว่า หน่วยงานให้ความสนใจเนื่องจากสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานและนัดหมายนักวิจัยเพื่อปรึกษาหารือเพื่อดำเนินการส่งเสริมเรื่องนี้ต่อไป สำหรับการประชาสัมพันธ์ในมหาวิทยาลัยพบว่าอธิการบดีได้เขียนบทความในจดหมายข่าวว่าการนำเสนองานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยที่ชุมชนสนใจและช่วยเหลือแก้ไขปัญหาชุมชนได้

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการจากองค์กรอื่นที่สนใจการพัฒนากลุ่มมุสลิมได้เสนอตัวช่วยเหลือและกล่าวว่าจะประสานงานกับนักวิจัยเพื่อขยายกิจกรรมเช่นนี้ต่อไป

บทเรียนจากการดำเนินการ

การเชิญกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดเครือข่ายการประชาสัมพันธ์ จะต้องจัดรูปแบบการนำเสนอให้กระชับ และมีการประสานงานที่ดีเนื่องจากการแสดงบางช่วงนักแสดงไม่พร้อม ทำให้การนำเสนอไม่ลื่นไหลตามที่กำหนด ดังนั้นนักวิจัยควรมีการประสานงานและสื่อสารกับผู้รับผิดชอบให้มากขึ้น

ภาพที่ 33- 44 บรรยายการประชาสัมพันธ์ผลการศึกษา

2.2.3 ระยะหลังการวิจัย

จากการติดตามประเมินผลความรู้ผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมโครงการทั้งสองชุมชนพบว่าระดับความรู้ด้านสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่มอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อนักวิจัยถามว่าหากนัดหมายให้ชี้แนะเพื่อนบ้านได้หรือไม่ พบว่า 2 ใน 3 ของกลุ่มเป้าหมายตอบว่า สามารถทำได้ แต่ทุกคนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย สำหรับการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าชุมชนทั้งสองมีกิจกรรมทำความสะอาดร่วมกัน และมีการจัดตั้งธนาคารขยะซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดจากงานวิจัยในปี พ.ศ. 2550 แม้ว่าไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรมนักแต่ในภาพรวมพบว่า ชุมชนตื่นตัวเรื่องความสะอาดมากขึ้น โดยเฉพาะชุมชนประจักษ์ที่มีกิจกรรมทำความสะอาดร่วมกันทุกเดือน แต่ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจากขยะยังคงเป็นปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขให้หมดไปได้

จากการสำรวจด้านสุขาภิบาลอาหารในชุมชนเป้าหมายที่เป็นร้านอาหารมุสลิมพบว่า สภาพทั่วไปของร้านค้าสะอาดดี อาหารวางในตู้กระจก อย่างไรก็ตามยังมีแมลงวันเต็มตลอดเข้าไปตอมอาหารได้ จากการสอบถามเจ้าของร้านพบว่า มีรถนักท่องเที่ยวมาแวะรับประทานอาหารที่ร้านบ้าง อย่างไรก็ตามร้านนี้ได้รับประกาศนียบัตร อาหารสะอาดรสชาติอร่อยจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้ว

สำหรับชุมชนประจักษ์ซึ่งสนใจที่จะทำโฮมสเตย์ นักวิจัยได้สอบถามผู้นำชุมชนพบว่า กลุ่มให้ข้อมูลว่าจะของบประมาณของปี พ.ศ. 2551 จาก SML เพื่อจัดทำฐานการเรียนรู้ในชุมชน และจะไปศึกษาดูงานโดยใช้งบประมาณส่วนนี้ที่เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ซึ่งประสบความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของมุสลิม

ส่วนชุมชนป่าตอง ระบุว่าขอใช้พื้นที่ด้านริมถนนศรีสรรเพชญ์ เพื่อทำร้านค้าชุมชน โดยจะจำหน่ายอาหารและของที่ระลึก ซึ่งงบประมาณที่จะใช้มาจากแหล่งเดียวกันกับชุมชนประจักษ์

ข้อเสนอแนะจากชุมชนคือ ต้องการให้ความรู้ด้านสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่มกับกลุ่มที่ขายโรตีสายไหม โดยนัดหมายเวลาที่เลิกการค้าขายแล้วคือประมาณ 18.00 น. โดยดำเนินการในชุมชนเอง

อย่างไรก็ตามผลที่จะเกิดขึ้นจากการชุมชนทั้งสองมีความรู้เพิ่มขึ้นในด้านสุขาภิบาล อาหารและน้ำดื่ม ทำให้กลุ่มเป้าหมายสามารถนำความรู้จากกระบวนการวิจัยไปใช้ในครัวเรือนและแนะนำเพื่อนบ้านรวมทั้งการปรุงอาหารเอกลักษณ์จำหน่ายนักท่องเที่ยว แต่เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายต้องรองบประมาณจาก SML เพื่อดำเนินกิจกรรมที่ชุมชนเสนอ จึงทำให้นักวิจัยไม่

สามารถรอเพื่อประเมินผลได้ และเนื่องจากเป็นระยะเวลาที่เหมาะสมและได้ผลตามที่กำหนด
บ้างแล้วนักวิจัยจึงเห็นว่าควรยุติการศึกษาไว้เพียงเท่านี้

ภาพที่ 45-46 การติดตามผลการศึกษาคั้งที่ 1

ภาพที่ 47-48 การติดตามผลการศึกษารั้งที่ 2

บทที่ 3

อภิปรายผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในโลกมุสลิม : กรณีศึกษาชุมชนประจักษ์และชุมชนป่าตอง อำเภอ พระนครศรีอยุธยา ในการนำเสนอบทนี้จะนำเสนอในประเด็น ความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผนวกกับการอภิปรายผลการศึกษาโดยใช้รูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ดังนี้

3.1 ความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

จากกรอบแนวคิดของการศึกษาที่ระบุว่า

“จากทฤษฎีการมีส่วนร่วม การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม แนวคิดด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ระบุว่าหากประชาชน ผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและนักวิจัยได้ร่วมกระบวนการค้นหาปัญหา ร่วมการเสนอแนวทางแก้ไข ปัญหาซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจะส่งผลให้เกิดกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยที่ทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียยอมรับ ซึ่งจะทำให้ปัญหาได้รับการแก้ไขอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชน ”

ส่วนวัตถุประสงค์ของการศึกษารั้งนี้ประกอบด้วย

1 เพื่อให้สิ่งแวดล้อมด้านคุณภาพน้ำดื่ม การกำจัดขยะมูลฝอยและสุขาภิบาลอาหารในชุมชนประจักษ์และชุมชนป่าตองได้รับการพัฒนา จากการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสถาบันการศึกษาในพื้นที่

2 เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้านคุณภาพน้ำดื่ม การกำจัดขยะมูลฝอยและสุขาภิบาลอาหาร

3 เพื่อให้สิ่งแวดล้อมด้านคุณภาพน้ำดื่ม การกำจัดขยะมูลฝอยและสุขาภิบาลอาหารอยู่ในระดับที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมใหม่ได้

จากกระบวนการศึกษาพบว่าสอดคล้องกับกรอบแนวคิด เนื่องจากกระบวนการศึกษาได้สื่อสารให้กลุ่มเป้าหมายทราบวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วม ขั้นตอนขอบเขตของโครงการ

ว่าจะเกิดผลอย่างไรต่อชุมชนทำให้กลุ่มเป้าหมายเสนอทั้งปัญหา และแนวคิดในการแก้ปัญหา หลายหลายประเด็นอย่างไรก็ตามมีการทบทวนกรณีศึกษาที่มีปัญหาและจัดลำดับการแก้ปัญหาและการวางแผนแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับบริบทขณะนั้นร่วมกัน

นอกจากนั้นกระบวนการศึกษายังเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพราะนักวิจัยเองไม่สามารถระบุข้อมูลด้านสุขภาพโภชนาการ น้ำดื่ม หรือข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งเกี่ยวข้องหรือมีความเฉพาะเจาะจงในชุมชน ชุมชนเองก็ไม่ทราบว่าแนวทางแก้ปัญหาจะต้องทำอย่างไรบ้างจึงจะถูกต้อง เมื่อมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทำให้ทุกคนซึ่งประเด็นปัญหาร่วมกันได้ ซึ่งผลนี้เกิดในชีวิตจริงของการทำงานร่วมกัน การสนทนาทำให้เกิดการต่อรอง แลกเปลี่ยน รับฟังความเห็น เพื่อนำไปสู่จุดที่ทุกคนในกลุ่มยอมรับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมและแนวคิดเรื่องการประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม(ปรีชา อุยตระกูล อ้างถึงในนลินี กังคีติกุล,2547:4; พันธุ์ทิพย์ รามสูต,2540:1-10)

หากพิจารณาศักยภาพของทุนทางสังคมในพื้นที่นี้ กับศักยภาพของประชาชนที่มีความต้องการจะดำเนินการพัฒนาพื้นที่ของตนให้เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของมุสลิม แล้วพบว่า กลุ่มผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ประเด็นนี้ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2548:2-57) และจากการศึกษาของสุพัตรา กลัปดี(2545:บทคัดย่อ) ที่ระบุว่า ศักยภาพของพื้นที่หรือทุนทางสังคมหรือทรัพยากรในการท่องเที่ยวของพื้นที่มี แต่ปัญหาที่พบคือประชาชนมีศักยภาพต่ำในการบริหารจัดการให้เกิดการท่องเที่ยว เพราะหากพิจารณาพื้นที่ศึกษาแล้ว จะเห็นว่า ทุนทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้งด้านวัตถุและสิ่งที่เป็นประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิตยังปรากฏ เช่น สถานที่สำคัญของศาสนา ไม่ว่าจะเป็นกุโบว์ของเจ้าพระยาเจ๊ก อะหมัด ในมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาซึ่งตั้งไม่ไกลจากพื้นที่ศึกษา หรือสะพานประตูเทพหิมิ ซึ่งเป็นสะพานรูปทรงยุโรปในสมัยอยุธยาที่เชื่อมเส้นทางสัญจรทางน้ำระหว่างคลองจระไกรและแม่น้ำเจ้าพระยา(ปัจจุบันไม่ปรากฏคลองดังกล่าวแล้ว) และหากข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปชุมชนคลองตะเคียนจะพบมัสยิดอีกหลายแห่ง นอกจากนั้นในชุมชนนี้ยังมีการอนุรักษ์การแสดงของพี่น้องชาวมุสลิมคือ เพลงนาเสบ ลีเกสุรุ การอ่านคัมภีร์อันคุรอาน แต่ชาวชุมชนยังไม่สามารถดูแลความสะอาด ความสวยงามในพื้นที่ได้

สำหรับประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งคือ การมีส่วนร่วมครั้งนี้พบว่าผู้มีส่วนร่วมส่วนใหญ่คือกลุ่มผู้นำชุมชนซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนพดล ปราศราลี(2547:115-124) หากผู้นำในการศึกษาครั้งนี้ไม่สามารถนำความรู้ความเข้าใจที่ได้จากกระบวนการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินการพัฒนาทั้งในด้านความสะอาดของสุขภาพโภชนาการและน้ำดื่มร่วมกับประชาชนให้

ครอบคลุมพื้นที่เป้าหมาย ผลการศึกษานี้ก็ไม่อาจขับเคลื่อนให้ผลการศึกษามรรควัตถุประสงค์ทุกประการได้

สำหรับการที่จัดการอบรมด้านสุขาภิบาลอาหาร และนำดื่มให้กับกลุ่มเป้าหมายตามข้อเสนอแนะ และกระบวนการที่อาศัยการประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้นเป็นกระบวนการหนึ่ง ซึ่งจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง การนำแนวคิดของกลุ่มที่นำเสนอว่าควรมีศึกษาดูงานหรือการประกวดอาหาร-ขนมเอกลักษณ์ ถือว่าเป็นขั้นตอนหนึ่งซึ่งใช้ประเมินแนวความคิดที่กลุ่มนำเสนอว่า หากนำไปปฏิบัติจะเกิดผลอย่างไร สามารถกระตุ้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญของทุนทางสังคมหรือไม่ ซึ่งผลการศึกษาถือว่าเกิดผลขับเคลื่อนในประเด็นนี้ได้ โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำชุมชน เพราะจากการสอบถาม พบว่า กลุ่มเป้าหมายซึ่งร่วมในการประกวดอาหารและการศึกษาดูงานต้องการพัฒนาพื้นที่ของตนโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มี กระบวนการดังกล่าวถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งเสริมให้การมีส่วนร่วมเกิดความยั่งยืนในพื้นที่นี้(วันชัย วัฒนศัพท์ อ้างถึงใน สุชาวัลย์ เสถียรไทยและคณะ,2548:67)

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาตามแนวคิดการมีส่วนร่วมแบบแท้และแบบเทียมของไวท์ (White,2549:21)แล้ว พบว่าการมีส่วนร่วมดังกล่าวยังเป็นการมีส่วนร่วมแบบเทียมเนื่องจากหากมีการดำเนินการจัดตั้งฐานการเรียนรู้ตามที่ชุมชนต้องการ หรือพัฒนาระบบที่พึงอาศัยสำหรับนักท่องเที่ยวโดยกลุ่มเป้าหมายจะได้รับผลที่เกิดขึ้นร่วมกัน จึงจะถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมแบบแท้ ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของสถาบันวิจัยสังคม และสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำหรับประเด็นด้านความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา ครั้งนี้พบว่า สำหรับข้อ 1 ในด้านการพัฒนาสุขาภิบาลอาหารและนำดื่มจากการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสถาบันการศึกษาในพื้นที่สามารถดำเนินการได้ระดับหนึ่งคือ เป็นการกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายได้รับความรู้ และทักษะในการปรับปรุงคุณภาพของอาหารและนำดื่ม ทั้งจากการอบรมโดยการบรรยาย สาธิตและฝึกปฏิบัติ การประกวดอาหารเอกลักษณ์ ส่วนในประเด็นของการพัฒนาเรื่องกำจัดขยะมูลฝอยนั้น เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายให้ความสำคัญรองลงมาและกำลังดำเนินการต่อเนื่องในการทำความสะอาดร่วมกันในชุมชน และชุมชนกำลังอยู่ในกระบวนการเสนอแผนเพื่อของบประมาณสนับสนุนการพัฒนาความสวยงามของชุมชน จากเทศบาลนครศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 2552

สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กระบวนการศึกษาสามารถกระตุ้นให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้านคุณภาพน้ำดื่ม การกำจัดขยะมูลฝอยและสุขาภิบาลอาหาร ทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการศึกษาได้เปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้ทั้งจากการระดม

สมองหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา เสนอแนวทางแก้ไขปัญหา วางแผนร่วมกัน ในด้านการพัฒนาพื้นที่ของตนให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จากการอบรมที่ใช้วิธีการต่างๆ รวมทั้งการศึกษาคุณภาพพบว่า ผลของการทดสอบโดยใช้แบบสอบถามคะแนนเฉลี่ยหลังการอบรมเพิ่มสูงกว่าก่อนการอบรม และจากการติดตามประเมินกลุ่มเป้าหมายในชุมชน โดยการสอบถาม พบว่า มีความรู้ด้านนี้และสามารถแนะนำเพื่อนบ้านในความรับผิดชอบของตนเองได้ ดังนั้นถือว่ากระบวนการศึกษาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

ในด้านการพัฒนาคุณภาพน้ำดื่ม การกำจัดขยะมูลฝอยและสุขาภิบาลอาหารอยู่ในระดับที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมใหม่ได้นั้นพบว่า ในด้านของคุณภาพอาหารและน้ำดื่ม ทั้งสองชุมชนได้รับการพัฒนา จากการติดตามสังเกตร้านอาหารในชุมชนเป้าหมายพบว่า ร้านอาหารที่จำหน่ายอาหารมุสลิมส่วนใหญ่มีความสะอาด ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากข้อกำหนดทางศาสนา ส่วนหนึ่งมาจากการอบรมของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและอีกส่วนหนึ่งมาจากผลของการศึกษา อย่างไรก็ตามในส่วนจากร้านอาหารโรตีสายใหม่นั้นยังมีปัญหาด้านความสะอาดในการหยิบจับหรือบรรจุสายไหมลงในถุงก่อนจำหน่ายซึ่งเป็นประเด็นของสุขอนามัยส่วนบุคคลและการขาดความตระหนักในเรื่องความสะอาด และเป็นประเด็นที่นักวิจัยจะต้องดำเนินการแก้ไขปัญหานี้ต่อไป

สำหรับการพัฒนาด้านการกำจัดขยะมูลฝอยเพื่อให้พื้นที่สวยงามและสะอาด พบว่าการศึกษาค้นคว้าให้ความสำคัญเรื่องของการพัฒนาสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่ม มากกว่าเรื่องของขยะมูลฝอยดังเหตุผลที่ได้กล่าวข้างต้น รวมทั้งปัญหาดังกล่าวเกี่ยวข้องกับความร่วมมืออย่างจริงจังระหว่างทั้ง เทศบาลนครนครศรีอยุธยา และความร่วมมือของชาวชุมชนทั้งหมด แม้ว่าการจัดตั้งธนาคารขยะเกิดขึ้นในชุมชนป่าตองหรือการร่วมทำความสะอาดของผู้นำในชุมชนประตูลำแต แต่ผลของกิจกรรมดังกล่าวถือว่ายังไม่ครอบคลุมกลุ่มประชากรในพื้นที่ทั้งหมดทำให้ยังพบภาพของขยะมูลฝอยทั่วไปทั้งริมถนน ข้างถังขยะหรือใต้ถุนบ้านบางหลังต่อไป ดังนั้นจากวัตถุประสงค์ข้อ 3 นี้จึงถือว่า สอดคล้องเป็นบางส่วนเท่านั้น

อย่างไรก็ตามแม้ว่ามีการพัฒนาด้านสุขาภิบาลอาหารเอกลักษณ์และน้ำดื่ม รวมทั้งการปรับปรุงความสะอาดของพื้นที่เป้าหมายแล้ว สิ่งที่ชุมชนจะต้องพิจารณาดำเนินการเพื่อรองรับการท่องเที่ยวต่อไปคือ การจัดสถานที่ต้อนรับ การจัดทำเอกสารแนะนำหรือการเตรียมให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การจัดเส้นทางท่องเที่ยว การจัดการแสดงการเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ การประชาสัมพันธ์ การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวมุสลิม ฯลฯ ซึ่งเพชร บุดสีทา (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548: 215) และสำนักงานเลขาธิการการศึกษา(กระทรวงศึกษาธิการ, 2548: 1-15) ได้เสนอแนะไว้ นอกจากนั้นการที่พื้นที่ขาดเอกลักษณ์ในส่วนองลักษณะทางกายภาพ

อาคารบ้านเรือนหรือเครื่องแต่งกาย รวมทั้งวิถีชีวิตที่ชุมชนทั้งสองกำลังประสบอยู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอาจจะล้มเหลวได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของริชาร์ด เกรย์และวิลสัน จูดี(2003:[http://vnweb. Hwwilson web. com/hww/results](http://vnweb.Hwwilson web. com/hww/results))

ดังนั้นการประสานงานระหว่างกลุ่มเป้าหมายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานอุทยานประวัติศาสตร์ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด องค์กรศาสนาของชาวอิสลามฯลฯ ในพื้นที่จะต้องดำเนินการต่อไป เพื่อให้ชุมชนสามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่ขับเคลื่อนพื้นที่นี้ให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชาวอิสลามในพื้นที่นี้ต่อไป

บทที่ 4

สรุปและข้อเสนอแนะ

4.1 สรุป

การวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในโลกมุสลิม : กรณีศึกษาชุมชนประจักษ์และชุมชนป่าตอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา สรุปตามประเด็นการศึกษาดังนี้

วัตถุประสงค์ในการศึกษา ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ

- 1 เพื่อให้สิ่งแวดล้อมด้านคุณภาพน้ำดื่ม การกำจัดขยะมูลฝอยและสุขาภิบาลอาหารในชุมชนประจักษ์และชุมชนป่าตองได้รับการพัฒนา จากการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสถาบันการศึกษาในพื้นที่
- 2 เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้เรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้านคุณภาพน้ำดื่ม การกำจัดขยะมูลฝอยและสุขาภิบาลอาหาร
- 3 เพื่อให้สิ่งแวดล้อมด้านคุณภาพน้ำดื่ม การกำจัดขยะมูลฝอยและสุขาภิบาลอาหารอยู่ในระดับที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมใหม่ได้

ขอบเขตของการวิจัย ขอบเขตการวิจัยประกอบด้วย

- 1 เป็นการพัฒนากำจัดขยะมูลฝอยโดยกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนมุสลิม เฉพาะชุมชนประจักษ์และชุมชนป่าตองเท่านั้น
- 2 เป็นการพัฒนากำจัดน้ำดื่มและสุขาภิบาลอาหาร โดยกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนประจักษ์และชุมชนป่าตอง
- 3 เป็นการพัฒนาความสวยงามของพื้นที่โดยกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนประจักษ์และชุมชนป่าตอง

วิธีการดำเนินการวิจัยและสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

1 การเก็บข้อมูล โดยวิธีการสำรวจพื้นที่เบื้องต้น ร่วมกับชุมชนและสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยข้อมูลเชิงปริมาณเก็บจากแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ เก็บโดยใช้เครื่องมือ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) เก็บข้อมูลโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal) โดยการสังเกต การทำผังชุมชน รวมทั้งเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) การประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิคแผนที่ความคิด

การกำหนดพื้นที่ โดยการคัดเลือกพื้นที่แบบเจาะจง คือ ชุมชนป่าตองและชุมชนประตูลัย ประชากรตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนของชุมชนประตูลัยและชุมชนป่าตองที่เข้าร่วมกระบวนการ การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้อาศัยความสอดคล้องและความถูกต้องของข้อมูลโดยวิธี Triangulation Method จากผู้ให้ข้อมูลหลัก และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (induction analysis) สถานที่ศึกษา คือพื้นที่ชุมชนประตูลัย และชุมชนป่าตอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา โดยระยะเวลาทำการวิจัยตั้งแต่ เดือนตุลาคม 2550 – กันยายน 2551

ผลการศึกษา มี 3 ระยะดังนี้

- 1 ระยะเตรียมการวิจัย
- 2 ระยะระหว่างการวิจัย
- 3 ระยะหลังการวิจัย

1 **ระยะเตรียมการวิจัย** เป็นการศึกษาข้อมูลของพื้นที่เป้าหมายทั้งสองแห่ง ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ชุมชนทั้งสองตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ชุมชนป่าตองมีประชากร 833 คน มีจำนวนหลังคาเรือนรวม 144 หลังคาเรือน ส่วนชุมชนประตูลัยมีจำนวนประชากร 950 คน และมีจำนวนหลังคาเรือน 100 หลังคาเรือน ลักษณะอาคารบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ยกพื้นสูง 1-2 ชั้น มีหอพักขนาด 2-3 ชั้นแทรกประปราย มีถนนอุโมงค์ ซึ่งเป็นถนนสายหลักของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาพาดผ่าน อาชีพของกลุ่มเป้าหมายทั้งสองกลุ่มคล้ายคลึงกัน คือส่วนใหญ่รับจ้างและค้าขาย ระบบสาธารณูปโภคครบ เนื่องจากอยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาลนครนครศรีอยุธยา สินค้าที่มีชื่อคือโรตีสายไหม ซึ่งตั้งขายริมถนนอุโมงค์ ชาวชุมชนทั้งสองบางส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และมีบางส่วนนับถือศาสนาอิสลาม

การจัดการขยะมูลฝอย ชาวชุมชนทั้งสองแห่งมีการจัดการขยะมูลฝอย เช่นเดียวกันคือ บางส่วนจะรวบรวมใส่ถุงพลาสติกแล้วนำไปทิ้งในถังขยะที่เทศบาลนำมาวางไว้ แต่มีประชาชนจำนวนมากทิ้งขยะโดยไม่มีถุงรองรับทำให้ขยะปลิวเกลื่อนกลาด ปัญหาที่เกี่ยวข้องคือ ไม่มีการคัดแยกขยะอย่างครอบคลุมในชุมชนแม้ว่าจะมีบางกลุ่มคือกลุ่มผู้นำชุมชนและชาวชุมชนบางคนที่เคยเข้าร่วมกระบวนการด้านการจัดการขยะมูลฝอยในปี 2550 ที่ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังพบปัญหาการคุ้ยหาวัตถุที่สามารถขายได้ในถังขยะจากชาเล้ง ปัญหาถังขยะมีจำนวนน้อย ชาวชุมชนในชุมชนป่าตองบางคนยังทิ้งขยะใต้ถุนบ้าน ภาพที่ปรากฏคือ ความสกปรกจากขยะมูลฝอยริมถนนยังมีบ้างโดยเฉพาะบริเวณพื้นที่วางถังขยะริมถนนและใต้ถุนบ้านชาวชุมชนบางหลังในชุมชนป่าตองซึ่งอยู่ถัดเข้าไปในซอยป่าตอง

ลักษณะสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่มในสองชุมชนจะคล้ายคลึงกันคือ หากประกอบอาชีพในบ้านจะปรุงอาหารเอง บางส่วนที่ทำงานนอกบ้านจะซื้ออาหารปรุงสำเร็จรูปบรรจุถุงพลาสติกเข้มารับประทาน ขั้นตอนการทำความสะอาดพืชผักที่ใช้ในการปรุงอาหารส่วนใหญ่ล้าง ประมาณ 2 ครั้งหลังจากเด็ดส่วนที่ไม่ใช้ทิ้งโดยใช้น้ำประปาซึ่งมีครอบคลุมทุกบ้านสำหรับน้ำดื่มส่วนใหญ่ดื่มจากน้ำบรรจุขวดพลาสติก มีบางบ้านที่มีเครื่องกรองน้ำ และบางบ้านดื่มน้ำประปาที่ไม่ผ่านการต้ม สำหรับร้านค้าที่จำหน่ายอาหารมุสลิมพบว่า บางร้านได้รับการอบรมด้านสุขาภิบาลอาหารจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้ว แต่ยังพบว่าการปรุง การเก็บอาหารที่จำหน่ายยังไม่ถูกต้อง เช่น ไม่มีอุปกรณ์ครอบอาหารให้มิดชิด การหยิบจับอาหารยังไม่ถูกต้อง แม้ว่าพื้นที่ในร้านอาหารส่วนใหญ่สะอาด

ทรัพยากรทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมุสลิมที่สำคัญคือ กุโบว์เจ้าพระยาเจกอหมัด ปฐมจุฬาราชมนตรีคนแรกของประเทศไทย ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา นอกจากนี้ยังมีร้านอาหารที่จำหน่ายเฉพาะอาหารมุสลิมหลายร้านตั้งอยู่ริมถนนอุทอง 3-5 ร้าน รวมไปถึงร้านค้ารถเข็น แผงจำนวนมากริมถนนอุทองและถนนศรีสรรเพชญ์ที่จำหน่ายโรตีสายไหมของฝากชื่อของชุมชนนี้ ส่วนศิลปวัฒนธรรมที่ชุมชนนี้ยังคงรักษาไว้ที่เห็นชัดเจนนอกจากการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าของชาวมุสลิมในวันสำคัญทางศาสนา คือ การร้องเพลงนาเสบ ลีเกสุรุ การอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน ที่ชาวชุมชนประจักษ์ฝึกหัดให้เยาวชนในชุมชนนี้สืบทอดไว้

2 **ระยะระหว่างการศึกษา** การศึกษาในขั้นนี้ประกอบด้วยกิจกรรม และผลการศึกษามีดังนี้

2.1 การประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้กลุ่มเป้าหมาย

สามารถค้นหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา รวบรวม/จัดลำดับความสำคัญของปัญหา วางแผนแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยใช้เทคนิคแผนที่ความคิดรวมกับกระบวนการมีส่วนร่วม ผลการดำเนินการพบว่า มีผู้เกี่ยวข้องจำนวน 60 คน ร่วมกิจกรรม ผู้เกี่ยวข้องดังกล่าวได้แก่ ผู้นำชุมชน อสม. ผู้ประกอบการขายอาหารและน้ำดื่ม เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเทศบาลนครนครศรีอยุธยา เจ้าหน้าที่จากสำนักงานอุทยานประวัติศาสตร์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้นำชุมชนจากพื้นที่อื่นในเขตเทศบาลนครนครศรีอยุธยา รวมถึงแม่ค้าของที่ระลึก

ผลของกิจกรรมพบว่า กลุ่มมีการระดมสมอง มีการถกแถลงประเด็นที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวางและทุกคนให้ความสนใจในการมีส่วนร่วมในกระบวนการดีมาก ผลการระดมสมองพบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเป้าหมายและแนวทางแก้ไขมีดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปผลการนำเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาจากกระบวนการระดมสมอง

กลุ่มที่	ปัญหา	แนวทางแก้ไข
1	1. น้ำเสียจากที่พักอาศัยปล่อยลงแม่น้ำเจ้าพระยาไม่ผ่านการบำบัด 2. การกำจัดขยะมูลฝอยไม่ถูกต้อง 3. ร้านอาหารในชุมชนไม่สะอาด	1. ควรจะมีระบบกำจัดน้ำทิ้งรวมก่อนจะปล่อยลงแม่น้ำ 2. ต้องมีการทำความสะอาดริมถนนร่วมกันทุกเดือน 3. จัดอบรมให้ความรู้ผู้เกี่ยวข้องกับการจำหน่ายอาหารในชุมชน
2	1. น้ำเสียจากการทำแป้งโรตีสูกปล่อยลงแม่น้ำเจ้าพระยา	1. หน่วยงานที่รับผิดชอบควรมาดำเนินการแก้ไขและควรตัดเตือนผู้ที่เป็นต้นเหตุของการทำให้น้ำเน่าเสีย
3	1. ปัญหาขยะมูลฝอย เกิดจากชาวชุมชนยังทิ้งไม่เป็นที่แม้ว่าจะมีการจัดตั้งธนาคารขยะในชุมชนแต่ชาวชุมชนจำนวนมากยังทิ้งขยะลงใต้ถุนบ้าน และตามถนน 2. ปัญหาเสพติดในเยาวชน เนื่องจากเยาวชนขาดสถานที่ออกกำลังกาย ขาดการดูแลเอาใจใส่จากพ่อแม่ผู้ปกครอง	2. ให้ความรู้แก่ประชาชนให้ทั่วถึงและต่อเนื่อง 3. สร้างความสามัคคีในชุมชน 4. อบรมให้ความรู้ด้านสุขาภิบาลอาหารและศึกษาดูงาน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

กลุ่มที่	ปัญหา	แนวทางแก้ไข
	3. น้ำดื่มไม่สะอาด แม้ว่ามีเครื่องกรอง 2 จุดในชุมชน 4. อาหารการกินไม่สะอาด ไม่มีพื้นที่จำหน่ายอาหารขาดอุปกรณ์ในการจำหน่ายอาหาร	

อย่างไรก็ตามหลังจากจัดลำดับความสำคัญของปัญหาแล้วกลุ่มลงความเห็นว่าจะดำเนินกิจกรรมการอบรมให้ความรู้ด้านสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่ม จากนั้นจึงไปศึกษาดูงานในสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ประสบความสำเร็จต่อไป

2.2 การอบรมด้านสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่ม กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ และพฤติกรรมที่ถูกต้องด้านสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่ม สามารถระบุวิธีการเลือกซื้ออาหาร พืชผัก และเครื่องปรุงได้ถูกต้อง สามารถระบุขั้นตอนการตรวจสอบการปนเปื้อนของอาหารได้ถูกต้องและสามารถดำเนินการตรวจสอบการปนเปื้อนนั่นได้ และเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถทำความสะอาดวัสดุที่ใช้ประกอบอาหารได้

ผลของกิจกรรม พบว่า มีกลุ่มเป้าหมายเข้ารับการอบรม จำนวน 60 คน หลังการอบรมกลุ่มเป้าหมายมีความรู้ มีทัศนคติและพฤติกรรมที่ถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด นอกจากนี้กลุ่มให้ความสนใจกระบวนการให้ความรู้ทั้งภาคการบรรยาย การสาธิตและการฝึกปฏิบัติ

2.3 การประกวดอาหารเอกลักษณ์ กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญของอาหารเอกลักษณ์ในพื้นที่ เพื่อให้ชุมชนแสดงศักยภาพนำเสนออาหารเอกลักษณ์ในพื้นที่และเพื่อประเมินคุณภาพ รสชาติ รูปลักษณ์ของอาหารเอกลักษณ์ในพื้นที่

ผลของกิจกรรมพบว่า มีการประกวดอาหารและขนมเอกลักษณ์ของชาวมุสลิม รวม 6 ประเภทได้แก่ ซุปหางวัว ข้าวหมกไก่ สลัดแขก โรตีมะตะบะ แกรมมัสมั่น และขนมบดิน ชุมชนที่ร่วมประกวดคือ ชุมชนประจักษ์และชุมชนคลองตะเคียน ซึ่งสนใจขอเข้ามาร่วมการประกวด ส่วนชุมชนป่าตองขอถอนตัวเนื่องจากผู้ประกวดติดภาระ การประกวดมีการจัดตั้งกรรมการซึ่งประกอบด้วย ประธานกรรมการมุสลิมประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าหน้าที่จากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งเป็นชาวมุสลิม คณะอาจารย์จาก

สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเกณฑ์การตัดสินการประกวดประกอบด้วย

สีของอาหาร-ขนม	10 คะแนน
กลิ่นรสของอาหาร-ขนม	25 คะแนน
เนื้อสัมผัสของอาหาร-ขนม	25 คะแนน
การจัดและการตกแต่งของอาหาร-ขนม	15 คะแนน
สุขอนามัยของอาหาร-ขนม	25 คะแนน

ผลการดำเนินการ พบว่า สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทุกประการ อาหารทุกประเภทได้รับคะแนนอยู่ในเกณฑ์สูงกว่า 80 คะแนนอย่างเป็นเอกฉันท์ จากการสังเกตพบว่า ชาวชุมชนสนใจและตั้งใจในการดำเนินการจัดทำอาหารประกวดครั้งนี้มาก และรู้สึกดีใจที่มีผู้อื่นให้ความสนใจกิจกรรมนี้ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการ และผู้สื่อข่าวของหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ ทั้งนี้ นอกจากนั้นจากการสังเกตยังพบว่า กลุ่มเป้าหมายได้ทำความสะอาดพืชผักถูกต้อง ใช้เครื่องปรุงที่มีเครื่องหมายฮาลาล และสามารถสังเกตเครื่องหมายต่างๆของเครื่องปรุงตามที่ได้รับการอบรมอย่างถูกต้อง

2.4 การศึกษาดูงาน กลุ่มได้ศึกษาดูงานการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ประสบความสำเร็จ คือ พื้นที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ผลการดำเนินการ พบว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนด เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายได้รับประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดีขึ้น สิ่งที่สนับสนุนประเด็นดังกล่าวคือ กลุ่มเป้าหมายระบุว่าสามารถปรับใช้ในการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมในพื้นที่ของตน โดยการจัดฐานการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ร่วมกับการจัดทำบ้านพักอาศัยเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในพื้นที่ตนเอง

2.5 การประชาสัมพันธ์ผลการศึกษา วัตถุประสงค์ของกิจกรรมนี้คือ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้นำเสนอเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตหรือสิ่งที่เกิดจากผลการวิจัยเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน นิสิต นักศึกษา ครูอาจารย์ที่สนใจร่วมรับทราบและเสนอข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชาวมุสลิมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการดำเนินการ พบว่า มีผู้เข้าชมกิจกรรมเป็นชาวชุมชน นักวิจัย ผู้บริหาร ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวภาคกลาง เขต 6 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และผู้สื่อข่าวของหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ท้องถิ่น(ATV)รวมจำนวน ประมาณ 60 คนนอกจากนี้ยังมีประชาชน

ชาวมุสลิมจากชุมชนลุมพินีและคลองตะเคียนร่วมกิจกรรมครั้งนี้ด้วย กิจกรรมการนำเสนอประกอบด้วย การนำเสนออาหารมุสลิมที่ชนะการประกวด และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องได้แก่ การรำไม้พลอง การอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน การร้องเพลงนาเสบ และการร้องลำตัดของเยาวชนมุสลิม จาก การสังเกตพบว่าทุกคนให้ความสนใจกับกิจกรรมทุกกิจกรรมเป็นอย่างดี รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องได้ร่วมประชาสัมพันธ์กิจกรรมนี้ และมีนักวิชาการจากองค์กรอื่นที่สนใจการพัฒนากลุ่มมุสลิมได้เสนอตัวช่วยเหลือและกล่าวว่าจะประสานงานกับนักวิจัยเพื่อขยายกิจกรรมเช่นนี้ต่อไป

3 ระยะหลังการวิจัย การติดตามประเมินความรู้และพฤติกรรมและผลที่เกิดจากกระบวนการศึกษาของกลุ่มเป้าหมาย พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีการรวมตัวกันระหว่างสองชุมชนเป็นอย่างดีและร่วมกิจกรรมการประเมินผลความรู้ที่ได้รับจากกระบวนการศึกษา ผลการประเมินพบว่า ส่วนใหญ่มีความรู้ด้านสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่มในระดับดีและมีพฤติกรรมการปรุงอาหารถูกต้อง โดยแต่ละคนได้ระบุนิเวศการปรุงอาหาร การล้างผัก การใช้เครื่องปรุงที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตามยังมีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ประกอบการบางคนไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมนี้ เนื่องจากมีภาระ สำหรับกิจกรรมที่กลุ่มวางแผนจะดำเนินการต่อคือ

1. การพัฒนาฐานการเรียนรู้ในชุมชนซึ่งเป็นฐานการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชาวมุสลิม เช่น ฐานการทำอาหารคาวหวาน ฐานการเล่นต่างๆ ฐานการอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน เป็นต้น
2. การพัฒนาที่พักอาศัยในชุมชนมุสลิม เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนประจวบ
3. การอบรมให้ความรู้ด้านสุขาภิบาลอาหารแก่ผู้ประกอบการผลิตและจำหน่ายโรตีสายไหม เพื่อให้มีกระบวนการประกอบและการบรรจุที่สะอาดปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว

4.2 ข้อเสนอแนะ

4.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

4.2.1.1 รัฐควรให้ความสำคัญอย่างจริงจังต่อพื้นที่ที่ยังคงสืบทอดวิถีชีวิตที่มีอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีเอกลักษณ์ โดยสนับสนุนงบประมาณเพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาเรื่องความสะอาด ความสวยงามและความพร้อมด้านอื่นๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

4.2.1.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรกำหนดทิศทางที่ชัดเจนในการสนับสนุนแนวคิดด้านนี้ให้เท่ากับ การพัฒนาโครงสร้างของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งซึ่งขาดทิศทางในการพัฒนา

4.2.2 ข้อเสนอเชิงปฏิบัติ

4.2.2.1 หน่วยงานระดับจังหวัด ควรประสานการสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนมุสลิมให้สูงขึ้น และกำหนดตัวชี้วัดการประสานกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ชัดเจนร่วมกัน เช่น ททท. สำนักงานวัฒนธรรม

4.2.2.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรสนับสนุนให้ประชาชนกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามได้วางแผนของงบประมาณจากโครงการ SML หรือ SME หากประชาชนมีทรัพยากรหรือมีทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์ชัดเจน

4.2.2.3 การให้ความรู้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ประกอบการ พบว่าส่วนใหญ่มีความรู้ด้านสุขาภิบาลอาหารและน้ำดื่มดี แต่มีบางส่วนเข้าร่วมกระบวนการจัดการความรู้ดังกล่าวไม่ได้ ดังนั้นการที่จะสนับสนุนให้ผู้ประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมควรจัดในเวลาช่วงเหมาะสม เช่น ช่วงหลัง 18.00 น.หลังจากผู้ประกอบการเก็บอุปกรณ์ต่างๆ แล้วเพื่อความพร้อมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

4.2.2.4 การศึกษาดูงานในสถานที่ที่ประสบความสำเร็จในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาครั้งนี้ ดังนั้นหากมีการจัดกิจกรรมศึกษาดูงานจำเป็นต้องวางแผนและประสานงานพื้นที่ที่จะศึกษาดูงาน เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์การศึกษาดูงานที่ชัดเจนซึ่งจะทำให้ผู้ศึกษาดูงานเกิดประสบการณ์และเกิดแนวคิดในการพัฒนาในประเด็นที่ต้องการเป็นอย่างดี

4.2.2.5 การฝึกอบรมควรใช้วิธีการหลายวิธีการร่วมกัน โดยพิจารณาเนื้อหา กลุ่มเป้าหมาย จึงจะทำให้กลุ่มเป้าหมายเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น เน้นการสาธิต การฝึกปฏิบัติ มากกว่าการบรรยาย

4.2.2.6 ควรมีการศึกษาวิจัยในกลุ่มผู้ประกอบการอาหารมุสลิมให้ครอบคลุมทั้งอำเภอพระนครศรีอยุธยา โดยร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขและสร้างเครือข่ายกับนักวิชาการที่มีความรู้ด้านวัฒนธรรมของชาวมุสลิมในพื้นที่หรือในแหล่งใกล้เคียง

4.2.2.7 ควรศึกษาปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชาวมุสลิมในพื้นที่นี้ และจัดกิจกรรมที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้เช่น การอบรมมัคคุเทศน์เยาวชน การอบรมกลุ่มจิตอาสาในผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ

บรรณานุกรม

กำธร ศรีน้อย.

2544.รูปแบบความร่วมมือของภาคเอกชนกับภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง

อนุรักษ์: กรณีศึกษา ธุรกิจโรงแรมในจังหวัดนครราชสีมา.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.

2542.วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา.

พระนครศรีอยุธยา:สำนักงานจังหวัด พระนครศรีอยุธยา

ชัยสิทธิ์ เกลิมมีประเสริฐ กิตติ อมตชีวิน ศิริรัตน์ แอดสกุล สุพจน์ ทรายแก้ว และยุทธนา
ประทุมเวียง

2546. การศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกและพฤติกรรม การ

รักษาแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทรัพย์สินส่วนรวม.ทำเนียบผลการวิจัย. สำนักงาน

คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีที่ 11 ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2546

กรุงเทพมหานคร:สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ทวีวงศ์ ศรีบุรี

2541. EIA การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพมหานคร : มายด์พับลิชชิงจำกัด.

นพวรรณ ชีระพันธ์เจริญ.

2546. อนามัยสิ่งแวดล้อม.

พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

2548. การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการ

บริหารจัดการขยะมูลฝอย ใน เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา.

พระนครศรีอยุธยา:สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

นพวรรณ ชีระพันธ์เจริญ.

2548. การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการ
บริหารจัดการและส่งเสริมสุขภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่
มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.

พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

2549. การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมในการท่องเที่ยว
เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา พระนครศรีอยุธยา.

พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

2551. ความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม 500 เล่ม. ครั้งที่ 1 .

พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

นภคล ปราศราที.

2547. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษา
ประชาชนในเขตเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยาวิทยา.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

นลินี กังคีติกุล.

2547.การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม“เรียนและรู้จาก...วังน้ำเขียว”.

กรุงเทพมหานคร: โครงการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์.

2527. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน. กลวิธี แนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วม
ของประชาชนในการพัฒนาชุมชน .ทิวทอง หงส์วิวัฒน์ บรรณาธิการ.กรุงเทพมหานคร. :
ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข ม.มหิดล.183

นิตา ชัชกุล.

2550. อดสาหกรรมการท่องเที่ยว.กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์แห่งจุฬา

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา.

2548. พัฒนาการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน .กรุงเทพมหานคร: บ.เพรส แอนด์ ดีไซน์ด์

บุษกร พรหมมาโนช.

2541.แนวทางการลงทุนทางธุรกิจและส่งเสริมการท่องเที่ยวประเทศสาธารณรัฐประชาชน
ประชาธิปไตยลาวและประเทศราชอาณาจักรกัมพูชา. **จตุรสารการท่องเที่ยว.ปีที่ 5 ฉบับที่ 4**
(ต.ค.-ธ.ค.2549).หน้า 45-57

ปาริชาติ สถาปิตานนท์และคณะ

2549.**การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน:จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยใน**
สังคมไทย. จำนวน 1000เล่ม .พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพมหานคร:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ปาริชาติ วลัยเสถียร

2543.**กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.**

กรุงเทพมหานคร.: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พันธุ์ทิพย์ रामสูต.

2540.**การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม.**

นครปฐม : สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะเกษตรศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ .

2548. **ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนรากฐานความรู้.**

เชียงใหม่:ห้างหุ้นส่วนจำกัดดีพริ้นต์.

เลิศชัย เจริญชัยวัชรวิทย์ และคณะ.

2549. **การสุขภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติในภาค**

ตะวันออกเฉียงเหนือ. (online) available <http://ora.kku.ac.th>.

วงเดือน สง่างงศ์. 21 มิถุนายน 2549. ผู้นำชุมชนประจวบชัย. สภาพสิ่งแวดล้อม ความพร้อมของ
ชุมชน ทูทางสังคม เพื่อการท่องเที่ยวในชุมชนประจวบชัย.

สุรชน เฟื่องคุ้มและบุษรา ผลทวี

2544.**การวิเคราะห์สถานการณ์สุขภาพอาหารส่งเสริมการท่องเที่ยว สนับสนุนเศรษฐกิจ**
ไทย.ศูนย์อนามัยที่ 9 พิษณุโลก.<http://hpc9.anamai.moph.go.th> 10 สิงหาคม 2551)

สุรชน เฟื่องคุ้ม.

2550.**การประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากแหล่ง ท่องเที่ยวในเส้นทางท่องเที่ยว**

พิษณุโลก-หล่มสัก.(ศูนย์อนามัยที่ 7 . snkchan@anamai.moph.go.th 3 มิถุนายน 2551)

สุธาวัลย์ เสถียรไทยและ คณะ.

2548. ธรรมชาติของการมีส่วนร่วมของประชาชนและกระบวนการทางด้านสิ่งแวดล้อม.
พิมพ์ครั้งที่ 1.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร.

สุพัตรา แก้วมุกดา.

2545. วิทยุทัศน์ของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
จังหวัดนครนายก.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหิดล

สุพัตรา กลับดี.

2545. การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : ศึกษา เฉพาะกรณีการล่องเรือ ที่ตลาดริมน้ำ
ดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม .

ภาคนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

2548. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย.

กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.

Davydd, J. Greenwood; William Foote Whyte; Ira Harkavy

1993. **Participatory Action Research as a Process and as a Goal** .Human Relations,
Vol. 46, No. 2, 175-192(online) Available : [http://www. web.net/~rbrain/paper](http://www.web.net/~rbrain/paper)

Erikson, Patricia Pierce.

2003. **Welcome to this house :A century of Makah people Honoring
identity and negotiating culture tourism.**(research)(online) Available:[http://vnweb.
hwwilsonweb. com/hww/results](http://vnweb.hwwilsonweb.com/hww/results))

Frank Friedlander .

2001. (July, 23-24). **Participatory action research as a Means of
Integrating Theory and Practice (Symposium)** (online) .Available e-mail:
ffriedlander@fielding.edu

Nesper,Larry.

2002. **Simulating culture:being Indian for tourists in Lac du Flambeau's Wa
-Swa-Gon Indian bowl.** (research)(online) Available: <http://vnweb.com/hww/results>. Hwwilson web.

Richards,Greg;Wilson Julie

2003. **The impact of cultural event on city image :
Rotterdam,cultural capital of Europe 2001.** (research)(online) Available: <http://vnweb.com/hww/results>. Hwwilson web.

Rory O'Brien.

1998. **Action Research.** (online) Available :<http://www.web.net/~rbrain/paper>

United Nation.

1981. **Population Participation in Decision making for Development.**

New York : United Nation Publication.

United Nation .

2002. **Public participation.** documents from the conference on public participation between Asia and Europe during June 10-12, 2002 at the United Nations Center in Bangkok.

Whyte,William Foote,editor.

(1990). **Participatory action research.**

California : Sage Pubication ,Inc.

<http://www.ayutthaya.go.th>

<http://www.pcd.go.th>

<http://www.onec.go.th>

แบบทดสอบการอบรม

แบบสอบถามชุดนี้จัดขึ้นเพื่อใช้ทดสอบความรู้ ผู้ประกอบการค้าอาหาร ซึ่งจะนำข้อมูลไปปรับปรุงสุขาภิบาลในชุมชนซึ่งจะเป็นส่วนส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนของท่าน ดังนั้นจึงขอให้ท่านได้ตอบแบบทดสอบตามความเป็นจริง

ส่วนที่ 1 ขอให้กรอกข้อความหรือกาเครื่องหมายถูกหน้าช่องว่างตามความเป็นจริง

1. เพศชาย.....หญิง
2. อายุปี
3. ศาสนาอิสลาม พุทธ
4. ชุมชนป่าตอง..... ประจวบ..... คลองตะเคียน
5. ประเภทอาหารที่ขาย.....อาหารตามสั่ง.....อาหารสำเร็จรูป
.....อื่นๆ
6. ท่านขายอาหารมากี่ปีแล้ว.....ปี
7. สถานที่ในการจำหน่ายอาหาร.....ในบ้าน/ร้าน.....รถเข็น
.....ของหน่วยงานต่างๆ
8. จำนวนลูกค้าต่อวันประมาณ.....คน
9. จำนวนครั้งที่ท่านได้รับการอบรมเรื่องความสะอาดของอาหาร.....ครั้ง

ส่วนที่ 2 ให้กาเครื่องหมาย/ หน้าคำตอบที่ท่านเห็นว่าถูกที่สุดเพียงคำถามละ 1 ข้อ

1. โรคใดที่สามารถติดต่อเนื่องจากแมลงวันเป็นพาหะ
 - ก. อหิวาตกโรค
 - ข. ไข้หวัด
 - ค. ตาแดง
2. ข้อใดที่ไม่ควรทำในการป้องกันแมลงวันในร้านอาหาร/ในบ้านเรือนของท่าน
 - ก. ทิ้งขยะมูลฝอยในถุงที่ปิดมิดชิดและกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์แมลงวัน
 - ข. ใช้ฝาชีครอบอาหารและใช้ไม้ทากวาด
 - ค. ใช้ยาฆ่าแมลงฉีด

3. โรคใดที่แมลงสาบเป็นตัวนำเชื้อโรคได้
 - ก. โรคฉี่หนู
 - ข. โรคตับอักเสบ
 - ค. โรคผิวหนัง
4. บอแรกซ์ ที่พบในลูกชิ้นเต๋อ หมูยอ ฯลฯ เป็นสาเหตุส่งเสริมทำให้เกิดโรคใด
 - ก. เบาหวาน
 - ข. มะเร็ง
 - ค. หัวใจ
5. ควรวางภาชนะ เช่น ช้อนช้อม ตะเกียบ หลังจากล้างแล้วอย่างไร
 - ก. วางนอนในถาดตะแกรง
 - ข. วางในภาชนะที่มีช่องให้น้ำไหลออกโดยให้ด้ามช้อนช้อม ตะเกียบตั้งขึ้น
 - ค. วางในกล่องที่มีช่องให้น้ำไหลออกโดยให้ด้ามช้อนช้อม ตะเกียบคว่ำลง
6. อาหารสดข้อใดคุณแล้วว่าไม่นำนำมาประกอบอาหารขาย
 - ก. เนื้อไก่หรือเนื้อวัวมีสีเขียวปน
 - ข. กุ้งแช่แข็งมีรสจืด
 - ค. ปลาหมึกมีกลิ่นคาว
7. การหยิบจับแก้วน้ำข้อใดไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสม
 - ก. หยิบที่ข้างแก้วค้ำจากปากแก้วประมาณ 2/3 ของแก้ว
 - ข. หยิบที่ปากแก้ว
 - ค. หยิบที่ก้นแก้ว
8. ไม่ควรใช้สารข้อใดล้างผักสด
 - ก. ผงฟู
 - ข. ด่างทับทิม
 - ค. น้ำมะนาว
9. ข้อใดเป็นการล้างผักที่ถูกต้องที่สุด
 - ก. เด็ดส่วนที่ไม่ใช้ทิ้งก่อนแล้วล้างด้วยน้ำสะอาด 2 ครั้ง
 - ข. เด็ดส่วนที่ไม่ใช้ทิ้งก่อนแล้วล้างด้วยน้ำก๊อกที่ไหล แช่ด้วยน้ำผสมสารล้างผักประมาณ 15 นาทีแล้วล้างออกด้วยน้ำสะอาดอีกครั้ง และขณะที่ล้างต้องใช้มือถูส่วนของผักด้วย
 - ค. ล้างด้วยน้ำก๊อก 2 ครั้งแล้วแช่น้ำยาล้างผัก 30 นาที

10. ทำอย่างไรจะทำลายฟอร์มัลลินที่ปนมากับอาหารหรือผัก
- ก. ล้างให้สะอาด
 - ข. ทำให้สุก
 - ค. แช่ด้วยน้ำยาตามระยะเวลาที่กำหนด
11. โรคใดที่ไม่สามารถติดต่อทางอาหารและน้ำดื่ม
- ก. โปลิโอไมอีไลติส
 - ข. อหิวาตกโรค
 - ค. ฉีหนู
12. อาการแพ้ที่เรียกว่า อาการกัตราคารจีน เป็นอาการที่เกิดจากการแพ้สิ่งใด
- ก. ปลาปักเป้า
 - ข. ผงชูรส
 - ค. แพ้บอแรกซ์
13. หากภาชนะบรรจุอาหารเขียนวันหมดอายุว่า 12/05/51 อาหารชนิดนั้นหมดอายุเมื่อใด
- ก. วันที่ 12 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2551
 - ข. วันที่ 5 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2505
 - ค. วันที่ 12 เดือนมิถุนายน 2551
14. น้ำข้อใดเหมาะสมในการนำมาบริโภคที่สุดในปัจจุบัน
- ก. น้ำขวดที่มีมาตรฐาน
 - ข. น้ำจากการกลั่น
 - ค. น้ำประปา
15. จะสังเกตเบื้องต้นได้อย่างไรว่าน้ำขวดที่ซื้อมาดื่มไม่มีมาตรฐาน
- ก. มีตะกอนหรือเศษวัสดุต่างๆ อยู่
 - ข. คมว่ามีกลิ่นผิดปกติหรือไม่
 - ค. ไม่มีการรับรองจากอย.

ขอบคุณทุกท่านที่ร่วมมือ

ตำรับอาหารมุสลิม

แกงมัสมั่น คุณสุมาลี สิริประเสริฐชูมชนป่าตอง
ส่วนผสมหรือเครื่องปรุง

ส่วนผสม(เครื่องปรุง)	ปริมาณ
1. เนื้อไก่	2.50 กก.
2. มะพร้าว	2.50 กก.
3. น้ำตาลปีบ	1.50 กก.
4. สับปะรด	2 ลูก
5. มะขามเปียก	2 ชีด
6. ถั่วลิสงป่น	0.50 กก.
7. ลูกกระวานวาน / ใบกระวาน / เปลือกอบเชย / กานพลู	
8. พริกแห้ง	25 เม็ด
9. จิง / เกลือ / ลูกผักชี / ยี่หระ	
10. หัวหอม / กระเทียม (เจียว)	

วิธีทำ

1. นำพริกแห้ง + จิง + เกลือ + ลูกผักชี + ยี่หระ + หัวหอม + กระเทียม + มาป่นให้ละเอียด
2. เมื่อป่นเสร็จก็นำเครื่องไปผัดให้หอมแล้วนำไก่ใส่ลงไป
3. เทกะทิลงไปผัด แล้วก็ใส่มะขามเปียก + น้ำตาลปีบ ปรุงรราให้กลมกล่อม
4. จากนั้นนำสับปะรดใส่ลงไป
5. ใส่ลูกกระวาน + ใบกระวาน + เปลือกอบเชย + กานพลู ปิดไฟ
6. ตักใส่ภาชนะ พร้อมเสิร์ฟ

ตำรับขนมมุสลิม ขนมบดิน คุณบุญรอด โกะะแอะ ชุมชนป่าตอง
ส่วนผสมหรือเครื่องปรุง

ส่วนผสม(เครื่องปรุง)	ปริมาณ
1. แป้งหมี	500 กรัม
2. น้ำตาลทราย	800 กรัม
3. ผงฟู	1 ช้อนโต๊ะ
4. ไข่ไก่	10 ฟอง
5. นมสด	1 กระป๋อง
6. นมข้น	1 กระป๋อง
7. เนยสด(เฝี้ยวก็)	300 กรัม

วิธีทำ

1. นำแป้ง 500 กรัม มาร่อนพร้อมใส่ผงฟูขณะร่อน จำนวน 2 ครั้ง
2. ตีไข่ไก่ให้ฟูแล้วจึงค่อย ๆ ใส่น้ำตาลในขณะที่ตีอยู่
3. ใส่นมข้น + นมสด(ค่อย ๆ โรย)
4. ใส่นเนยละลาย
5. ใส่แป้งที่ร่อนไว้พอแป้งเข้ากันจึงหยุด
6. เทแป้งใส่ถาดแล้วนำเข้าเตาอบ

ตำรับอาหารมุสลิม แกงมัสมั่น คุณสุมาลี สิทธิประเสริฐ ชุมชนป่าตอง
ส่วนผสมหรือเครื่องปรุง

ส่วนผสม(เครื่องปรุง)	ปริมาณ
1. เนื้อไก่	2.50 กก.
2. มะพร้าว	2.50 กก.
3. น้ำตาลปีบ	1.50 กก.
4. สับปะรด	2 ลูก
5. มะขามเปียก	2 ชีด
6. ถั่วลิสงป่น	0.50 กก.
7. ลูกกระวานวาน / ใบกระวาน / เปลือกอบเชย / กานพลู	
8. พริกแห้ง	25 เม็ด
9. จิง / เกลือ / ลูกผักชี / ยี่หระ	
10. หัวหอม / กระเทียม (เจียว)	

วิธีทำ

1. นำพริกแห้ง + จิง + เกลือ + ลูกผักชี + ยี่หระ + หัวหอม + กระเทียม + มาป่นให้ละเอียด
2. เมื่อป่นเสร็จก็นำเครื่องไปผัดให้หอมแล้วนำไปใส่ลง
3. เทกะทิลงไปผัด แล้วก็ใส่มะขามเปียก + น้ำตาลปีบ ปรุงราให้กลมกล่อม
4. จากนั้นนำสับปะรดใส่ลง
5. ใส่ลูกกระวาน + ใบกระวาน + เปลือกอบเชย + กานพลู ปิดไฟ
6. ตักใส่ภาชนะ พร้อมเสิร์ฟ

ตำรับอาหารมุสลิม โรตีมะตะบะ คุณดำโย ชันรัชย์ ชุมชนประจักษ์
ส่วนผสมหรือเครื่องปรุง

ส่วนผสม(เครื่องปรุง)	ปริมาณ
(แป้งโรตี)	
1. ไข่ไก่	5 ลูก
2. แป้งสาลี	2 กก.
3. เกลือ น้ำตาล นมข้น น้ำเปล่า	นิดหน่อย
(ไส้เนื้อ)	
1. ไข่ไก่	20 ฟอง
2. จิง	1 แ่ง
3. น้ำมัน	200 กรัม
4. เนื้อบด	1.50 กก.
5. หอม + ผักชี	200 กรัม
(น้ำอะจาต)	
1. แดงกวา	1 กก.
2. พริกสด	100 กรัม
3. น้ำตาล	1 กก.
4. เกลือ	ครึ่งถุง
5. น้ำส้ม	2 ถ้วย

วิธีทำ

1. (น้ำอะจาต) นำแดงกวาหั่นเป็นแว่นเล็ก พริกสด น้ำตาล เกลือ น้ำส้มตั้งไฟให้ส่วนผสมเข้ากัน
2. (ไส้เนื้อ) ตอกไข่ไก่ใส่ในถ้วย ผสมจิง เนื้อบด + หอม + ผักชี + พริกไทย + รากผักชี + กระเทียมที่ตำแหลกแล้ว นำลงไปผัด ปรุงรสตามชอบใจ

(แป้งโรตี)

3. นำไข่ไก่(เฉพาะไข่แดง)ใส่แป้ง + เกลือ + น้ำตาล + นมข้น + น้ำเปล่า ผสมให้เข้ากัน แล้วนวดจนนิ่ม
4. นำแป้งที่ได้มาตี หรือ ฟาดให้แบนและใส่ใส่เนื้อลงไปตรงกลางแป้ง แล้วนำไปทอดในน้ำมันให้เหลืองสุก

ตำรับอาหารมุสลิม ยำสลัด คุณบุญสม กลิ่นเกษร ชุมชนประจักษ์
ส่วนผสมหรือเครื่องปรุง

ส่วนผสม(เครื่องปรุง)	ปริมาณ
1. ผักกาดขาว	ตามปริมาณผู้รับประทาน
2. ผักกาดหอม	ตามปริมาณผู้รับประทาน
3. มะเขือเทศ	ตามปริมาณผู้รับประทาน
4. เต้าหู้	ตามปริมาณผู้รับประทาน
5. มันทอด	ตามปริมาณผู้รับประทาน
6. ต้นหอม / หอมหัวใหญ่ / แดงกวา	ตามปริมาณผู้รับประทาน
7. ไข่ต้ม / ตับไก่ / ไข่สดหนึ่ง	
8. ถั่วลิสงป่น / กะทิ	
9. พริกชี้หนู / เกลือ / น้ำส้มสายชู / กระเทียม	

วิธีทำ

1. นำพริกชี้หนู กระเทียมมาตำพอแหลก
2. เคียวกะทิให้แตกมันแล้วใส่ตับไก่ + ไข่สดหนึ่ง นำลงไปเคียวด้วยกัน
3. นำพริกที่ตำแล้วลงและลายในน้ำกะทิ แล้วเติมน้ำตาล + น้ำส้มสายชู + เกลือ + ถั่วลิสงป่น
4. นำผักกาดขาว + ผักกาดหอม + มะเขือเทศ + เต้าหู้ + มันทอด + ต้นหอม + หอมหัวใหญ่ แดงกวา + ไข่ต้ม + แครอท ใส่ซามแล้วตัดกะทิที่เคียวไว้ นำมาราดแล้วคลุกให้เข้ากัน ชิมรสตามชอบ

ตำรับอาหารมุสลิม ชุบหางวัว คุณวนิดา ช้องวงศ์ ชุมชนประตู่ชัย
ส่วนผสมหรือเครื่องปรุง

ส่วนผสม(เครื่องปรุง)	ปริมาณ
1. หางวัว	3 หาง
2. มะเขือเทศ	4 ผล
3. หอมใหญ่	3 ลูก
4. เปลือกไม้	1 อัน
5. ใบตังไ้	3 ต้น
6. หอมเจียว	1 ซ้อน
7. มะนาว	10 ผล
8. พริกเจียว	30 เม็ด
9. เกลือป่น	1 ซ้อน

วิธีทำ

1. หั่นหางวัวเป็นท่อน 2 ขนาดประมาณ 2 ซม. 8 ชิ้น
2. ต้มน้ำ + หางวัว เหน้าทิ้ง 2 ครั้ง
3. ต้มเสร็จ แล้วเติม เครื่องปรุง พริก + มะนาว + มะเขือเทศ

ตำรับอาหารมุสลิม ข้าวหมกไก่ คุณแหวตา เส้นขาว ชุมชนประจักษ์
ส่วนผสมหรือเครื่องปรุง

ส่วนผสม(เครื่องปรุง)	ปริมาณ
1. เนื้อไก่	1.50 กก.
2. ข้าวสาร	1 กก.
3. หอมแดง	0.50 กก.
4. กระเทียม	2 กก.
5. มะเขือเทศ	200 กรัม
6. น้ำมันบัว	1 กก.
7. สะระแหน่	2 กำมือ
8. นมสด	0.50 กระป๋อง
9. เครื่องหมก	
10. ไข่	200 กรัม
11. (น้ำจิ้ม) พริกสดแดง + กระเทียม + ไข่ + สะระแหน่ + น้ำส้ม + น้ำตาลทราย	

วิธีทำ

1. ปอกหอมแดง ซอยครึ่งหนึ่ง นำไปเจียวกับน้ำมันให้เหลือง
2. หมักไก่กับ หอมแดง + กระเทียม + ไข่ปั่น + ใส่เกลือ น้ำตาล นมสด

3. นำไก่อที่หมักไว้ ไปแกง ให้ไก่อสุก นำไก่อออก
4. เสร็จแล้ว นำน้ำแกงไปหุงข้าว
5. นำส่วนผสม พริก + ขิง + กระเทียม + ตะขะแห่น ปั่น
6. ใส่ในน้ำส้ม + น้ำตาลทราย + เกลือป่น + ซิมรสตามชอบ

วิธีและขั้นตอนการทำสลักแซก

ส่วนประกอบในการทำน้ำสลัด

1. พริกแห้งเมล็ดใหญ่
2. กระเทียม
3. พริกชี้หนูสด
4. หอมแดง
5. มะขามเปียก
6. น้ำตาลปี๊ป
7. เกลือ
8. กะทิ
9. น้ำส้มสายชู
10. ถั่วลิสงคั่ว

วิธีทำ

1. นำพริกแห้งแช่น้ำพอนิ่ม กระเทียม พริกชี้หนูสด หอมแดง โขลกรวมกันให้ละเอียดจนเป็นเนื้อเดียวกันให้ละเอียดจนเป็นเนื้อเดียวกันจนเป็นพริกแกงและนำถั่วลิสงคั่วโขลกรวมกับพริกแกง
2. นำพริกแกงที่ได้ละลายในกะทิแล้วนำตั้งไฟจนเดือด
3. ปรับรสตามชอบโดยใช้มะขามเปียก น้ำตาลปี๊ป เกลือ น้ำส้มสายชู รอให้เดือดอีกครั้งแล้วยกลง

* สูตรนี้จะไม่นำพริกแดงไปผัดกับหัวกะทิให้แตกมันเพราะจะทำให้มีน้ำมันเยอะและเลี่ยนและจะรับประทานไม่อร่อยจะใช้ความมันและความหอมจากหัวหอมและถั่วลิสง

ผักสดที่ใช้ตามใจชอบ ชูรสด้วยเต้าหู้ทอด ไข่ไก่ และมันเทศทอด ถ้าชอบใส่เนื้อสัตว์ให้นำไปย่างไฟอ่อนให้สุกและนำมาใส่ด้วยก็ทำได้

ตำรับอาหารมุสลิม ข้าวหมกไก่ นายหมัด กระจ่างพัฒน์ ชุมชนคลองตะเคียน
ส่วนผสมหรือเครื่องปรุง

ส่วนผสม(เครื่องปรุง)	ปริมาณ
1. เนื้อไก่	2.00 กก.
2. ข้าวสารหอมมะลิ	2.00 กก.
3. มะเขือเทศ	10 ลูก
4. จิง	2 ซีด
5. พริกสดแดง	2 ซีด
6. สาระแห้ง	1 ซีด
7. ใบผักชี	5 ต้น
8. นมสด	1 กระป๋อง
9. เครื่องหมก	50 กรัม
10. เนย	300 กรัม

วิธีทำ

1. ข้าวหมกไก่

2. เอาไก่หมักกับเครื่องพอสุก
3. แล้วเทลงไป
4. ปิดฝาประมาณ 30 นาที

เคล็ดลับความอร่อย

ทำน้ำจิ้มข้าวหมกไก่พริกสด 3 ซีด / พริก 3 ซีด / จิง / กระเทียมชนิดหน้อย บด – ปั่นให้ละเอียด
ใส่เกลือ น้ำส้ม น้ำตาลทราย ซิมพอไ้รส ข้าวหมกไก่ไฮโซ

คำรับอาหารมุสลิม ชูปหางวัว นางสาวสุนีย์ บุญรอด ชุมชนคลองตะเคียน
ส่วนผสมหรือเครื่องปรุง

ส่วนผสม(เครื่องปรุง)	ปริมาณ
1. หางวัว	1 อัน
2. มะเขือเทศ	10 ลูก
3. หอมใหญ่	3 หัว
4. เปลือกไม้	2 อัน
5. จิง	10 แว่น
6. เกลือป่น	5 ช้อนแกง
7. ใบตั้งโอ้	10 ต้น
8. พริกขี้หนูหอม	30 เม็ด
9. น้ำมะนาว	5 ลูก
10. หอมเจียว	1 ซีด

วิธีทำ

1. ต้มหางวัวให้เปื่อยแล้วใส่เครื่องปรุงลงไป
2. ซิมรส เค็ม เปรี้ยว
3. ซิมเสร็จเรียบร้อยแล้ว
4. โรยหอมเจียว
5. ใบตังโอ้
6. และพริกชี้หนูลงไป

เคล็ดลับความอร่อย

เนื้อนุ่ม พร้อมด้วยน้ำซุปรสหอมเปรี้ยวเผ็ด ใส่หอมเจียว ตังโอ้ ซิมรสตามชอบ

ตำรับขนมมุสลิม ขนมหบดิน นางสาวิตรี บุญรอด ชุมชนคลองตะเคียน
ส่วนผสมหรือเครื่องปรุง

ส่วนผสม(เครื่องปรุง)	ปริมาณ
1. แป้งโรตตี	500 กรัม
2. น้ำตาลทราย	800 กรัม
3. ผงฟู	1 ช้อนชา
4. ไข่ไก่	10 ฟอง
5. นมสด	1 กระป๋อง
6. นมข้น	1 กระป๋อง
7. เนยสด(เพียวก็)	1 กระป๋อง

วิธีทำ

1. ตีไข่ไก่กับน้ำตาลทรายให้ขึ้นฟองประมาณ
2. เทแป้งลงไปตามด้วยนมข้น

3. นมสด เนย
4. คนพอเข้ากัน
5. เทใส่ถาด อบไฟ 350 องศา ประมาณ 45 นาที แล้วยกออกตกแต่งด้วยลูกเกดให้สวยงาม
เคลือบด้วยความอร่อย

แป้งนุ่ม หอมนมเนย โรยด้วยลูกเกด มองดูน่ารับประทาน ถูกปากสำหรับผู้ได้ชิม

ตำรับอาหารมุสลิม แกงมัสมั่นเนื้อ คุณสุชาติ หวังผลึก ชุมชนคลองตะเคียน
ส่วนผสมหรือเครื่องปรุง

ส่วนผสม(เครื่องปรุง)	ปริมาณ
1. เนื้อวัว	10 กก.
2. กะทิ	10 กก.
3. เครื่องแกงมัสมั่น	100 กรัม
4. หอมแดง	1 กก.
5. กระเทียม	500 กรัม
6. จิง	300 กรัม
7. กระวาน	7 ลูก
8. เปลือกไม้(อบเชย) 3 นิ้ว	2 ท่อน
9. น้ำตาลปีบ	นิดหน่อย

10. เกลือ	นิดหน่อย
11. น้ำมะขามเปียก	นิดหน่อย

วิธีทำ

1. เคี่ยวน้ำกะทิจนแตกมัน
2. นำน้ำกะทิที่เคี่ยวมาผัดกับพริกแกง ประมาณ 1 ชั่วโมง
3. ปรงรสพอประมาณ แล้วนำเนื้อที่ร่วนแล้วลงใส่ในแกง
4. เคี่ยวต่อจนเนื้อเปื่อย ชิมรสเติมเครื่องปรุงอีกหนึ่งครั้งตามชอบ

เคล็ดลับความอร่อย

เครื่องปรุงต้องสะอาดได้คุณภาพ ผัดพริกจนได้ที่และการปรงรสให้กลมกลืน

กิจกรรมการประกวดอาหารและขนมมุสลิม ครั้งที่ 1

โครงการการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม
ของพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในโลกมุสลิม

: กรณีศึกษาชุมชนประจักษ์และชุมชนป่าตอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา

ชื่อผู้ส่งอาหารเข้าประกวด.....ชุมชน.....

รายการ	อาหาร	ข้าวหมกไก่	ซุปรหางั่ว	สลัดแขก	มัสมั่น	โรตีมะตะบะ	ขนมบดิน
1. วัตถุประสงค์ ตามที่กำหนดไว้							

2. ความสะอาดถูก สุขลักษณะ						
3. ภาชนะที่ใส่อาหาร						
4. การแต่งกายของผู้ ประกอบอาหาร						
5. รสชาติ						
6. เนื้อสัมผัส ของ อาหาร						
7. กลิ่น สี ของอาหาร						
8. การตกแต่งอาหาร						
9. ภาพรวมของ อาหาร						
10. ถูกต้องตามหลัก ฮาลาล						
รวม						

หลักเกณฑ์การให้คะแนน 0-10 คะแนน

คะแนน 0 หมายถึง น้อยที่สุด

คะแนน 10 หมายถึง มากที่สุด

ผู้ให้คะแนน.....

หลักเกณฑ์และรายละเอียดการประกวดการประกอบอาหารและขนม

1. คุณสมบัติของผู้สมัคร

เป็นตัวแทนของชุมชน เข้าร่วมประกวดประกอบอาหาร - ขนม 1 คนต่อ 1 อย่างชุมชนละไม่เกิน 6 ประเภท

2. ประเภทของการประกวด

ประกวดประกอบอาหาร-ขนมฮาลาล ได้แก่ ข้าวหมกไก่ ซุปหางวัว สลัดแขก มัสมั่น โรตีมะตะปะ ขนมบดิน

3. หลักเกณฑ์การประกวด

3.1 ผู้เข้าร่วมประกวดจะต้องประกอบอาหารตามหลักเกณฑ์ของอาหารฮาลาล

3.2 ผู้เข้าร่วมประกวดจะต้องประกอบอาหารให้ถูกสุขอนามัยในขั้นตอนการเตรียม การประกอบอาหารและเสิร์ฟ

4. รายละเอียดของการประกวดการประกอบอาหาร – ขนม

4.1 ผู้เข้าร่วมประกวดจะต้องเตรียมวัสดุและอุปกรณ์เอง

4.2 ผู้เข้าร่วมประกวดจะได้รับเงินค่าตอบแทนค่าวัสดุและวัตถุดิบการประกอบอาหาร – ขนม อย่างละ 500 บาท โดยได้รับหลังจากการประกวดเสร็จสิ้น ซึ่งต้องนำสำเนาบัตรประชาชนแนบมาด้วย

4.3 ผู้เข้าร่วมประกวดจะต้องกรอกรายละเอียด ได้แก่ ชื่ออาหาร-ขนม ส่วนผสมหรือเครื่องปรุง วิธีทำ และเคล็ดลับความอร่อย ส่งคณะกรรมการตัดสินการประกวด ในวันเสาร์ที่ 16 กุมภาพันธ์ 2551 โดย ชุมชนประจักษ์ เวลา 09.00 น.และชุมชนคลองตะเคียน เวลา 11.00 น.

4.4 ผู้เข้าร่วมประกวดจะต้องจัดอาหาร – ขนม สำหรับ 1 คนบริโภค จำนวน 2 ชุด สำหรับส่งกรรมการตัดสินชิม 1 ชุดและสำหรับแสดงผลงาน(โชว์) 1 ชุด

5. เกณฑ์การตัดสิน

ในการตัดสินถือคำตัดสินของกรรมการเป็นข้อยุติ โดยมีเกณฑ์พิจารณา ดังนี้

5.1 สีของอาหาร-ขนม	10 คะแนน
5.2 กลิ่นรสของอาหาร-ขนม	25 คะแนน
5.3 เนื้อสัมผัสของอาหาร-ขนม	25 คะแนน
5.4 การจัดและการตกแต่งของอาหาร-ขนม	15 คะแนน
5.5 สุขอนามัยของอาหาร-ขนม	25 คะแนน

หมายเหตุ คณะกรรมการการตัดสินจะมอบเกียรติบัตรให้ผู้เข้าร่วมประกวดที่มีคะแนนรวมเกิน 80 คะแนน

ใบสมัครการประกวดการประกอบอาหาร- ขนม

1. ชื่อผู้สมัคร.....ชุมชน.....

2. ชื่ออาหาร-ขนม

3. ส่วนผสมหรือเครื่องปรุง

ส่วนผสม(เครื่องปรุง)	ปริมาณ
1.....	
2.....	
3.....	
4.....	

- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.

4. วิธีทำ

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

5. เคล็ดลับความอร่อย

.....

.....

.....

.....
ลงชื่อผู้สมัคร

แบบสัมภาษณ์ผู้นำ

โครงการการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

ของพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในโลกมุสลิม

: กรณีศึกษาชุมชนประตู่ชัยและชุมชนป่าตอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา

- 1. สภาพปัจจุบันในชุมชนเกี่ยวกับด้านอาหาร น้ำดื่ม ความสะอาดเป็นอย่างไร

.....

.....

2. ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นอย่างไร
.....
.....
3. จุดเด่นของเอกลักษณ์ด้านอาหาร น้ำดื่มของชาวมุสลิมในพื้นที่เป็นอย่างไร
.....
.....
4. จุดด้อยของเอกลักษณ์ด้านอาหาร น้ำดื่มของชาวมุสลิมในพื้นที่เป็นอย่างไร
.....
.....
5. สาเหตุของปัญหาและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับด้านอาหาร น้ำดื่ม ความสะดวกเป็นอย่างไร
.....
.....
6. ชุมชน/ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเคยมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหรือไม่
.....
.....
7. หากมีการพัฒนาพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ท่านจะมีส่วนร่วมในการส่งเสริม
สุขภาพอาหารและน้ำดื่มและการจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่อย่างไร
.....
.....
8. อุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
.....
.....

ประเด็นสัมพันธภาพในการประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมโครงการ
การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม
ของพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในโลกมุสลิม : กรณีศึกษาชุมชนประจักษ์และชุมชนป่าตอง
อำเภอพระนครศรีอยุธยา

1. ปัญหาที่เกี่ยวข้องในชุมชนที่จะมีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชาวมุสลิม ในชุมชนป่าตองและประจักษ์มีอะไรบ้าง
2. สาเหตุของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
3. แนวทางแก้ไขปัญหาที่จะเป็นไปได้

เอกสารประกอบการอบรมสุขภาพโภชนาการและน้ำดื่ม

วิธีการล้างผักเพื่อลดสารพิษ ควรปฏิบัติดังนี้

1. ล้างผัก เด็ดเป็นใบ แล้วแช่น้ำนาน 15 นาที จะลดสารพิษได้ 7-33% ถ้าล้างผ่านน้ำไหลจะช่วยลดสารพิษได้ประมาณ 54-63%
2. การลวกด้วยน้ำร้อน จะช่วยลดปริมาณสารพิษได้ 50% แต่ถ้าล้างไม่สะอาดแล้วนำไปต้มทำแกงจืด สารพิษก็จะเจือปนอยู่ในน้ำแกงนั่นเอง
3. ล้างด้วยแคลเซียมโบรไมด์ (ผงฟู) ในอัตราส่วน ผงฟู 1 ช้อนโต๊ะ ต่อน้ำ 1 อ่าง แช่ทิ้งไว้ 15 นาที จะช่วยลดสารพิษได้ถึง 90-95%

4. ล้างด้วยน้ำผสมน้ำส้มสายชู 0.5% แช่นาน 15-30 นาที จะลดปริมาณสารพิษได้ประมาณ 60-84% และยังช่วยฆ่าเชื้อโรคและทำลายไข่พยาธิอีกด้วย

5. ควรลอกเปลือกหรือกาบด้านนอกออกทิ้งสัก 2-3 ใบ เพราะสารพิษส่วนใหญ่จะสะสมตกค้างอยู่มากบริเวณกาบหรือเปลือกด้านนอก

ฉลาดซื้อ ปรง ปรีโถก

1. ฉลาดอาหารสำคัญไฉน

คนจำนวนไม่น้อยที่ซื้ออาหารชอบดูแต่ชื่อหรือว่ายี่ห้อของผลิตภัณฑ์ที่ตัวเองต้องการเท่านั้น แต่ที่สำคัญจำเป็นต้องพิจารณาและอ่านฉลากอย่างถี่ถ้วน การอ่านฉลากทำให้เราทราบถึงลักษณะของคุณภาพข้อมูลต่างๆของอาหาร รวมถึงข้อมูลของผู้ผลิต ต่อไปต้องสังเกตก่อนการเลือกซื้อ เป็นต้นว่า ประเภทของอาหาร เลขทะเบียนกำกับอาหาร ปริมาณสุทธิ วัน เดือน ปี ที่ผลิตหรือหมดอายุ รวมถึงการใช้วัตถุปรุงแต่งรสอาหาร

2. เลือกร้านอาหารที่สะอาดปลอดภัย

หากคุณจำเป็นต้องใช้บริการร้านอาหารหรือแผงลอยจำหน่ายอาหาร คุณจะมั่นใจได้อย่างไรว่าร้านที่คุณเข้าไปสะอาด ปลอดภัย อันดับแรกก่อนใช้บริการร้านอาหาร/แผงลอย โปรดมองหาป้าย

สัญลักษณ์นี้ เพราะร้านอาหารที่ได้รับมอบป้ายนี้ผ่านการตรวจแนะนำและได้มาตรฐานด้านสุขาภิบาลอาหารตามหลักเกณฑ์ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข แต่หากไม่พบป้ายสัญลักษณ์ดังกล่าว ให้สังเกตดังนี้

1. สถานที่รับประทานอาหารสะอาด
2. ผู้ปรุงอาหารใส่เสื้อมีแขน มีหมวกคลุมผม และใส่ผ้ากันเปื้อน
3. อาหารที่ปรุงสุกแล้ว มีการปกปิดป้องกันแมลงวันและฝุ่นละออง
4. ไม่ใช่มือหยิบจับอาหารที่ปรุงสุกแล้วหรือพร้อมบริโภค
5. ช้อน ส้อม ตะเกียบ วางตั้งเอาด้ามขึ้นหรือวางเป็นระเบียบในภาชนะโปร่งสะอาด
6. ไม่วางผัก หรืออาหารไว้บนพื้น
7. ภาชนะที่ใช้เครื่องปรุงรส เช่น น้ำส้มสายชู น้ำปลา พริก และน้ำจิ้ม ควรเป็นแก้ว หรือกระเบื้อง
9. ร้านที่มีห้องส้วมต้องมีอ่างล้างมือ และสบู่ไว้ล้างมือ

โรคที่มาจากอาหารและน้ำดื่มไม่สะอาด

(กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข)

โรคอุจจาระร่วง

สาเหตุ รับประทานอาหารที่มีพิษของเชื้อโรคที่ทำให้เป็นโรคอุจจาระร่วง,จากการกินยาถ่ายเกินขนาด,จากความผิดปกติของลำไส้เล็กหรือลำไส้ใหญ่ เกิดจากอารมณ์ตึงเครียดหลังรับประทานอาหารใหม่ๆ

อาการ มีอาการแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้

อุจจาระร่วงฉับพลัน มีอาการปวดท้อง ถ่ายเป็นน้ำ อาเจียน ถ้าถ่ายมากๆอาจมีไข้ อ่อนเพลีย ชีพจรเบา บางรายถึงกับช็อกหมดสติ และตายได้

อุจจาระร่วงเรื้อรัง ถ่ายเหลววันละหลายครั้ง ครั้งละไม่มาก เป็นนานหลายวัน

โรคแทรกซ้อน เชื้อโรคเข้าสู่กระแสเลือด ทำให้เลือดเป็นพิษ ถ้ารักษาไม่ทันอาจถึงตายได้ เสีย น้ำและเกลือแร่มากจากการถ่ายอุจจาระ ร่างกายจึงขาดน้ำอย่างรุนแรงจนเกิดอาการช็อก ไตไม่ทำงาน อาจถึงตายได้

การป้องกัน

1. ดื่มน้ำที่สะอาด รับประทานอาหารสุกและ ไม่มีแมลงวันตอม งดอาหารประเภทสดจัด และอาหารหมักดอง

2. รักษาบ้านเรือนให้สะอาด ไม่ให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลงวัน
โรคบิด

สาเหตุ

เกิดจากเชื้อแบคทีเรียชนิดบาซิลลัส นิยมเรียกว่าบิดไม่มีตัว

เกิดจากเชื้อ โปรโตซัว ชนิดอะมีบา นิยมเรียกว่าบิดมีตัว

อาการ

1. บิดไม่มีตัว

ไม่มีอาการเลย แต่รู้สึกไม่สบายท้อง เพราะมีเชื้อแบคทีเรียอยู่ในลำไส้

- มีอาการน้อย ถ่ายเหลวเป็นมูกเลือด และปวดบิดแต่ไม่มาก

- มีอาการรุนแรง ปวดท้องบิดอย่างรุนแรง มีไข้สูง อาเจียน ถ่ายมีมูกเลือดและ หนองปน ถ่ายน้อยแต่บ่อยมาก ถ้าร่างกายอ่อนแอมีโอกาสช็อกได้

โรคแทรกซ้อน เชื้อโรคเข้าสู่กระแสเลือด ทำให้เลือดเป็นพิษ อาจช็อกจนเสียชีวิตได้,ลำไส้ใหญ่ มีอาการอักเสบอย่างรุนแรง เกิดอาการเสียน้ำมากจนช็อกและเสียชีวิตได้

2. บิดมีตัว

- ไม่มีอาการเลย แต่รู้สึกไม่สบายท้อง ถ้าไปตรวจจะพบเชื้ออะมีบาในอุจจาระ

- มีอาการชนิดเฉียบพลัน ปวดบิด ถ่ายอุจจาระเหลว อุจจาระมีกลิ่นคล้ายหัวกุ้งเน่า อาการไม่รุนแรงเท่าบิดไม่มีตัว ถ้าผู้ป่วยมีความต้านทานโรคน้อย อาจมีไข้สูงและถ่ายเป็นมูกเลือดบ่อยมาก

- มีอาการเรื้อรัง เป็นผลมาจากบิดชนิดเฉียบพลัน แล้วไม่ได้รับการรักษาที่ถูกต้อง เชื้ออะมีบาจึงตายไม่หมด ทำให้มีอาการไม่หายขาด และเป็นอยู่เรื่อยๆ

โรคแทรกซ้อน ถ้าใส่ทะลุ เกิดแผลที่ลำไส้ใหญ่ เป็นฝีที่ตับ เพราะเชื้ออะมีบาเข้าไปในกระแสเลือดและไปที่ตับทำให้ตับอักเสบและเป็นฝี ฝีนี้อาจแตกทะลุเข้าปอด ทำให้เป็นฝีที่ปอดด้วยการป้องกัน

1. เมื่อมีอาการสงสัยว่าจะเป็น โรคนิด ควรรีบไปพบแพทย์
2. รับประทานอาหารที่สุก สะอาด

อหิวาตกโรค

สาเหตุ เกิดจากแบคทีเรียที่มีชื่อว่า วิบริโอ คอเลอร่า สำหรับอหิวาตกโรคชนิดแท้ และแบคทีเรียชื่อ เอลเทอร์ วิบริโอ สำหรับอหิวาตกโรคชนิดเทียม ติดต่อกันโดยอยู่ในอุจจาระหรืออาเจียนของผู้ป่วยแพร่กระจายอยู่ในอาหารและน้ำดื่ม โดยมีแมลงวันเป็นพาหะนำโรค

อาการ

- ไม่มีอาการ จะเป็นแหล่งสะสมเชื้อโรคเหล่านั้นไว้ เป็นแหล่งแพร่เชื้อโรคไปสู่ร่างกายคนอื่นได้
- อาการอย่างอ่อน ปวดท้อง ถ่ายอุจจาระเป็นน้ำวันละหลายครั้ง อาการคล้ายท้องร่วง จะหายเป็นปกติภายใน 1-2 วัน
- อาการรุนแรง ปวดท้องรุนแรง ถ่ายอุจจาระเหลวคล้ายน้ำขาวขุ่น มีกลิ่นคาว อาเจียน การถ่ายบ่อยทำให้ร่างกายสูญเสียน้ำและเกลือแร่ ทำให้เกิดอาการอ่อนเพลีย ชีพจรเต้นเบาลง และเสียชีวิตได้

การป้องกัน

1. จัดให้มีส้วมใช้ตามหลักสุขาภิบาล
2. ดื่มน้ำและใช้น้ำที่สะอาด
3. ล้างมือทุกครั้งก่อนทานอาหารและหลังจากเข้าส้วม
4. ทานอาหารที่ปรุงเสร็จใหม่ๆ ห้ามรับประทานอาหารที่มีแมลงวันตอม หลีกเลี่ยงการกินอาหารสดระหว่างที่มีโรคระบาด
5. เก็บภาชนะที่ใส่อาหารให้มิดชิด ไม่ให้แมลงวันไปตอมได้

6. ทำลายขยะมูลฝอย เพื่อป้องกันการแพร่กระจายเชื้อโรค และไม่ให้แมลงวันใช้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์
7. เมื่อมีผู้ป่วยโรคอหิวาตกโรคเกิดขึ้นที่บ้าน ให้นำส่งโรงพยาบาลโดยเร็ว และต้องรีบไปแจ้งความให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขทราบภายในเวลา 24 ชั่วโมง
8. รีบทำลายอุจจาระและอาเจียนของผู้ป่วย โดยใช้น้ำยามาเช็ดราด หรือนำไปฝังหรือเผา เสื้อผ้าของผู้ป่วยควรนำไปต้มหรือใช้น้ำยามาเช็ดล้างให้สะอาด
9. ในช่วงที่โรคอหิวาตกโรคระบาด ให้ทุกคนรีบฉีดวัคซีนป้องกัน

ไข้ไทฟอยด์และพาราไทฟอยด์

บางทีเรียกกันว่า ไข้รากสาดน้อยและไข้รากสาด

ระยะฟักตัว ตั้งแต่ได้รับเชื้อเข้าไป ประมาณโดยเฉลี่ย ๑-๒ สัปดาห์ ก็จะเกิดอาการของโรค ระยะฟักตัวนี้อาจเร็วได้ถึง ๓ วัน และนานถึง ๓๘ วัน

อาการ เป็นโรคติดเชื้อที่มีลักษณะอาการที่ผู้รับเชื้อจะมีไข้ ซึ่งมักจะค่อยๆเพิ่มสูงขึ้นวันละเล็กน้อยจนถึง 40° ซ. ภายใน ๑ สัปดาห์ มีความรู้สึกคล้ายกับจะหนาวสั่น ไม่สบาย เมื่อยตามเนื้อตามตัว ปวดศีรษะ เบื่ออาหาร ลื่นเป็นฝ้าสกปรกท้องอืด อาจมีอาการท้องผูกหรือถ่ายอุจจาระเหลวจนถึงอุจจาระร่วงก็ได้ อาจมีอาการคลื่นไส้ อาเจียนอาการที่พบได้เสมอคือ อาการปวดหลัง ต่อมาไข้มักจะสูงลอย อาจมีอาการไอ และมีหลอดลมอักเสบร่วมด้วย ซิฟจรเด่นชัด ในผู้ป่วยผิวขาวจะพบว่า มีจุดแดงๆ เกิดขึ้นบริเวณอกและท้อง แต่ไม่ค่อยได้พบในคนไทย ผู้ป่วยมักมีอาการซึม แต่บางรายอาจมีอาการอะอะเพื่อคั่งได้ บางรายอาจมีอาการหมดสติ ผมร่วงทั้งศีรษะ

การติดต่อ ในขณะที่ผู้ป่วยเป็นโรค หรือเป็นพาหะอมโรคอยู่ได้ชั่วคราว มีบางรายเป็นพาหะอมโรคได้ตลอดชีวิตก็มี

การป้องกันและควบคุมโรค

1. จะต้องจัดเรื่องสุขาภิบาลเกี่ยวกับน้ำบริโภคและอาหาร ให้เก็บอาหารในที่มิดชิด อย่าให้แมลงวัน แมลงสาบ หรือจิ้งจกไต่ตอม ควรบริโภคอาหารที่สะอาดและต้มสุก
2. ตรวจควบคุมร้านอาหาร ผู้ปรุง ผู้จำหน่าย และผู้บริการ หากพบว่าผู้ใดเป็นพาหะของโรค ควรหาทางแก้ไข
3. กำจัดแหล่งเพาะพันธุ์แมลงวันทำลายแมลงวัน และแมลงสาบ
4. ทำการฉีดหรือให้วัคซีนป้องกันไข้ไทฟอยด์แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง วัคซีนที่ใช้อาจจะเป็นชนิดฉีดหรือชนิดกิน

สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อร่างกายและพบการปนเปื้อนในอาหาร

สารเคมี	อาหารที่พบ	ข้อสังเกต	อันตราย	วิธีเลือก/ข้อเสนอแนะ
1. สารเร่งเนื้อแดง	เนื้อหมู	เนื้อหมูมีสีแดงผิดปกติ ถ้าเป็นหมูสามชั้นต้องมีชั้นมันมากกว่าชั้นเนื้อแดง	มะเร็งจากสารเคมีสะสมในร่างกาย หัวใจเต้นผิดปกติ นอนไม่หลับ มึนงง คลื่นไส้ อาเจียน เวียนศีรษะ เป็นลม อาจเสียชีวิตได้	เลือกเนื้อหมูที่มีสีธรรมชาติ ไม่มีสีแดงผิดปกติ เลือกซื้อจากแหล่งที่เชื่อถือได้ หรือได้รับการรับรองคุณภาพ
2. บอแรกซ์ หรือน้ำประสานทอง	ผัก/ผลไม้ดอง ลูกชิ้น หมูยอ ก๋วยเตี๋ยว ทอด มันทอด ผักสดบางชนิด เนื้อสัตว์บด	อาหารมีลักษณะกรูบกรอบผิดปกติ	อาเจียน น้ำหนักลด มีผื่นคันที่ผิวหนัง อาจอาเจียนเป็นเลือด ปวดท้อง ตับไตอักเสบ เยื่อตาอักเสบ และอาจเสียชีวิตได้	หลีกเลี่ยงอาหารที่สงสัยว่ามีบอแรกซ์ เลือกซื้ออาหารจากแหล่งผลิตที่เชื่อถือได้
3. ฟอรัมาลิน (น้ำยาดองศพ)	ผักสด อาหารทะเล เนื้อสัตว์	ผักมีลักษณะแข็ง / กรอบผิดปกติ ปลาหรือกุ้งเนื้อแข็งแต่บางส่วนเปื่อยยุ่ย	: เกิดการระคายเคืองต่อผิวหนังและเยื่อทางเดินหายใจ คลื่นไส้ อาเจียน ปวดท้องรุนแรง หมดสติได้	เลือกผักที่ไม่มีลักษณะแข็ง / กรอบจนเกินไป เลือกผักที่มีรูพรุน ผักอนามัยหรือผักกางมุ้ง เลือกอาหารทะเลที่สด เนื้อไม่เปื่อยยุ่ย สีไม่ผิดปกติ อาหารทะเลต้องวางจำหน่ายแข็งตลอดเวลา ล้างอาหารให้สะอาดก่อนปรุง

สารเคมี	อาหารที่พบ	ข้อสังเกต	อันตราย	วิธีเลือก/ข้อเสนอแนะ
4. สารฟอกขาว (ไฮโดรซัลไฟด์)	จิงชอย ถั่วงอก น้ำตาลปี๊ป ทูเรียน กวน ผลไม้อบแห้ง ผักผลไม้คอง และ หน่อไม้คอง	อาหารมีสีขาวมากผิดปกติ	คลื่นไส้ อาเจียน เวียนศีรษะ ความ ดันต่ำ ไตวาย แน่นหน้าอก อาจหยุด หายใจและเสียชีวิตได้	เลือกซื้ออาหารที่มีสีธรรมชาติ เลือกซื้อจาก แหล่งผลิตที่เชื่อถือได้
5. สีผสมอาหาร	ผักดอง แหนม ข้าวเกรียบ ไส้กรอก ลูกชิ้น หมูยอ ทอดมัน กุนเชียง ไอศกรีม ขนมหวาน เยลลี่	อาหารมีสีผิดปกติจากสีธรรมชาติ	อาหารไม่ย่อย ท้องอืด ท้องเดิน น้ำหนักลด อ่อนเพลีย ตับและ ไตอักเสบ มะเร็งจากสารเคมี สะสมในร่างกายและพิษจาก โลหะหนัก	หลีกเลี่ยงบริโภคอาหารผสมสี เลือกซื้อ อาหารที่ไม่ผสมสี หรือใช้สีจากธรรมชาติ
6. แอฟลาทอกซิน (Aflatoxin)	ถั่วลิสง ข้าวโพด ข้าวสาลี มันสำปะ หลัง หอม กระเทียม พริกแห้ง	อาหารมีคราบเขียว เหลือง ดำ ขาว มีกลิ่นเหม็นอับ	อาเจียน ท้องเดิน สะสมในร่างกายทำ ให้เกิดพิษเรื้อรัง โดยไปยับยั้งไม่ให้ ร่างกายสร้างโปรตีน ส่งผลให้ร่างกาย สร้างเซลล์ผิดปกติ หรือทำให้เกิด มะเร็ง โดยเฉพาะมะเร็งตับ	เลือกซื้ออาหารใหม่ ๆ ไม่มีคราบ เขียว เหลือง ดำ ขาว ไม่มีกลิ่นเหม็น อับ ไม่ควรซื้อถั่ว พริกป่นที่ปนสำเร็จ เพราะอาจอับชื้น เนื่องจากเก็บไว้นาน หรือ เก็บรักษาไม่ดี